

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Religiooniuuringud

Kaire Piir

**Kristlike teemade kajastamine ajalehtedes „Postimees“, „Eesti
Päevaleht“ ja „Maaleht“ aastatel 1991 ja 2012**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Kaido Soom

Tartu, 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. AJAKIRJANDUSE MÕJU ÜHISKONNALE JA KIRIKULE	7
1.1. Eesti elanikkonna meediakasutus	7
1.2. Ühiskondlikud muutused Eestis	11
1.3. Eestlaste religioossus Euroopa taustal	17
1.4. Valitsevad väärtushinnangud ja suhtumine usku	19
1.5. Kogudus ja kaasamine	23
2. AJALEHEARTIKLITE ANALÜÜS	29
3. DISKUSSIOON.....	41
4. KOKKUVÕTE	53
KASUTATUD KIRJANDUS	55
Summary	59
Lisa 1. Ilmunud artiklid teemade kaupa ajalehtedes “Postimees”, “Eesti Päevaleht” ja “Maaleht” aastatel 1991 ja 2012.....	61
Lisa 2. Ilmunud artiklid autorite kaupa ajalehtedes “Postimees”, “Eesti Päevaleht” ja “Maaleht” aastatel 1991 ja 2012.....	63
Lisa 3. Intervjuude küsimused.....	80
Lisa 4. Intervjuu ajaleht „Postimees“ lisalehe „Arter“ vanemtoimetaja Priit Pulleritsuga.....	81
Lisa 5. Intervjuu ajakirja „Pere ja Kodu“ toimetaja Made Laasiga.....	88
Lisa 6. Intervjuu Tallinna abipraosti ja EELK avalike suhete spetsialisti Arho Tuhkruga	97

SISSEJUHATUS

Käesolevas magistritöös uurin kristlike teemade kajastusi ajakirjanduses. Vaatluse all on aastad 1991 ja 2012. Võtsin need kaks aastaarvu vaatluse alla, sest aastal 1991 oli usubuum täies hoos ning kõige uuemaid andmeid on võimalik vaadelda möödunud aasta – 2012, näitel. Eelmise sajandi lõpuaastad, 1990.ndad, on aeg, mil kirikute uksed läksid lahti ja Eestis valitses ärkamisaeg, millega ühtlasi kaasnes usubuum. Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus (EELK) ristiti 1991.aastal 13 382 inimest, leeritati 8 383, laulatati 1 243 abielu ning kiriklikult maeti 5 006 inimest. EELK annetajaliikmeid oli 1990.aastal 63 891, samas kui 5 aastat varem, 1985. aastal, oli neid 50 094. Inimesed käisid kirikus ja kristlaseks olemine ei olnud enam midagi häbiväärset. Tegu oli kristliku kiriku jaoks positiivse ajaga.

Kakskümmend aastat hiljem on Eesti ühiskond ilmalikustunud. Seda näitavad ilmekalt kiriklike ametitalituste arvud 2012.aastal: ristimisi oli 2 073, leeritati 1 467, laulatati 325 abielu ning matuseid oli kokku 2 900 (EELK intranet: 13.09.2013). Seega, võrreldes 1991.aastaga on toimunud kiriklike ametitalituste vähenemine 76%. 2012.aasta rahvaloenduse andmetel tunnistas kindlat usku 29% Eesti elanikkonnast, neist 108 513 pidas end luterlaseks (14% loendatud eestlastest; 9,9% loendatutest). 1991.aastal oli annetajaliikmeid kokku 69 299, 2012.aastal vaid 31 749 (EELK 2013).

Erinevaid uskumusi on palju: 2011.aasta rahva ja eluruumide loenduse järgi on avaldatud usuvoolude arvuks 90. Eelmisel, 2000.aastal läbiviidud rahvaloendusel oli erinevaid usuvoole 74. Lisandunud on 16 uut usuvoolu, seega on religioonipilt mitmekesisem ja avatum kui kunagi varem, kuid samas ei pea üle poole elanikkonnast omaks ühtegi usku (Statistikaamet 2013).

Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida, milline roll on olnud ajakirjandusel kristlike teemade kajastamisel nendel kahel erineval aastal ja uurida, kas meedias kajastatu on mõjutanud inimeste käitumisi ja hoiakuid. Uurin tähendust ja suhtumisi, mida need

tekstid endas erinevatel aastatel kannavad. Üheks suurimaks infokandjaks ja edastajaks on avalik meedia, mis mõjutab rohkemal või vähemal määral lugejate arusaamasid ning kujundab nende nägemust. Seega on oluline, kuidas usuteemasid meedias kajastatakse.

Varasemates uurimustöödes on kirjutatud küll usubuumi teemadel, kuid kahte ajastut ajakirjanduses kirjutatu põhjal võrreldud ei ole. Käesolev töö kasvab välja minu bakalaureusetööst 2011.aastal, kus uurisin kristlike teemade kajastusi ajalehtedes „Postimees“, „Maaleht“ ja „Eesti Päevaleht“ 2010.aastal. Siis jõudsin järeldusele, et kristlikke teemasid käsitleti kokku 137 artiklis, kuid tihtilugu olid need kirjutatud tavalugeja jaoks liiga keerulises keeles või olid esitatud lihtsalt lühiuudisena, kus mainiti kirikuhoonete halba ehituslikku seisukorda või kirikuesindajate kohtumisi. Kuna 1990.ndate usubuumist saati on luterliku kiriku liikmesannetajate hulk drastiliselt vähenenud, pidasin vajalikuks uurida, kas kristlike teemade kajastamine ajakirjanduses võis olla üks usubuumi teguritest ning kas praegused andmed eestlaste religioossuse kohta leiavad toetust ka meediapildis.

Oma töös kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit, kus kogusin olemasolevad andmed kokku ning süstematiseerisin ja sünteesisin neid. Uurisin kirjutatud ja analüüsisin seda ning püstitasin hüpoteesi. Kvalitatiivse uuringu tüübiks valisin juhtumuuuringud, kus uurisin uudisekännise ületanud ajaleheartikleid ja viisin läbi avatud intervjuud meediainimestega.

Analüüsitavate ajaleheartiklite valimi moodustavad kõik arvamused, juhtkirjad ja lugejakirjad, mis avaldati „Postimehes“, „Eesti Päevalehes“ ja „Maalehes“ aastatel 1991 ja 2012. Vaatluse all on ainult paberkandjal ilmunud ajalehed. Nimetatud ajalehed valisin välja seetõttu, et neid võib pidada Eesti meediamaaastikul kvaliteetväljaanneteks ning need omavad suurimaid tiraaže. Eesti Ajalehtede Liidu (EALL) andmetel olid ajalehtede tiraažid 2012.aastal järgmised: „Postimees“ 674 100, „Eesti Päevaleht“ 316 300 ja „Maaleht“ 536 600 ajalehte aastas. Järelepärimisest selgus, et 1991.aasta tiraaže pole ajalehtede toimetustel säilinud.

Andmete analüüsina kasutasin suunatud sisuanalüüsi, kuna saadud andmed võimaldavad nii toetada kui ka täiendada olemasolevaid teooriaid. Andmete kogumise meetodina kasutasin uurijast sõltumatult tekkinud kirjalikke allikaid, ajaleheartikleid ning viisin läbi avatud intervjuud. Intervjueeritavaid oli kolm: Priit Pullerits (ajaleht „Postimees“ lisalehe „Arter“ vanemtoimetaja, Arho Tuhkru (Tallinna abipraost ja EELK avalike suhete spetsialist) ja Made Laas (ajakirja „Pere ja Kodu“ toimetaja, Tartu Ülikooli usuteaduskonna bakalaureus). Priit Pulleritsu valisin kui ajakirjanduse esindaja, kes töötab Eesti ühe suurima päevalehe toimetuses; Arho Tuhkru valisin kui kirikutegelase, kes tihti meedias sõna võtab; Made Laasi valisin kui kristlase, kes töötab ajakirjanikuna ja saab oma artiklite teemasid ka ise valida.

1990.ndatel aastatel oli huvi kristluse vastu suur ning selle üheks põhjuseks võis olla sage kristlusest rääkivate artiklite esinemine ajakirjanduses. Täna, mil ühiskond on ilmalikustunud, võib arvata, et kajastusi ajakirjanduses on samuti vähem. Sellest tulenevalt on käesolevas töös püstitatud **hüpotees**: huvi kristluse vastu on otseselt seotud ajakirjanduses esinevate kristlusest rääkivate artiklitega; ning vastupidi. Hüpoteesi tõestamiseks või ümberlükkamiseks lähtun järgmistest uurimusküsimustest:

1. Millistel teemadel ja kuidas ajakirjandus kristlust kajastab?
2. Kuidas ühiskond on suhestunud kirikuga?
3. Kuidas kirjutatud artiklid on aidanud inimestel oma elu mõtestada ning elus esinevate probleemide ja raskustega hakkama saada?
4. Kui palju on ajaleheartiklid andnud teavet kristluse kohta?
5. Milline on olnud areng kristlike teemade kajastamisel Eesti ajakirjanduses?

Käesolev uurimustöö koosneb neljast peatükist. Töö esimene osa hõlmab kirjanduse ülevaadet, kus on kirjeldatud Eesti ühiskondlikku olukorda erinevatel ajajärgudel

ning kuidas see on muutnud inimeste väärtushinnanguid, hoiakuid ja suhtumisi ümbritsevasse; ning kuidas viimased on seotud usuliste tõekspidamistega. Uurimisülesandest lähtuvalt on see oluline, kuna ühiskonnas valitsevad tavad ja muutused mõjutavad suuresti inimeste käitumist ja väärtushinnanguid. Töö teises osas analüüsin ajaleheartikleid läbi sisuanalüüsi. Kolmandas peatükis diskuteerin uurimustulemuste üle ning kaasan diskussiooni ka intervjuud meediainimestega. Neljandas peatükis esitan kokkuvõtte.

1. AJAKIRJANDUSE MÕJU ÜHISKONNALE JA KIRIKULE

Et mõista käesoleva töö eesmäärke ja tulemusi, on oluline aru saada meie ühiskonna olemusest, meediakasutusest, religioossusest ning sellega seotud väärtushinnangutest, arusaamadest, käitumismustritest ja moraalist.

Käesolev peatükk koosneb viiest alapeatükist. Esimeses peatükis käsitletakse religiooni kontekstis toimunud olulisi muutusi Eesti ühiskonnas. Teises osas kajastatakse Eesti elanikkonna suhet meedia ja religiooni vahel. Kolmas peatükk annab ülevaate eestlaste religioossusest ning võrdleb seda teiste Euroopa riikidega. Neljas peatükk kirjeldab väärtushinnanguid ning nende seoseid usuga, ning selgitab, kuidas ühised väärtushinnagud loovad moraali ja ühtsuse kultuuriruumis. Viies peatükk on pühendatud koguduse ja ristiusu tähendusele ning nende rollile eestlaste elus.

1.1. Eesti elanikkonna meediakasutus

Esmalt uurin, kui aktiivne meediatarbija on eestlane ja kui vaba on meedia võrreldes teiste riikidega. Kuna meedial on suur roll inimeste väärtushinnangute ja uskumuste mõjutamisel, siis on oluline mõista, kui palju meediainfot tarbitakse ning kas ja kui suured piirangud on meedias kajastatavatele teemadele rakendatud.

Selgub, et Eesti ühiskond paistab silma suure meediavabadusega, olles riikide pingereas 14. kuni 22. kohal (tabel 1). Eesti viimaste aastate languse põhjusi meediavabaduse tabelis pole täpsemalt uuritud, kuid see võib olla tingitud kas allikakaitseadusest või ajakirjanduse kättesaadavuse vähenemisest (Raudsaar 2011). Samas liigitub Eesti ikkagi vaba ajakirjandusega maade hulka, arvestades, et Freedom House liigitab riigid kolme kategooriasse: vaba, osaliselt vaba ja mittevaba meediaga

riigid. Vaba ajakirjandust näitab punktide arv kuni 30, seejuures 31-60 punkti viitab osaliselt vabale ajakirjandusele.

Tabel 1. Erinevate riikide koht meediavabaduse pingereas 2007-2012.

	2007	2009	2011	2012
Soome	1	2	1	1
Norra	3	2	2	1
Rootsi	3	5	2	1
Saksamaa	16	18	16	16
Eesti	16	14	22	22
USA	16	24	16	22
Leedu	29	24	32	40
Läti	31	43	45	54
Ungari	39	33	53	78

Allikas: Freedom House, 2013

Tabel 2 näitab, et Eesti elanikud on aktiivsed igapäevase info tarbijad. Vastavalt Eesti Inimarengu Aruandele on üldise meediakasutuse tase Eestis oluliselt üle Euroopa Liidu (EL) keskmise. Sellest kõrgemal on meediakasutus ka kõigis teistes Eestiga võrreldavates Euroopa taustariikides, välja arvatud Ungari. Eestit iseloomustab liberaalne meediakeskkond, avaliku teabe hea kättesaadavus ja silmapaistev infotehnoloogiline tase. Lisaks infotehnoloogia laialdasele kättesaadavusele on selle kasutamisel tarbijatele tagatud maksimaalne vabadus, mille ilmeks avalduseks on Eesti esikoht maailmas internetivabaduse poolest. Meediavabadus ja elanikkonna infokasutuse kõrge tase koos seadusandlike tagatistega avaliku teabe kättesaadavusele on hea alus valitsuse läbipaistvusele ning korruptsiooniga võitlemisele (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013).

Tabel 2. Meediakasutus erinevates Euroopa riikides aastal 2012 (% küsitletutest)

	TV vaatamine		Raadio kuulamine		Trükimeedia lugemine		Interneti kasutus		Sotsiaalmeedia kasutus	
	Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Iga päev	Vähemalt kord nädalas
Rootsi	84	95	69	88	76	93	82	92	35	54
Taani	88	98	68	86	50	75	80	88	37	54
Hollandi	84	97	63	83	59	84	81	90	36	56
Iirimaa	91	98	80	95	43	87	51	72	19	45
Soome	79	93	55	82	73	93	63	77	31	46
Eesti	83	95	67	86	43	77	60	71	31	47
Läti	81	95	57	80	20	69	60	73	38	55
Sloveenia	81	95	65	87	38	77	53	66	26	40
Slovakkia	85	98	64	86	27	73	42	62	25	43
Leedu	82	97	53	76	30	76	50	60	25	41
Tšehhi	83	97	54	86	23	70	47	66	18	33
EL-27	86	97	51	76	36	71	48	64	20	35
Poola	83	97	52	84	15	63	43	59	17	35
Ungari	87	97	46	78	31	66	35	53	21	42

Allikas: Freedom House, 2012. Media use in the European Union. Standard Eurobarometer 76

Väidetavalt pole teoloogidele võõras kõnekäänd, et Piiblit ja ajalehti peab lugema koos (Valle). Trükimeediast ja meediast laiemalt on saanud peale infoallikaks olemise ka väärtuste kujundaja ja hukkamõistja, mis võib kajastada sümboolset karistust või ka tunnustust erinevate käitumiste puhul (McQuail 2003: 412).

Meediast on saanud vahend, mille kaudu on võimalik märkimisväärse kiirusega toimetada tohutule hulgale inimestele tohutut hulka informatsiooni. Taoline infoülekanne on oluline avalikkuse tähelepanu ja iga kontakti otsiva sotsiaalse institutsiooni jaoks, kes on sunnitud meediaga kohanema, sellele reageerima ja seda kasutama (McQuail 2003: 421).

Samas on esile tõstetud mõningaid probleeme, mida nähakse tänapäevases meedias. Seoses pluralismiga ühiskonnas on tekkinud olukord, kus kirik on kaotanud keske rolli inimeste igapäevaelus ja maailmapildis ning iga inimene otsustab ise, mida uskuda; see omakorda toob kaasa küsimuse, mille alusel ja keda uskuda ning kas meedia on tõe kandja ja avaldaja ning kelle tõe see on. Ühtlasi toob Valle esile põhilise argumendi meedia vastu – väite, et meedia on üle võtnud religiooni kohta ühiskonnas ning see omakorda tähendab vähemalt kolme ohtu religioonile:

- 1) meedia ohustab traditsioonilisi religioosseid uskumusi ja väärtusi, võtab üle siiani religioonile kuulunud huvid, motivatsiooni, energia ning seetõttu tühjenevad kirikud ja kogudused;
- 2) religioosne keel on muutumas, on tekkimas uued sümbolid ja kujundid, meedia ja eriti televisioon võtab üle müüdimonopoli, ometigi on müüdi rolliks defineerida maailma ja meie kohta selles ning ajalooliselt on see olnud religiooni ainupädevuses;
- 3) meedia arendab religioosseid teemasid, millel pole seost organiseerunud religioonidega (Valle).

Trükimeedia puhul tuleb arvestada veel üht nüanssi: nimelt on trükiajakirjanduse puhul inimeste valivus võrreldes televisiooni ja raadioga palju kõrgem. Mida kõrgem on valivus, seda rohkem pööratakse tähelepanu üksnes spetsiifilisele teateliigile; madala valivusega vaadatakse ja kuulatakse peaaegu kõike pakutavat. See tähendab, et kui sotsiaalset kontrolli püüda rakendada rüütatuna religioossesse vormi, siis pälvib see suuremat tähelepanu eelkõige inimeste hulgas, kellel on juba olemas huvi lugeda religioosse sisuga tekste, teiste inimeste valivuse künnist ei pruugita ületada (Lauristin 1977: 70).

Seega võib väita, et kuna Eestis on vaba meedia ning elanikkonnal on kerge juurdepääs avalikule meediale, on meediast saanud oluline vahend väärtushinnangute kujundamisel. Mida rohkem informatsiooni, seda suurem on infomüra, ning väga kerged on tekkima eelarvamused ja hoiakud, mis ei pruugi alati olla positiivselt meelestatud religiooni suhtes. Väärtushinnangud aga omakorda määravad ühiskonna, milles me elame.

1.2. Ühiskondlikud muutused Eestis

Uurimusülesannet silmas pidades annan käesolevas peatükis ülevaate, millised olulised muutused on toimunud Eesti ühiskonnas aastatel 1991 ja 2012 ning kuidas need muutused on kaasa aidanud usuvabaduse tekkimisele ja sellele, kuidas ühiskond on suhestunud kirikuga. Lisaks meediavabadusele on usuvabadus demokraatliku riigikorra olulisemaid tunnuseid, mõjutades seega tugevalt indiviidide väärtushinnanguid ja suhtumisi.

1988.aasta laulva revolutsiooni käigus esitati üleskutse astuda välja Nõukogude Liidust ja taastada Eesti Vabariik. Suurtele sündmustele – loomeliitude pleenum, Rahvarinde loomine, Tartu muinsuskaitsepäevad, laulupidu, tõmbas joone alla 16.novembril Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi (ENSV) Ülemnõukogu poolt vastu võetud suveräänsusdeklaratsioon. Selle tuumaks oli põhimõte, et Eesti NSV territooriumil on ülimuslikud ENSV Ülemnõukogu, aga mitte Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu (NSVL) Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seadused. Oli selge, et Eesti liikus täieliku iseseisvuse suunas. Järgmise aasta 24.veebruaril tõmmati Pika Hermann'i torni sini-must-valge lipp, toimusid Interrinde vastuaktsioonid ja Balti kett. Olukord ühiskonnas pingestus kriitilise piirini 1991.aasta augustis, mil Moskvast toimus Nõukogude Liidu korraldatud riigipöördekatse. Riigipöörased saatsid Eestisse „korda looma“ tankikolonnid. Ühise

vaenlase ees saavutasid tollased Eesti erinevad poliitilised jõud üksmeele ja 20.augusti hilisõhtul võttis Ülemnõukogu Toompeal vastu otsuse kinnitada Eesti Vabariigi riiklikku iseseisvust. 21.augustil 1991 oli selge, et Moskva riigipöördekatse on läbi kukkunud, tankikolonnid hakkasid Eestist lahkuma ning 22.augustil tunnustas äsja taastatud Eesti Vabariiki Island ja seadis sisse diplomaatilised suhted (Vahtre 2005: 251-261).

Selsamal 1988.aastal algas ka kirikubuum, mil kirikutesse tulvas uudishimust ja vabanemise eufooriast kantud inimesi. Samas oli senine elukorraldus lagunemas ning otsiti uusi ideid ja visioone tuleviku tarvis. Kirik ja religioon olid inimeste elus seni justkui tagaplaanil olnud, kuid nüüd otsiti see uuesti üles ja haarati ahnelt kõiksugu vaimuliku tarkuse järele. Eesti riiki ja selle institutsioone asuti taastama järjepidevuse põhimõttel. Usun, et ka see tõi rahva kirikusse, lootuses taastada esimese iseseisvuse aegne side rahva ja kiriku vahel. 1991.aastal saavutas liikmeannetajate arv Eestimaa traditsioonilistes kirikutes kõrgpunkti. Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku andmetel oli annetajaliikmeid 1991.aastal 69 299. Ühiskonnas toimusid murrangulised protsessid, mis mõjutasid inimesi ja ka kujundasid nende väärtushinnanguid (Altnurme 2006: 80-81).

Kindlasti tuleks arvesse võtta, et ainuvõimaliku ja totaalse marksistliku ideoloogia lakkamise järel olid ühiskonna tuleviku visandamisel ainsaks alternatiiviks rahvuslus ja erinevad usulised ideoloogiad, enne kui uute parteide vaated, uued väärtushinnangud ja uus ellusuhtumisviis need tagaplaanile tõrjusid. Murranguajal oli kõige esileküündivam rahvuslus, usumaastikul väljendus see eestluse ja luterluse sümbioosis, kuid oli ka teisi, nõrgema kõlajõuga üleskutseid ja tulevikuvisioone. Näiteks ärgitas L. Mäll eestlasi saama eelkõige maailmakodanikeks ning ammutama selleks tarkust erinevatest kultuuridest, olgu Idast või Läänest (Altnurme 2006: 81).

Usubuumiga seoses tuleb meenutada toonast atmosfääri. Igasugused avalikud esinemised ja aktsioonid kogusid tohutult rahvast kokku. Kuulati ja vaadati hoolega, mida räägitakse ja tehakse ning mida see enesega kaasa toob. Inimesed liikusid

uudishimulikult ühelt ürituselt, rahvakogunemiselt, kontserdilt või ühislaulmiselt teisele (Altnurme 2006: 81). Näiteks pühapäevakooli esmane võlu seisneski läänelikkuses – kirikul oli uudsuse võlu. 90.ndate alguses suheldi tihedalt välismaailmaga, eriti Soome, Rootsi ja Saksamaaga, kust meile tulid noortetööd tegema särasilmsed välismaa noored, kes rikastasid meid uute teadmistega (Tuhkru 2010).

Kümned tuhanded inimesed lasid neil aastail end ja oma lapsi ristida, nii et tagantjärele võiks seda isegi ristimisliikumiseks nimetada, kuid vaid väike osa neist jäi püsivaks koguduseliikmeks. Seega võib usubuumi pidada suures osas ärevuse ja segaduse väljenduseks, mis oli tingitud murranguaja kriisist. Usubuumile andis hoogu religioosse kirjanduse vaba leviku ja avalike usuliste ürituste äkiline vallandumine. Paljud, kes ei olnud riskinud nõukogude ajal religioossete asjadega tegeleda või ei olnud mahtunud alternatiivsetesse nišigruppidesse, tõttasid nüüd oma huvi rahuldama. Tähele tuleb panna ka tõsiasi, et kuigi huvi oli religioossete teemade vastu suur ja igasugused usulised aktsioonid tõmbasid rahvahulkasid kokku, oli tunduvalt vähem neid, kes liitusid mõne religioosse ühendusega. Näiteks tuli Elu Sõna korraldatud palvekoosolekutele sadu, Tartus Tamme staadionil 1990.aasta augustis lausa tuhandeid inimesi, kuid Elu Sõna liikmeks sai sellest hulgast vaid väike osa (Altnurme 2006: 81-82).

Uutes tingimustes määratlesid inimesed end lihtsalt kristlastena, mitte mingisse konkreetseesse konfessiooni kuuluvana. Selle tulemusena vähenes ka inimeste seotus kiriku kui institutsiooniga. Vajadus end aga religiooselt või uskumustelt määratleda jäi. Seetõttu on Eestis päris arvestatav hulk inimesi, kes väidavad, et neil on oma isiklik usk, mida nad järgivad. Mõningatel juhtumitel ütlevad nõnda ka need, kes kuuluvad samal ajal ka kogudustesse (Saar 2010).

Ebakindlus ja hirm tuleviku ees olid kahtlemata soodne pinnas esoteerika ja okultismi vohamiseks. Sellega seoses pole ka imestada, et murranguaeg oli anomaalsete nähtuste poolest rikas, tippaastateks 1989-1992. Ühiskondliku tausta muutus ja

endiste tähendussüsteemide kadumine tõi paljudele kaasa identiteedikriisi ja vajaduse end uuesti määratleda, sest identiteet on alati sõltuv sotsiaalsest keskkonnast. See viis inimesi otsingute teele, olgu rahvusluses või erinevates religioossetes traditsioonides. Pole sugugi juhuslik, et tol ajal telliti folkloristidelt aastas sadu loenguid rahvapärimuse ja selle maailmavaate kohta. Ilmselt pole juhus ka see, et kaalukaim kirikutega liitumise põhjus neil aastail oli kognitiivse tasakaalu ja elule mõtestatuse otsimine. Usubuumi tingitust murranguaja kriisist näitab selle vaibumine pärast Eesti taasiseseisvumist, sama kehtib ka teiste Balti riikide kohta. 1992.aastal hakkas eestlaste huvi usuliste küsimuste vastu langema ja usuline aktiivsus vähenes tunduvalt. Usubuumi on seostatud ka humanitaarabi jagamisega kirikute kaudu ning väidetud, et lootus ainelisele abile tõi inimesi massiliselt kogudustesse. Kui see ka oli üks motive, ei saa seda siiski pidada tõsiseltvõetavaks põhjuseks, sest buum ei hõlmanud mitte üksnes abi jagavaid kristlikke konfessioone. Lisaks saabus humanitaarabi kõrgeag alles pärast religioosse õhina jahtumist (Altnurme 2006: 82-83).

Eesti taasiseseisvumiseks 1991.aastal oli religioon saavutanud oma ühiskondliku tähenduslikkuse kõrghetke. Kirikud, kelle tegevus oli nõukogude perioodil süstemaatiliselt takistatud, seisid olukorras, kus neil mitte ainult ei olnud võimalus osaleda ühiskondlikus elus ning pühenduda usulise sõnumi kuulutamisele, vaid selleks oli ühiskondlik-poliitiliste muutuste kütkeis olevas ühiskonnas selge nõudlus (Paul 2003: 226-227).

Uue aastatuhande algul võis märgata mitmeid muutusi kirikute ja riigi vahelistes suhetes, koostöö oli tihenened ning muutunud konstruktiivsemaks. Alates 2001.aasta lõpust võimaldati vaimulikel hakata abielu laulatamisele lisaks abielusid ka ametlikult registreerima – praktika, mis oli enne 1940.aastat tavaline. Siseministerium korraldas vaimulikele ka vastavaid koolitusi. 2002.aasta juulis jõustunud uus kirikute ja koguduste seadus lõi mittekristlike usuliste ühenduste esindajate arvates siinsetele kristlikele kirikutele senisega võrreldes soodsama

olukorra. Siiski pole erinevused võrreldes seaduse eelmise redaktsiooniga eriti märgatavad (Altnurme 2009: 210).

Mõned nõukogudeaegsed muutused, nagu ühiskonna kiire linnastumine ja samas kiire ilmalikustumine, mõjutasid elanikkonna arusaamasid ja tõekspidamisi usust. Kirikutele seatud piirangud aitasid omalt poolt kaasa võõrandumisele ja sundilmalikustumisele, mis on erinev sellest sekulariseerumisprotsessist, mida elasid läbi vaba maailma ühiskonnad. Siirdeühiskonna eestimaalased on pidanud olema paindlikud ja leppima mitmete suuremate ning väiksemate majanduslike tagasilöökidega. Nõukogude võimu alt vabanenud Eesti Vabariigi saavutused on olnud siiski märkimisväärsed. Eesti oli 1990.aastate alguses rublatsoonis, 1992 algas Eesti krooni aeg ja nüüdseks on jõutud euroaega iseseisva Eesti riigina ja Euroopa Liidu liikmena. See on saavutus, mida ülejäänud maailm imestab ja mille üle on põhjust olla uhke (Liiman; Tuisk 2012:114).

Nõukogude aeg tõi kaasa ulatusliku sekulariseerumise, mille arenguks soodus pinnas oli kujunenud juba eelmisel perioodil. Enamik eestlasi jäi kirikust eemale, kiriklike kombetalituste asemel võeti suures osas kasutusele ilmalikud talitused ning usuga seoses kinnistusid negatiivsed stereotüübid. Kogu religiooni valdkonnast kujunes üks osa alternatiivsest avalikust sfäärist, mis oli tugevalt killustunud. Sellal, kui suured kirikud sattusid harjumatusse olukorda ja neil oli üsna raske uut rolli omandada, tulid vabakogudused muutunud oludega paremini toime, sest olid ka eelmise riigikorra ajal alternatiiviks olnud. Religiooni, aga ka muud alternatiivse avaliku sfääri valdkonnad tõmbasid ligi inimesi, kes otsisid võimalust teistsuguseks mõtlemis- ja elamisviisiks, kui seda pakkus nõukogude argielu. Huvi idastumise vastu tõi kaasa orientaalsete usundite jõudmise Eestisse ning uue vaimsuse ideede leviku. Seega muutus religioossete otsingute ala laiemaks. Usuelu individualiseeris, ka kristluses. Seda ei tinginud mitte valiku-, vaid otsustusvabadus, usuelu sunniviisiline surumine privaatsfääri. Vaba usuturg puudus, ligipääs religioossele kirjandusele ja mitteametlikele usulistele või vaimsetele gruppidele sõltus tihtipeale tutvustest nagu kõik muugi defitsiitne nõukogude ühiskonnas (Altnurme 2006: 79).

Eesti iseseisvuse taastamise järel 1991.aastal pidid kirikud lahendama mitmeid probleeme: vaimulike ebapiisav ettevalmistus, koguduste nõrk majanduslik baas, kiriku-ja kogudusehoonete halb seisukord. Olulisim probleem oli ilmselt harjumatus tegutseda vabas ühiskonnas ja suutmatus näha kirikut selle ühiskonna võrdväärse osana. Tõsi, teiselt poolt polnud ka Eesti ühiskond valmis kirikuid osana ühiskonnast aktsepteerima ja tunnustama, aga nii mõnigi samm ühiskonna loomuliku osana toimimise ja selle mõjutamise suunas näis tol ajal lihtsam kui tänapäeval, kui on pead tõstmas neoateism ja antiklerikalism (Altnurme 2009: 209).

2013.aastal on taasiseseisvunud Eesti Vabariik kestnud 22 aastat. Eesti on Euroopa Liidu ja NATO liige. Oma riiki on usinalt üles ehitatud, on langetatud olulisi otsuseid, üle on elatud majanduslangus, majandusbuum ja taaskord ollakse majanduskriisis. 2010.aastal alanud etappi võib nimetada vabaduse ja iseseisvuse argipäevaks: viimase kahekümne aasta jooksul torkab silma rõõmu ja lootuse vaheldumine pettumusega, samuti pidev rahulolematus poliitikutega (Vahtre). Nagu Riho Altnurme väidab, on inimeste usuline innustus vaibunud, kirikust on taas eemaldatud ning aset leidnud muutuste kaudu kogu maailmakäsitus ümber hinnatud (Altnurme 2009: 209).

Ilmo Au ja Ringo Ringvee nendivad ülevaate teoses „Usulised ühendused Eestis“, et välja on vahetatud küll vana nõukogudeaegne seadustekogu, kuid inimeste mõttemaailma ja väärtushinnangutega on teine lugu. Eesti Vabariigi põhiseaduse järgi on igaühel südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus. Selle vabaduse realiseerimine iga inimese jaoks ja kõigi jaoks kokku on aga osutunud raskeks, sest ümber on tulnud hinnata kogu oma maailmakäsitus. Eesti usuline olukord ei ole erand postmodernses läänemaailmas, me ei ole suletud kogukond, vaid muutume koos üleilmsete ühiskondlike protsessidega. Samas erineb Eesti usuline olukord mitmeti naaberriikide omast eelkõige suhteliselt liberaalse ja demokraatliku seadusandliku regulatsiooni poolest. Oluline on mees pidada, et mõiste „usuvabadus“ sisaldab juba olemuslikult kahte poolust: vabadust uskuda ning vabadust mitte uskuda (Au; Ringvee 2007: 9).

Käesolev peatükk andis ülevaate, kuidas Eesti taasiseseisvumine mõjutas meie ühiskonda, sealhulgas suhtumist kirikusse. Saabunud usubuum andis tõuke religioossete ühenduste ja liikumiste tekkele, mitmekesistades tunduvalt usumaastikku. Ühiskond muutus tolerantsemaks ning eelarvamustevabamaks. Teisalt aga vaibus usubuum üsna kiiresti, kuna meedias kajastati hoogsalt erinevaid uskusi ja usuharusid, tekitades seega lugejates taas eelarvamusi ja hirme religiooni suhtes.

Selles peatükis kajastatud kirjanduse ülevaade tõstatas mitmed olulised küsimused uurimustöö hüpoteesist lähtuvalt: kuidas ühiskond on suhestunud kirikuga, kas kaasaegne meedia on mõjutanud suhteid kiriku ja indiviidide vahel ning milline on olnud meedia areng kristlike teemade kajastamisel. Nendele küsimustele püütakse leida vastus intervjuude käigus, mis leiavad kajastamist töö kolmandas peatükis.

Eelnevalt aga on oluline anda ülevaade, kuidas käesolev aeg on lisaks meedia- ja mõttevabadusele taganud meile usuvabaduse ning tuua välja ka võrdlus teiste Euroopa riikidega.

1.3. Eestlaste religioossus Euroopa taustal

Nii rahvusvahelises kui ka kodumaises meedias on Eestit korduvalt nimetatud usukaugeks maaks. Järgnevalt uurin, mida tähendab eestlaste usukaugus, kuidas see väljendub ning kui usukauged on eestlased võrreldes teiste Euroopa rahvastega.

Kahel viimasel rahvaloendusel on Eesti elanikelt küsitud ka nende suhtumist usku (religiooni). 2011.aastal toimunud rahvaloendusel oli usuga seotud inimeste osakaal rahvastikust praktiliselt sama, mis 2000.aastal korraldatud rahvaloendusel. Mõnda usku pidas omaks 29,3% rahvastikust, 13% eestlastest ei soovinud usuga seotud küsimustele vastata ja 65,5% eestlastest deklareeris, et nad ei pea omaks ühtegi usku.

Seega, võrreldes kõigi teiste Eestis elavate rahvusrühmadega oli see kõrgeim mitteuskujate arv (Statistikaamet).

Eestlaste usuteemat on käsitlenud ka Gallupi uuring (2009), kus Eesti tituleeriti kõige usukaugemaks maaks maailmas. Nimetatud uuringu andmetel tunnistas vaid iga kuues eestimaalane, et religioonil on tema igapäevaelus oluline roll. Religioonikaugete maade esikümnest leiab Eesti kõrvalt veel viis Euroopa Liidu liikmesriiki, meile järgnevad Skandinaavia maad Rootsi ja Taani (Jaanus; Unt 2012: 213).

Seega võib öelda, et Eesti on Euroopa taustal küllaltki usuleige maa. Inimeste võõrandumist kirikust ja religioonist on soodustanud mitmed objektiivsed asjaolud: juba eelnevalt kajastatud meedia- ja usuvabadus, tehnoloogia areng, linnastumine ja ratsionaliseerumine. Eelkõige on lõhet kiriku ja eestlaste vahel suurendanud murrangulised ühiskondlikud muutused, mil üks ühiskondlik kord varises kokku, ent teine polnud jõudnud veel kujunedagi. Kirikutegevuse süstemaatiline takistamine nõukogude ajal, usuga seoses tekkinud negatiivsed stereotüübid ning eestlaste teadmatuse oma maa tuleviku suhtes aitasid kirikust võõrandumisele vaid kaasa. Eesti iseseisvuse taastamise järel ei osatud aga tegutseda vabas ühiskonnas ega suudetud kirikut näha uue ühiskonna võrdväärse osana nii rahva kui nende juhtide poolt. Aset leidnud muutused sundisid kogu maailmakäsitlust ning väärtushinnanguid ümber hindama. Seda, kas meedial oli siin kaalukas roll ning kuidas ajakirjandus kristlust kajastab, püütakse leida vastus intervjuude käigus. Järgnevas alapeatükis uurin, millised on valitsevad väärtushinnangud ja kuidas suhtutakse usku, ning kas ühised väärtused ühes kultuuriruumis on aluseks üksteisemõistmisele ja usaldusele.

1.4. Valitsevad väärtushinnangud ja suhtumine usku

Et uurida, kas kristlike teemade meediakajastus on mõjutanud ühiskonna väärtushinnanguid, on oluline esmalt välja selgitada, millised väärtushinnangud ja suhtumised valitsevad meie ühiskonnas. Käesolev peatükk illustreerib usu mõju ja tähtsust ühiskonnas läbi mitmete muutuste, ning seda, kuidas religioossuse väljendamine on muutunud vähem kollektiivseks inimeste igapäevaelus.

Väärtus on see, mida me väärtuslikuks peame ja mida hindame. Eesti asetatakse ajalooliselt ja geograafiliselt euroopalikku kristlikku kultuuriruumi. Tartu Ülikooli Eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop on oma ettekandes konverentsil „Kristlikud väärtused Eesti poliitikas“ välja toonud, et eestlaste väärtushinnangud sarnanevad mitmes mõttes pigem ameerikalikele kui euroopalikele. Sutropi sõnul usutakse Eestis, et iga inimene on oma õnne sepp. Majanduskasvu ja varandust hinnatakse rohkem kui elukvaliteeti ja jätkusuutlikku arengut, kuigi sõnades väidetakse vastupidist. Ja kui ameeriklastel on individuaalseid väärtusi tasakaalustamas usk jumalasse, siis eestlased on üks sekulaarsemaid rahvaid Euroopas. Pole enam takistusi, mis piiraksid inimeste individualistlikku püüdlemist isikliku heaolu ja suurema isikuvabaduse poole (Sutrop 2013).

Sutrop märgib ka, et eestlastes on ikka veel alles arusaam, nagu oleksid inimesed ära teeninud ebavõrdse kohtlemise, samas kui euroopalikus kultuuriruumis valitseb arusaam, et hoolimata erinevustest on kõik inimesed võrdsed. Meil ei ole sügavamast austust inimese vastu ja veendumust, et erinevad elud on ühtviisi väärtuslikud. Selle tagajärjeks on vähene solidaarsus ja hoolivuse puudumine, mis eelkõige väljenduvad riigi poliitilises elus.

Seega võib öelda, et eestlaste elus kipuvad esikohal olema materiaalsed väärtused ning inimese vaimulikku arengut ja inimeseks olemist ei väärtustata piisaval määral. Need tegurid põhjustavad ka inimeste usuleigust, kuna ei lase tekkida küsimustel, mille vastuseid pakub religioon.

Jaan Lahe on kirjutanud, et materialistlik maailmavaade omakorda takistab ka kirikut olemast piisaval määral dialoogis ühiskonnaga, kuna teda koheldakse justkui eestkostevalusena. Läbi aegade on kristlik sõnum mõjutanud inimeste käitumist, eetilisi otsustusi ja võimalusi ning kirik võib siin tänapäevalgi inimestele tuge pakkuda. Kaasaegne inimene aga tahab, et tema iseseisvust austataks, ja kirik peaks seda tegema – kui kirik tahab, et tema sõnum oleks kuuldav. Seepärast on oluline, et kirik arvestaks inimese enesemõistmisega ka eetilises valdkonnas ega pakuks mustvalgeid lahendusi, vaid aitaks inimesel otsida (Lahe 2010).

Usk on tänapäeval liikunud privaatsfääri. Kui taasiseseisvumisaja alguses olid kirikud tuubil täis, siis nüüd kirik või usk Jumalasse ei ole enamusele enam kollektiivne kogemus ja enamusel pole enam ka usuga seotud tähenduslikke sotsiaalseid suhteid. Ka usuliste ühenduste mõju tavainimese elus on aastakümnetega vähenenud. Sellistel puhkudel tuleks rääkida usu mõju ja tähtsuse muutusest ühiskonnas ja inimeste elus erinevatel ajaperioodidel. Inimesed teevad üha enam valikuid ja otsuseid oma elus selle järgi, mida nad isiklikult peavad tähtsaks. Vastavalt sellele seavad nad endale eesmärgid ja leiavad endale ka autoriteedid. Tänapäeva globaalses maailmas on kerge valida endale see, mis tundub sobivat ja on meeltemööda ning ehitada sellest iseenda tarbeks just sellised tõesed ja arusaamised, mis sobivadki antud indiviidile kõige paremini (Liiman; Tuisk 2012: 116).

Enam ei peeta oluliseks kirikusse kuulumist või seal regulaarselt käimist, vaid pigem on inimestel Jumalaga oma privaatne suhe. Selline, mida ei ole vaja kellelegi teisele tõestada või eksponeerida. Usk on muutunud palju vähem institutsionaalseks. Selleks, et oma usulisi tundeid väljendada, ei pea ennast alati kirikuga siduma. Religioossuse väljendamine on muutunud personaliseeritumaks (Saar 2010).

EELK esindaja Arho Tuhkru tõdeb, et ka kirik peab peeglistse vaatama, miks inimeste huvi on vähenenud: „90.ndatel piisas põhimõtteliselt kiriku ühesuunalisest informatsiooni andmisest, teavitusest. Ühe inimesega suutsime katta ära väga paljude vajadused, polnudki tarvidust isiklikult lävida. Nüüd aga viimasel 6-7 aastal, on

koguduste liikmete side kirikuga muutunud palju konkreetsemaks. Küsimus on selles, kas sa pääsed kirikuõpetajale lähedale. Individuaalne side on palju-palju olulisem“ (Tuhkru 2010). 1990.ndatel oli inimeste jaoks kirikuseinte vahel ühiselt rahvustunde kogemine väga tähtis. Nüüd seda kirikust enam ei otsita. Religioonisotsioloogid pakuvad, et Eestis seob see veel tugevalt vene õigeusu kiriku umbes 200 000 liiget. Kiriku kõrvale on ilmunud palju võistlevaid institutsioone, mis pakuvad samu võimalusi inimese identiteedi määratlemisel ning meid ümbritseva maailma seletamisel. Kirik pole enam ainus institutsioon, mis pakub turvalisust, tuge ja solidaarsust. Seda sõltumata asjaolust, et religioon ise muutub Eestimaa elanike hulgas järjest tähenduslikumaks (Saar 2010).

Eesti ühiskond on läbi elanud mitmeid põhjalikke muutusi. Aeg, tõekspidamised, kasvatus ja ühiskondlikud väärtused mõjutavad seda, kelleks ennast peetakse. Varasemast infopuudusest on liigutud ühiskonda, kus elatakse infokülluse keskel ning on rohkem võimalusi vabalt valida, mida peetakse tähtsaks. Eesti ühiskonna muutused on olnud sedavõrd radikaalsed, et võib kurta pigem uurimuste puuduse kui külluse üle. Kui taasiseseisvusaja alguses olid inimesed usu suhtes avatumad ja otsivad, siis 20 aastat hiljem võib tõdeda, et inimesed ja nende usukäitumine on muutunud. Usklikkuse all võib mõelda nii hingelist, isiklikku kui ka institutsionaalset ehk kiriku või usulise ühenduse pakutavat. Rahvusvahelistes uurimustes nimetatakse usklikkust kui näitajat, mis kirjeldab ühiskonna sekulariseerumisprotsessi või selle taset. Siinkohal tuleb tõdeda, et on mitmeid tegureid, mis mõjutavad usklikkust. Tähtsaimateks neist on kasvatus kodus ja koolis, eriti aga kodused arusaamad usust. Üldiselt on maal elavad inimesed oma arusaamistes konservatiivsemad, säilitavad traditsioone ja on tavaliselt usklikumad. Nii ei ole aga Eesti elanikkonna puhul, kuna konservatiivsus ja sotsiaalne kontroll eelistab siin pigem mitteusklikkust. Sotsiaalne kontroll ehk norm on maal elavatele inimestele olulise tähtsusega ja see tähendab ka sotsiaalset kohustust: inimene peab käituma teatud viisil, et saada selle ühiskonna liikmeks, kus ta elab. Ta peab käituma normis sätestatud viisil ning seda ka kiriku või usuorganisatsiooni liikmena. Juhul, kui enese usklikuks pidamine, jumalateenistustel

käimine jms. ei kuulu kohalike käitumisnormide juurde, julgevad vähesed kirjutamata ühiskondlikke norme rikkuda, kuigi neil võib-olla isegi oleks usu vastu huvi (Liiman; Tuisk 2012: 127)

Eestimaalane on oma suhtumises kirikuasjadesse suhteliselt konservatiivne: talle meeldivad vanad kombed ja traditsioonid, ta leiab, et kirik peab jääma kindlaks oma õpetusele ja moraalinormidele ning mitte minema kaasa kõigi ühiskondlike muutustega. Kirikul tuleks kindlasti silmas pidada tõsiasja, et enamik meie inimestest ei ole saanud oma kodust (ja enamasti ka koolist) mitte mingeid religiooni- või usualaseid teadmisi ega õpetusi ning kirikul tuleks püüda kohandada olukorraga, kus oma sõnumi tutvustamisel tuleb alustada nii-öelda nullist. On selge, et nii nagu muutub elu meie ümber, muutuvad ka ootused kirikule (Kilemit; Rentel 2012: 164-165). Nii on tekkinud olukord, kus osa elanikkonnast ootab kirikult jätkuvalt konservatiivsust, samas teine osa ootab kiriku vastamist muutunud ootustele. Rahulolematuid ja eemalejääjaid on nii ühtede kui teiste seas. Ka siis, kui kirik vastab ootustele ja sealt saadakse, mida otsitakse, ei pruugi inimesed kirikus püsida.

Inimeste usulist käitumist mõjutab ka sotsiaalne kontekst. Selleks on näiteks isiklikud arusaamad, toimingud ja kollektiivsus, ning lisaks elukeskkonna tingimused ja ümbruskond. Usklikkus ja mitteusklikkus võivad olla mitmepalgelised. Traditsiooni katkemisel või puudumisel minnakse sinna, kus on huvitavam, sisukam ja meeleolukam. Kogudustes on vajalik mõelda, kuidas vastata inimeste vajadustele ja milliseks kujuneb indiviidi ning kiriku vaheline suhe (Liiman; Tuisk 2012: 137).

Järgnevas peatükis vaatlengi koguduse rolli olulisust inimese kristlaseks olemisel.

1.5. Kogudus ja kaasamine

Tuleb tõdeda, et Eestis on valitsenud läbi aastate passiivsus kodanikuühiskonna organisatsioonides osalemisel. Inimesed teevad ise valikuid. Enne otsuste tegemist nad kaalutlevad ja neil on selleks ka õigus. Nii võib igaüks leida endale tarviliku vastavalt vajadustele või muuta selle endale sobivaks. Eesti ühiskond elab postmodernsuses koos oma kohalike eripäradega. Sellise ühiskonna tunnuseks on vabadus autoriteedi poolt määratud väärtustes ja arusaamades ning selles ühiskonnas tehtavad valikud ei ole seotud ainult usuga. Inimesele on üha tähtsam enda ja lähedaste heaolu ja käekäik. Nii indiviidi kui institutsiooni seisukohalt on oluline, kuidas võita aega ja saavutada kontroll oma elu üle. Tänapäeval on palju valikuvõimalusi ning meediakanalite (nt. Facebook ja Twitter) ja teenuste arenguprotsess on lahutamatu osa koguduse elust. Eestimaalaste huvi usu ja kirikute vastu on olemas, kuigi liiga lähedast osalust peljatakse. Seetõttu tuleb kirikutel ja kogudustel meediakanalite kaudu vahendatavale teabele pöörata suuremat tähelepanu, et rääkida inimestele õpetusest, põhimõtetest ja väärtustest nii digitaalses kui ka pabermeedias (Liiman; Tuisk 2012: 137-138).

Tänapäeva kiire ja heitlik ühiskond on väljakutse kiriku- ja usuorganisatsioonidele. Ilmalikus kontekstis tähendab see konkurentsi teiste vastavaid kogemusi pakkuvate sekulaarsete organisatsioonidega. Samas ei tohi unustada, et inimese iseloom ja põhiküsimused ei ole palju muutunud ajast, mil tehti Piibli esimesed märkmed. Inimesed otsivad vastuseid isiklikele küsimustele, teame, et keegi leiab need vastused kristlusest, keegi kusagilt mujalt. Siiski ei kõnele see veel isiklikust seotusest ja aktiivsusest koguduse elus. Inimesi tuleb kutsuda vabatahtlikeks, pakkuda koguduses võimalusi kaasalöömiseks ja otsustamises osalemiseks, ning tegema midagi sellist, millel on tähtsus nii kaasaegsele endale, kogudusele kui ka ühiskonnale. Iga inimene otsib oma ellu püsivust, turvalisust ja kindlust. Osalus aitab kaasa rühmatunde tekkimisele ja oma emotsioonide väljendamisega. Kogudus on

koht, kust võib saada kristlikke väärtusi silmaspidavat abi ja teenuseid ning kus inimene saab omalt poolt kaasa aidata abi osutamisele. Tuleb aga arvestada, et majandusliku surutise all ja perekohustuste tõttu ei ole paljudel võimalik kirikuid ja usulisi ühendusi toetada. Osaluse kaudu väljendab inimene ühiskondlikku vastutust, kasutades selleks nii enese kui teiste potentsiaali. Koos tegemine lisab arusaamist ja sallivust ning loob inimeste vahele sidemeid, hoolimata erinevustest (Liiman; Tuisk 2012: 138).

Religioonisotsioloogilistes uurimustes on täheldatud, et inimesed võivad tulla vanade traditsioonide juurde tagasi pärast nende taasärkamist või taassündi. Kuna näeme sageli tühje kirikuid, võib möödunud aeg tunduda tänapäevaga võrreldes parem ja ideaalsem. Tuleb märkida, et meil ei ole mingit teavet selle kohta, kuivõrd varasemad sugupõlvad tegelikult tahtsid osaleda jumalateenistusel või muus kirikutegevuses. On võimalik, et enamik neist osales avalikus usuelus sotsiaalsest kohustusest või isegi pealesunnitult. Vaid juhul, kui kirikutel ja usuorganisatsioonidel on soovi pakkuda usuotsijatele nende hingeelu ehitamise ehitusaineid ja mõttelist ruumi, mis austab iga inimese isiksust, annab see inimesele hingelise kasvu võimalused. Toetust ja tuge ei vaja mitte ainult tulijad, vaid ka koguduses töötavad vaimulikud enese teostamiseks (Liiman; Tuisk 2012: 139).

Eestis, kus kirik on lahutatud riigist ja usuelu on leige, kogeb rahvakiriku staatuses olev evangeelne luteri kirik oma perifeersust ja üha süvenevat formaalsust. Tegemist on surnud ringiga. Juhtiv kirik ei saa kaasa rääkida ühiskonna eetilises eneseharimises, kui religioon on kiivalt taandunud eraasjaks (Veidemann 2010). Tulevikule suunatud religioossus toob kaasa dialoogilisuse igapäevaelu ja usuliste seisukohtade vahel ja just sellises dialoogis sündinud mõtlemisoskus teeb religioossusest ühe inimese arengut taganttõukava teguri (Jürgenstein 2010).

Eestis on sajandite jooksul tegutsenud ja tegutseb praegugi kristluse kolm peamist voolu – katoliiklus, õigeusk ja protestantism – oma erinevate harude ja liikumistega. Kõige kauem on eestlaste keskel olnud reformatsiooni käigus tegutsenud

katoliiklusest välja kasvanud luterlus, kuid konkurentsi on pakkunud nii idast lähtunud ortodoksi kirik kui 19.-20.sajandil ilmunud vabakogudused. Iga konfessioon on kaasa toonud oma rõhuasetused ja töömeetodid. Kui tänapäeval rõhutatakse eestlaste erakordset usuleigust või koguni religioonivaenulikkust, siis tekib paratamatult küsimus: miks ükski kristluse suund pole suutnud rahvast ristirahvaks teha (Vihuri 2012: 24).

Üheks põhjuseks, miks loodetakse enamast teistest konfessioonidest (ka katoliiklusest, mis on Eesti oludes vaid üks sekt teiste seas), on see, et neil puudub kohalik ajalooline taak. Luteri kirik on ennast kompromiteerinud parunite ajal ja õigeusu kirik on olnud venestamise vahendiks. Vastsaabunud või äsjaloodud liikumised on puhta minevikuga. Teine põhjus on muidugi see, et traditsioonilised kristlikud kirikud nõuavad mõnevõrra eetilistust, see aga ei sobi ühiskonna üldise mentaliteediga, kus vanamoelise Jumala õnnistuse on asendanud edu ja õnn. Luteri ja õigeusu kirik on teatud inimestele vajalikud siirdehetkedel ja kriisiolukordades, aga igapäevases elus on nende mõju väike. Nii nagu mujal maailmas, nõnda ka Eestis, käsitletakse päevalehtedes usuküsimusi vaid siis, kui mõne kirikutegelase kohta on tulnud avalikuks midagi skandaalset. Koolides on vabatahtliku aina usundiõpetus, kus tutvustatakse võimalikult neutraalselt maailma religioonide kirjut paletti (Paul 2003: 265).

Küllap just eestlaste varasema kristliku identiteedi murenemine ja kirikusse kuulumise järjepidevuse katkemine seletab asjaolu, et luterlik kirik ei ole uuel iseseisvusajal suutnud taastada oma positsiooni ei rahva- ega rahvuskirikuna. Kuigi Eesti Kirikute Nõukogu raames on suudetud riigivõimuga teatud valdkondades koostööd teha (usuteemalised tele- ja raadiosaated, kaplanaadid kaitseväes, vanglates, politseis ja mujal, pühakodade remondi rahastamine) ning usutegelastele on võimaldatud tseremoniaalne roll riiklikel üritustel, on see kõik üsna tagasihoidlik. Inimeste meeleolusid arvestades pole poliitikud sõandanud koolidesse viia kohustuslikku usundiõpetust. Sellele vaatamata on EELK juhtivad vaimulikud oma retoorikas jätkuvalt rahvuslikud, püüdes esile tuua luterliku rahvakiriku panust ja rolli

Eesti rahva ajaloos ning eestlaste ajaloolist seotust kristlusega, kuigi näiteks peapiiskop Andres Põder oli sunnitud tõdema, et oleme kristliku rahvana jõudnud Euroopa kultuurirahvaste hulka, saavutanud iseseisvuse ja võime rõõmustada nii vaba rahvakiriku kui Eesti Vabariigi 90.aastapäeva üle. Ometi ei ole see iseenesestmõistetavalt selge, kes me oleme, kust tuleme ja kuhu läheme. Täna maailmas ristuvad ja segunevad paljud pärimused, ühed ununevad, teisi alles luuakse, kolmandaid avastatakse taas. Seisame aina valikute ees (Põder 2007: 5).

Jaan Kiivit on seletanud kiriku populaarsust oma identiteedi ja juurte otsimisega järgmiselt: „*Seotust kirikuga peeti tähtsaks kultuurilise järjepidevuse ja identiteedi seisukohast. See oli oma juurte otsimine. Loomulikult tuldi kirikusse ka lihtsalt huvist ja lõivu maksti moelegi.*“ Teise aspekti kohaselt tulenes Kiiviti arvates kiriku populaarsus ka sellest, et vahepealsetel aastatel ei olnud kirik end kollaboratsioonismiga kompromiteerinud, kirikut usaldati (Kiivit 1995: 111). Kahtlemata kahanes huvi kiriku vastu ühelt poolt selle tõttu, et ebakindlust sisendanud üleminekuperiood jõudis lõpule ning identiteediküsimus taandus, asendudes asisemate muredega. Kuid peamine põhjus seisneb ehk selles, millele Jaan Kiivit juba 1993.aastal ühes oma ettekandes tähelepanu juhtis: nimelt, et eestlaste usuline järjepidevus on katkenud (Vihuri 2012: 26).

Mitmed 20.sajandi Eesti kirikutegelased ja teoloogid on pidanud vajalikuks mõtestada kiriku tähendust Eesti rahva jaoks, hinnates eestlaste ja ristiusu keerulisi suhteid rahvuslikust vaatenurgast. Nii osutub nende käsitluses positiivseks kõik see, mis on aidanud ette valmistada ja edasi viia eestlaste rahvuslikku arengut. Positiivsena on nähtud eestlaste liitmist õhtumaise kristliku tsivilisatsiooniga ja lääne kultuurisaavutuste, näiteks hariduse ja demokraatlike väärtuste edendamist. Negatiivselt on hinnatud kõike seda, mida kirikuelus ja -korralduses peeti võõrapäraseks ja rahvakekseks, sealhulgas eestlaste rahvuslike huvide ja vajaduste mittemõistmist. Luterliku kiriku ümberkorraldamine rahva- ja rahvuskirikuks pidi need puudused kõrvaldama ja eestlaste suhtele kiriku ja ristiusuga uue hingamise andma. Kõneldi ka vajadusest eestipärase ristiusu ja teoloogia järele. Kristluses nähti

endastmõistetavalt ainsat vaimset jõudu, mis suudab rahvuslikele püüdlustele ja ühiskondlikule elule anda ehtsa religioosse ja kõlbelise sisu. Konfessiooniti tuli siiski ette erinevaid vaatenurki. Kui luterlased on rõhutanud usupuhastuse ja eriti vennastekoguduse tähtsust eestlaste sisulisel kristianiseerimisel ja rahvusliku ärkamise ettevalmistamisel, pidades luterlikku usutunnistust rahvuslikuks pärandiks, siis mõnede õigeusklikest autorite arvates olid nii katoliiklus kui luterlus võõraste isandate poolt pealesunnitud ning alles õigeusust sai eestlaste esimene tõeliselt oma, vabatahtlikult vastuvõetud ristiusu vorm. Katoliiklasedki tunnistasid ristirüütlike mõõgamisjoni ebakristlikuks, viidates paavsti ja katoliku kiriku positiivsetele kavatsustele, mis teostumise korral oleksid eestlaste ajaloolise arengu teistsuguseks kujundanud. Rahvusluse esiletõus on käinud käsikäes sekulariseerumise ja usulise identiteedi tähtsuse vähenemisega. Kuigi mõned kirikutegelased väitsid, et eestlased on meelelaadilt ja hoiakutelt luterlased ega näinud vastuolu rahvus- ja usutunde ühendamises, on teisalt juba sajandi algusest peale tunnistanud laiaulatuslikku kirikust võõrdumist ja koguni kaheldud, kas Eesti rahvas ongi täielikult ristirahvaks saanud. Nõukogude ajal jätkus kaugenemine institutsionaalsest religioonist. Kirikutegelaste seas mõisteti, et ollakse täiesti uues situatsioonis ning hakati rõhutama kristlaste usulis-kõlbelist eeskujut ühiskonna hoiakute kujundamisel ja ristiusu sõnumi levitamisel. Mõned vaimulikud on püüdnud jätkuvalt põhjendada sidet kiriku ja ühiskonna vahel ning ristiusu ja eestlaste mõttelaadi kooskõla (Vihuri 2012: 47).

Jätkuvalt esineb erinevaid arvamusi ja diskussioone teemal, missugust tähendust omab ristiusk eestlase jaoks. Oma osa on siin kindlasti Eesti ühiskondlikel arengutel ning väljakujunenud väärtushinnagutel. 90. aastate üürikene religioosne innukus on vaibunud. Vahepeal on tekkinud mitmesuguseid uusi usundeid, mida hinnatakse pigem selle põhjal, kas nad annavad midagi emotsionaalselt. Populaarsemad on sellised liikumised, mis oskavad ära kasutada massimeedia pakutud suuri võimalusi. Kui vanemaealised inimesed on alati olnud kirikuga tihedasti seotud, siis kirikule on tõsiseks väljakutseks asjaolu, et mitte kunagi varem ei ole noorte inimeste põlvkond

pidanud religiooni sedavõrd vähetähtsaks, kui seda teevad praegused noored. Olulisel kohal on see, kuidas kirik suudab selgitada ja edasi anda põhiväärtuste olemust.

Kirjanduse ülevaade käsitles uurimustöö jaoks olulisi teemasid. Kuna meediast on saanud arvestatav vahend indiviidide väärtushinnangute kujundamisel, siis oli oluline välja selgitada, kui palju meediainfot eestlased tarbivad ning kas ja kui suured piirangud on meedias kajastatavatele teemadele rakendatud. Mida rohkem on aga informatsiooni, seda kergemini tekivad eelarvamused ja hoiakud, mis ei pruugi alati olla positiivselt meelestatud religiooni suhtes. Väärtushinnangud aga omakorda määravad ühiskonna, milles me elame.

Kirjanduse ülevaade selgitas põhjalikult Eesti ühiskonnas toimunud muutusi 1991. ja 2012.aastal, ning kuidas need muutused on mõjutanud ühiskonnas suhestumist kirikuga. Võrdlus teiste Euroopa riikidega kinnistas arusaama, et eestlaste usukaugus on paljuski mõjutatud murrangulistest muutustest meie ühiskonnas, tuues omakorda kaasa väärtushinnangute ja kogu maailmakäsitluse muutumise.

Järgnev peatükk analüüsib “Postimehes”, “Maalehes” ja “Eesti Päevalehes” aastatel 1991 ja 2012 ilmunud kristliku sisuga artikleid.

2. AJALEHEARTIKLITE ANALÜÜS

Käesolevas magistritöös uurin kristlike teemade kajastusi ajakirjanduses, lähtudes püstitatud **hüpoteesist**: huvi kristluse vastu on otseselt seotud ajakirjanduses esinevate kristlusest rääkivate artiklitega. Analüüsin, millistel teemadel ja kuidas ajakirjandus kristlust kajastab, kuidas kirjutatud artiklid on aidanud inimestel oma elu mõtestada ning elus esinevate probleemide ja raskustega hakkama saada, ning milline on olnud areng kristlike teemade kajastamisel Eesti ajakirjanduses.

Vaatluse all on aastad 1991 ja 2012. Need kaks aastaarvu on võetud vaatluse alla, sest aastal 1991 oli usubuum täies hoos; kõige uuemaid andmeid on ag võimalik vaadelda möödunud aasta – 2012, näitel. 1990.ndad oli aeg, mil kirikute uksed läksid lahti ja Eestis valitses ärkamisaeg, millega ühtlasi kaasnes usubuum. Inimesed käisid kirikus ja tegu oli kristliku kiriku jaoks positiivse ajaga. Kakskümmend aastat hiljem on Eesti ühiskond ilmalikustunud.

Analüüsitavate ajaleheartiklite valimi moodustavad kõik arvamused, juhtkirjad ja lugejakirjad, mis avaldati „Postimehes“, „Eesti Päevalehes“ ja „Maalehes“ aastatel 1991 ja 2012. Vaatluse all on ainult paber kandjal ilmunud ajalehed. Nimetatud ajalehed on välja valitud seetõttu, et neid võib pidada Eesti meediamaaastikul kvaliteetväljaanneteks ning need omavad suurimaid tiraaže. Eesti Ajalehtede Liidu (EALL) andmetel olid ajalehtede tiraažid 2012.aastal järgmised: „Postimees“ 674 100, „Eesti Päevaleht“ 316 300 ja „Maaleht“ 536 600 ajalehte aastas. 1991.aasta tiraaže pole ajalehtede toimetustel säilinud.

Käesolevas uurimustöös on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit, mis hõlmab kirjanduse ülevaate teostamist, uudisekännise ületanud kristlike ajaleheartiklite analüüsimist ning läbiviidud intervjuusid. Kasutatav lähenemine on interpreteeriv. Denzin ja Lincoln (Denzin; Lincoln 1994: 8) defineerivad interpreteerivat uurimismeetodit kui meetodit, mis tõlgendab kajastatavat teemat läbi selle, milliseid

tähendusi ühiskonnas sellele teemale omistatakse. Antud uurimustöös vaadeldakse kristlike teemade kajastamist läbi meedia ning kuidas need teemad on tõlgendatud lugejate poolt ja kuidas mõjutanud väärtushinnanguid ühiskonnas.

Nagu eelnevalt mainitud, algas uurimustöö kirjanduse ülevaatega, mis määratleb uurimustöö positsiooni antud valdkonnas ning pakub infomatsiooni teistest läbiviidud uuringutest ja uurimistulemustest selles valdkonnas (Jennings 200: 142). Kirjanduse ülevaate ehk teoreetilise raamistikuga alustati enne andmete kogumist. Seega, andmete analüüsimisele on aluseks teoreetiline raamistik. Täpsemalt, ühiskonna olemus, meediakasutus, religioossus ning sellega seotud väärtushinnangud ja arusaamad on need kontseptsioonid, mida analüüsitakse. Samuti analüüsitakse tulemusi läbi selle, kuidas meedia on mõjutanud inimeste väärtushinnanguid ning arusaamasid seoses usuga.

Andmed on kogutud ajalehtedest „Postimees“, „Eesti Päevaleht“ ja „Maaleht“ ning analüüsiti aastatel 1991 ja 2012 ilmunud kristlusest kõnelevaid artikleid. Artiklite **tekstianalüüs** võimaldab selgitada, kuidas kristlikud teemad on lugejale esitatud ning kuidas need võivad mõjutada ühiskondlikke väärtushinnanguid läbi artiklite tõlgendamise. Artiklite analüüsimisele on aluseks eelnevalt teostatud kirjanduse ülevaade ehk teoreetiline raamistik. Andmete tõlgendamisel kasutan kirjeldusi ja kontseptsioone, lisades arvamusi ja hinnanguid ka oma vaatevinklist lähtudes. Eesmärgiks on välja selgitada kõige tõenäolisemad tekstide tõlgendused teksti tarbijate poolt, samal ajal aga mitte anda hinnanguid, milline neist tõlgendustest on kõige õigem.

Andmete tähendust analüüsin ka läbi sotsiaalse konteksti, et saadud tulemused peegeldaksid ka tegelikku olukorda. Sügavamalt vaatlen suhet tekstide ja laiemate sotsiaalsete struktuuride vahel, aga ka suhet tekstide tegelikkuse ja esitatu vahel. Selliseid omavahelisi suhteid kindlaks tehes saab asetada uurimustöö reaalse maailma

konteksti ning teha seetõttu adekvaatseid järeldusi ja seoseid, aga ka hinnata käesoleva teema tagajärgi.

Tekstianalüüs tähendab tekstide uurimist, et saada teada, kuidas tekstid aitavad kaasa tähenduste loomisele, mis omakorda on aluseks väärtushinnangute kujunemisele (Tonkiss 1998: 256). Sõnad ja kontseptid ei ole iseenesest neutraalsed: kui need panna sotsiaalsesse keskkonda, siis kannavad nad endas kindlaid väärtusi ja norme (Wetherell; Taylor; Yates 2001: 89). Analüüsides, kes kirjutas teksti, kelle jaoks ja miks, võib eristada kolme tasandit: tekst iseenesest, selle esitlemine publikule, ning ajalooline ja kultuuriline kontekst (Barnes; Duncan 1992: 72). Tekstid ei ole mitte ainult kultuurilised märgid, vaid on ka dünaamilised objektid, millel on võim selle üle, kuidas indiviid, või ka kogu kultuuriruum, hakkab nägema maailma. Kirjutatud tekstid, mida meedia toodab, võivad omada olulisi sotsiaalseid tagajärgi. Tekstianalüüsi eesmärk ei ole tavaliselt kinni püüda reaalsuse tõde, vaid pakkuda tõlgendust sellest tõest (Norris; Jones: 2005: 57).

Tekstianalüüs jaguneb kaheks tüübiks: alt-üles ja ülalt-alla analüüs. Esimene neist algab teksti analüüsimisega, kus uurija otsib tõendeid sellest, et tekst on koostatud vastaval viisil. Selline analüüs on suunatud tekstist arusaamisele. Käesolevas uurimustöös aga on kasutatud ülalt-alla analüüsi. See tähendab, et analüüsi alustasin arusaamisega kontekstist, kus tekst on aset leidnud. Selline kontekstist arusaamine andis analüüsiks olulist teavet. Vaatasin oma positsioonilt “alla” tekstile, eeldades leida tõendeid tehtud eeldustest, mis loovad ja määratlevad selle konteksti (Woods 2006: 103). Seega, ülalt-alla analüüs kristlikesse tekstidesse (artiklitesse) tulenes sellest, kus ja kuidas need artiklid olid esitatud. Kuna töö hüpoteesiks on, et meedia mõjutab kehtivaid väärtushinnanguid ühiskonnas, siis tekstianalüüsiga püütakse leida tõendeid selle kohta.

Ajaleheartiklite tekstianalüüsi etapid on järgmised:

- andmete kogumine
- tekstide analüüsimine vastavalt olulistele tekstis leiduvatele elementidele (kategooriatele), samal ajal pannes tähele ka tekstis kasutatud metafoore
- andmete tundma õppimine: pidev andmete ülelugemine, et paremini andmetest aru saada ja neid tõlgendada
- tõendite otsimine hüpoteesi kinnitamiseks või ümberlükkamiseks
- leitud tulemuste sidumine teoreetilise raamistikuga
- võtmetulemuste kirjeldamine.

Käesoleva magistritöö analüüs on võrdlev, ühendades omavahel teksti, tähenduse, konteksti ja tõlgenduse ning võrreldes neid antud teema raames. Andmete analüüs tähendab korduvalt andmete juurde tagasi minemist ja neid ikka ja jälle analüüsides. Lõplikud tulemused ja kokkuvõtted artiklitest on selgitatud läbi kirjanduse ülevaate (teoreetilise raamistiku) ning uurimusküsimuste.

Kindlasti tuleb mainida, et antud uurimustöös on ka teatud piirangud. Esiteks, kristlike teemade käsitus ja eelnevad uuringud on tagasihoidlikud. Seega ei ole palju näiteid, millega saadud tulemusi võrrelda. Teiseks piiranguks on see, et võrreldi vaid kolme ajalehte, mis on ilmunud kahel kindlal aastal.

Artiklite analüüsist selgus, et 1991.aastal kirjutati mõnevõrra rohkem usuga seotud artikleid kui aastal 2012, näitajad vastavalt 115 ja 88 artiklit (vt. tabel 3). Käesolev tabel kinnitab teoreetilises osas käsitletud teemasid, mis kajastasid seda, et ühiskondlikud muutused 1990.ndatel aastatel põhjustasid usubuumi, samal ajal kui 2012.aastaks oli usubuum vaibunud ja kristlikke teemasid kajastati vähem. Oluline on märkida, et nii aastatel 1991 kui ka 2012 (vt. lisad 1 ja 2) on enamuses teemadest seotud kirikuhoonete seisukorra ja Rooma paavsti kohtumistega, sealhulgas ka kirikupühade mainimisega seotud teated.

	1991	2012
Postimees	65	46
Eesti Päevaleht	45	32
Maaleht	5	10
Kokku artikleid	115	88

Tabel 3. Artiklite arv aastatel 1991 ja 2012, autori koostatud.

Selgelt on näha, et kajastatud on ka ühiskonnas aset leidnud teemasid: 1991.aastal leidub artikleid Tartu Ülikooli usuteaduskonna taasavamise kohta, samas kui 2012.aasta meedias kajastatakse Pussy Rioti ümber tekkinud skandaali ning aktuaalset maailmalõpu teemat. Vaimulikud võtsid meedias sõna mõlemal aastal viiel korral. 2012.aastal ilmusid kuuel korral “Eesti Päevalehes” Andrus Kivirähki poolt kirjutatud kristlust pilkavad artiklid, samal ajal kui 1991.aastal taolisi usku naeruvääristava alatooniga artikleid ei avaldatud. Küll aga ilmus 1991. aasta “Postimehes” lühikokkuvõtte Briti meditsiiniajakirja artiklist, mis väidab, et Kristus ei surnud ristil, vaid kaotas teadvuse. Artikkel seadis kahtluse alla ristiusu ühe põhitõdedest. Artiklile on võetud ka kohaliku anglikaani kiriku esindaja kommentaar. Lühiaartiklis keskendutakse enam meditsiinilistele selgitustele (kuidas Jeesus mitte ei surnud, vaid kaotas teadvuse) ning kirikuesindaja kommentaari on kajastatud vaid kahe lausega. Siinkohal leiab kinnitust McQuail’i väide, et Eestit iseloomustab liberaalne meediakeskkond, millest on saanud peale infoallikaks olemise ka väärtuste kujundaja ja hukkamõistja (McQuail 2003: 412).

Selleks, et paremini mõista ühiskonna suhtumist ja suhtumise muutumist kirikusse, olen kõik ilmunud artiklid (vt. lisad 1 ja 2) jaotanud kolme kategooriasse: positiivse tonaalsusega artiklid, negatiivse tonaalsusega artiklid ning neutraalse alatooniga artiklid.

Positiivse tonaalsusega artiklid

1991.aastal ilmunud 115-st usuteemalisest artiklist oli 61 artiklit positiivse tonaalsusega: 35 artiklit "Postimehes", 23 artiklit "Päevalehes" ja 3 artiklit "Maalehes". Siia hulka kuuluvad artiklid kiriku sisseõnnistamisest, toimuvad üritused (nt. kontserdid) kirikutes, teated kirikupühadest (nt. ajalooline tagasivaade ülestõusmispühadest või hingedepäevast), lühiteated kirikute või koguduste tegemistest (nt. Kuremäe kloostri 100.juubel, Piibli teemalised seminarid), usulised kohtumised (nt. Saksamaa Luterliku Kiriku tegelase vastuvõtt Eesti presidendi poolt). Kuna 1991.aastal toimus ka Tartu Ülikooli usuteaduskonna taasavamine, siis lisaks pressiteadetele oli kahes artiklis pikemalt kajastatud ka seda sündmust. Oluliseks teemaks 1991.aasta ühiskonnas oli diskussioon surmanuhtluse kaotamise üle ning seoses sellega võttis "Postimehes" sõna ka kirik. 1991.aasta ühiskonna teravad probleemid on samuti ajakirjanduses kajastatud. "Postimehes" (09.02.1991 "Kristlased esitasid seaduseelnõu surmanuhtluse kaotamise kohta", Kalle Muuli) ilmus lühiartikkel tolle aja ühiskonnas olulisel teemal: nimelt surmanuhtluse kaotamine karistusena kriminaaltegude eest. Nagu me tänaseks teame, ei ole meie karistusseadustikus surmanuhtlus enam kehtiv karistus. Sama autori poolt on samas "Postimehe" väljaandes ilmunud artikkel, mis keskendub EELK'i ja Eesti Vabariigi Siseministeriumi vastasseisule, kas vanglas peaksid töötama ka vaimulikud ning kes peaks asuma tööle koordineeriva vaimulikuna.

Veel väärivad esiletõstmist viis Eesti taasiseseisvumisele eelnenud poliitiliselt ärevate aegade ja taasiseseisvumisega seotud artiklit. Esiteks, Rootsi kristlaste üleskutse palvetada Balti riikide eest, teiseks Mart Laari kirjutatud artikkel, milles kristlikud demokraadid kutsuvad üles sõlmima „kodurahu“. Kronoloogiliselt ilmus järgmisena vaimulik Villu Jürjo üleskutse valitsuse eest palvetamiseks, ning seejärel EELK'i pöördumine ja Eesti Kristliku Ühenduse avaldus Eesti rahva poole seoses Eesti iseseisvuse otsusega. Need artiklid näitavad selgelt, kui oluliseks peeti sõna võtta poliitiliselt ärevate sündmuste ning riigi taasiseseisvumise ajal.

Vaimulike sõnavõttud meedias päädivad teoloogiliste sugemetega või teoloogiliste raamatute arvustuste kirjutamisega, lühikeste pöördumistega rahva poole seoses kristlike pühadega, ning ajalooliste tagasivaadetega. Näiteks 1991. aasta 8. jaanuari “Postimehes” ilmus arvustus teoloogiliste sugemetega raamatule “Esimesed jõulud”, arvustus on kirjutatud vaimulik Toivo Pilli poolt. Sama aasta 29. oktoobril ilmus Pilli poolt järgmine arvustus, sedakorda Osvald Tärki raamatule “Kümme käsku”. Peapiiskop Kuno Pajula pöördus Eesti Rahva poole seoses Ülestõusmispühadega 29. märtsi 1991. aasta “Postimehes”. Peapiiskop kutsus üles meeleparandusele ja ustavusele. Ajaloolise ülevaate Jeesuse Kompaniist andis vaimulik Vello Salo 1991. aasta 3. septembri “Postimehes”. 27. juuli 1991. aasta “Postimehes” on avaldatud intervjuu kirikuõpetaja Villu Jürjoga ning kajastatud sealhulgas ka tema tööd poliitikuna.

Võrdluseks, positiivse alatooniga kristlikke artikleid ilmus aastal 2012 vaid 34 (“Postimehes” ja “Eesti Päevalehes” 12, “Maalehes” 10 artiklit). Seda on peaaegu poole vähem kui usubuumiaastal, kuid tuleb märkida, et oluliselt väiksem artiklite arv tuleneb ka sellest, et kristliku sisuga artiklite kogusumma oli 2012. aastal väiksem kui 1991. aastal. Nende hulka kuuluvad mitmed Ülestõusmispühaga seotud teated või muud kirikutega seotud teated, paar kiriku kui kultuuripärandiga seotud artiklit. Teoloog Randar Tasmuth on oma artiklis “Jeesus ning uus papüüruusetükike” kirjeldanud papüüruusetüki leidu, millel olevat kirjeldatud Jeesuse naist (“Eesti Päevaleht”, 25.09.2012). 2012. aastal on “Maalehes” (29.11.2012) ilmunud Jüri Ehasalu artikkel, mis on pühendatud peapiiskop Kuno Pajula elule ja ühiskondlikele panustele.

2012. aasta “Postimehes” (11.06.2012) on sõna võtnud religiooniõpetaja Toomas Jürgenstein. Teemaks on ühiskonna vaimsed suundumused viimastel aastatel ilmunud usuteemaliste raamatute näitel – paljud tänapäeva üllitised ei ole artikli autori arvates enam analüüsivad ega arutlevad, vaid pigem väidetele ja seisukohtadele tuginevad.

Vaid kolmes artiklis (kõik ilmunud 2012.aastal, 2 artiklit ilmunud “Eesti Päevalehes” ja 1 ilmunud “Maalehes”) keskendutakse sügavamalt kristlikele väärtustele. Seejuures mitte ükski nendest artiklitest ei ole kirjutatud vaimuliku poolt. Väärtushinnangutest rõhutatakse traditsioonilisi pereväärtusi, aukartust elu ees ja tänulikkust.

“Eesti Päevalehe” kolumnist Hannes Hermaküla räägib oma artiklis “Miks ma usun?” (22.12.2012), et kuigi suur osa inimestest tähistavad jõule, siis osadele tähendab see kaubanduslikku püha koos selle juurde kuuluva ostlemisega, teistele aga tähendab see Jeesuse sündi. Tema arutlus inimese eksistentsi ja lihtsurelikkuse üle haarab kaasa mõtlema. Ka möödunud aasta maailmalõpupaanikale pühendatud artikkel “Ülejäänud elu esimene päev” (Teet Kallas, “Maaleht” 27.12.2012) tuletab elus olulisi väärtusi meelde ning suunab väikestest kordaläinud asjadest rõõmu tundma. Autor rõhutab, et aeg-ajalt võiksime peatuda ja meelde tuletada elu ilu ja valu, ning mõtiskleda selle üle, mis on elu tõelised väärtused. Artiklis, kus autor toob välja kirikute selge seisukoha homoseksuaalsete abielude kohta (R. Veskioja, “Eesti Päevaleht” 02.10.2012), on rõhutatud ka abielu pühadust mehe ja naise vahel, ühist laste saamist ja kasvatamist. Kõik need kolm artiklit on kirjutatud lugejale arusaadavas keeles ning haaravad kaasa mõtisklema.

Sügavamasisuslised artiklid on ilmunud teoloog Toomas Pauli sulest. Ta mõtiskleb “Maalehes” (19.07.2012) ühikonna kiire arengu, urbaniseerumise ja edule orienteerituse üle läbi metafüüsika võtme. Samal aastal (21.12.2012) on Toomas Paul kirjutanud artikli, milles arutleb jõulusõnumi üle ning seda läbi geomeetrilise ja füüsikalise võtme. Mõlemad artiklid on käesoleva magistritöö autori arvates kirjutatud läbi metafooride ning lugejale keerulises keeles. Metafoorilise pealkirjaga artiklis “Jah – igas kloostriks on omad kombes” kirjeldab Toomas Paul tänapäeva ühiskonnas esinevaid probleeme ja vajakajäämisi (28.09.2012). Seega, vaadeldavatel aastatel (1991 ja 2012) on vaimulike sõnavõtte aktuaalsetel ühiskondlikel teemadel küll olnud, kuid suhteliselt minimaalselt ning sageli kirjutatud keerulises keeles.

Negatiivse alatooniga kirjutatud artiklid

Siinkohal selgitan, et artiklite negatiivne tonaalsus tulenes negatiivsest uudisest, mitte aga artikli autori poolsetest negatiivsetest hoiakutest või hinnangutest. Küll aga tuleneb Andrus Kivirähki artiklite negatiivne toon autori enda suhtumistest ja hoiakutest kristluse suhtes – neid artikleid aga käesoleva töö raames ei analüüsita, kuna see pole töö hüpoteesi silmas pidades oluline.

1991.aastal ilmus 7 negatiivse alatooniga artiklit, kõik ajalehes “Postimees”. Artiklid kajastasid enamasti kiriku- või kloostirööve, ühes artiklis toodi välja, kuidas NSVL'i sõjaväelased jõulurahu rikkusid ning üks artikkel kajastas olukorda, kus kirikuhoone üksinda on väärtusetu, kui seda ei kasutata. Kõik need artiklid olid seotud negatiivsete sündmustega ning just seetõttu liigitatud negatiivse alatooniga artiklite hulka.

Ühiskonna vähest nõudlust kiriku järele selgitab 1991.aasta “Postimehes” ilmunud Oskar Kruusi artikkel. Autor on mõtisklenud (10.05.1991 “Kirik jäägu lahutatuks riigist”), et lisaks vanade hoonete restaureerimisele on tekkinud tuhin taas elustada religioosne mõtteviis ja kristlikud kombed. Artikli autor on veendunud, et kristlikku maailmanägemist on raske elustada, kuna *“inimlik mõte areneb ju pidevalt edasi”* ning nimetab uute hoonete sisseõnnistamist vaimulike poolt keskaegseks mõtteviisiks. Edasi kirjutab Kruus, et Eestis ei ole riigiusku ning et Eesti kirjanikud ei suuna lugejaid kiriku rüppe isegi siis mitte, kui nad kujutavad pastori elu või kloostri kombeid. Samuti sõnab autor, et palvetamiseks ei ole kirikut vaja, sest Jumalat paluda võib igal pool – kirikus käiakse vaid demonstreerimas *“oma kiidetavaid kombeid.”* Selle artikli liigitasin negatiivse alatooniga artiklik, sest artikli tonaalsus on kiriku suhtes pigem negatiivne (kirikut ei näha ühiskonna olulise osana ja nähakse pigem inimesest lahus).

2012.aastal aga ilmus kolm korda rohkem artikleid, mida võib lähtuvalt sündmustest lugeda negatiivset tonaalsust omavateks. “Postimehes” ilmus 11 artiklit ning “Eesti Päevalehes” 12 artiklit, seejuures “Maalehes” negatiivse alatooniga artikleid ei olnud. Siia hulka kuuluvad lisaks Andrus Kivirähki poolt avaldatud artiklitele ka üks artikkel endise pastori süüdimõistmisest lasteporno omamises, maailmalõpu teemalised artiklid ja Pussy Riot’iga seotud skandaali kajastavad artiklid. Seoses Pussy Rioti skandaaliga on peapiiskop Andres Põder meedias rõhutanud, et usuvabadus on üks demokraatia alustaladest, kuid et õige eesmärgi nimel tuleb valida õiged vahendid. Kuna skandaalid on iseenesest juba negatiivsed, siis seetõttu said need artiklid loetud negatiivset tonaalsust omavateks. Ka maailmalõpu teema ajakirjanduses oli valdavalt negatiivse tooniga, kuna külvas pigem hirmu ja teadmatust lugejate seas.

2012.aasta 17.aprilli “Postimehes” on ilmunud Iivi Masso artikkel pühadusest ja sõnavabadusest. Kirjanik arutleb selle üle, kus on piir sõnavabaduse ja pühaduse vahel ja et konfliktid ei teki niivõrd sellest, et ühe sõnavabadus solvab teise usklikkust, vaid pigem tekivad konfliktid erinevates kultuuriruumides. Ehk et kõik taandub tõlgendamisele. Samal tõlgendamise teemal on ilmunud veel mõned artiklid. Teoloogiadoktor Ain Riistan lisab teema jätkuks, et “pühaduse” mõistele võib erinevates mõttemustrites erinevad tähendused omistada ehk et riik ja kirik väärtustavad erinevaid asju (“Postimees”, 04.04.2012). Siin on selgelt kirjeldatud kiriku ja riigi lahusust – just sellel põhjusel on need artiklid arvatud negatiivse alatooniga artiklite hulka.

20.septembri 2012.aasta “Postimehes” ilmus Toomas Randlo artikkel pealkirjaga “Usuvabadus on üha suurema löögi all”, kus põhiteemaks on religioonivaenulikkuse kohta läbiviidud uuring. Vastavalt uuringule elab kolmveerand maailma elanikest riikides, kus piiratakse usuvabadust, ning vaenulikkus religioonide suhtes suureneb. Usuvabadust tugevalt või väga tugevalt piiravate riikide osakaal on 31 protsendilt kasvanud 37 protsendile. Uuringust selgus, et enim kiusatakse taga kristlasi. Eestis on

ühiskondlik vaenulikkus väikese indeksiga. Lisaks eelpool mainitud artiklile ilmusid veel Fiorello Provera „Rünnakud kristlaste vastu“ ja Marian Männi „Usuäärmuslaste esiletõus“. Kõik artiklid on otseselt või kaudselt seotud religioonivaenulikkusega ning seetõttu arvatud negatiivse alatooniga artiklite hulka.

Paar artiklit tundsid muret eestlaste usuleiguse pärast: Nils Niitra „Keskmine eestlane teab kristluses vähem kui laps“ ning Madis Filippovi „Eestlaste kirik Toropetsis hävimas“. Artiklid on negatiivse alatooniga, kuna mõlemas artiklis on kajastatud eestlaste suhtumist usku. Meedias leidis kajastust ka luteri kiriku peapiiskop Kuno Pajula maisest elust lahkumine.

Neutraalse tonaalsusega artiklid

Neutraalse alatooniga artikleid on 1991.aastal kirjutatud 45 (“Postimehes” 23 artiklit, “Eesti Päevalehes” 20 artiklit ja “Maalehes” 2 artiklit). Siia hulka kuuluvad enamasti teated kirikuhoonete seisukorrast, Rooma paavsti kohtumiste kajastused, lühiteated Tartu Ülikooli usuteaduskonna teemadel (nt. sisseastumiseksamite informatsioon). “Maalehes” ilmus vaimulik Johannes-Franciscus Kesa lühiartikkel oktoobrikuust kui roosipärjakuust; teine artikkel puudutas koolis usuõpetuse õppimise võimalust uue õppeainena.

2012.aasta neutraalse alatooniga artiklite (“Postimehes” 24 artiklit ja “Eesti Päevalehes” 6 artiklit, kokku 30) hulka kuuluvad enamasti jõulurahu väljakuulutamised, Rooma paavsti kohtumised ja kirikupeade riigivisiidid.

Selgelt on näha, et 1991.aastal kirjutatud usuteemalisi artikleid on oluliselt rohkem kui 2012.aastal. Artiklite ülevaatest võib ka järeldada, et 1991.aastal oli dialoog kiriku ja ühiskonna vahel tugevam, sest läbi ajakirjanduse pöörduti mitmel korral rahva poole, kas siis tänati annetuste eest kogudusele või kutsuti üles palvetama

valitsuse eest poliitiliselt ärevatel aegadel. 2012.aastal seevastu selliseid pöördumisi ajakirjanduses ei avaldatud, küll aga ilmus meedias kirikupoolne avaldus homoseksuaalsete abielude vastu.

Mõlemal aastal on läbivad teemad Rooma paavsti tegemised ning kirikuhoonete seisukorrad. Valdavalt on avaldatud positiivse tonaalusega artikleid, kõige vähem on negatiivse alatooniga artikleid. Kuigi usuvabadusega demokraatlikus Eestis ühiskondlikku religioonivaenulikkust ei esine, on mujal maailmas see tõsiseks probleemiks, millele annavad kaalu erinevate religioonide fundamentalistid. Siit jällegi järeldub, et tänapäeva rahale ja edule orienteeritud ühiskond on selline, kus järjest enam tuleb inimestele meelde tuletada, millised on elus olulised väärtushinnangud. Nagu on öelnud Rootsi teoloog Carl Gustav Severin: *“Maadel, kus ei ole usku, pole ka moraali. Eesti ainus pääsetee on usk: siis tuleb tagasi ausus, ustavus, töökus”* (Kati Murutari intervjuu 1991.aasta 7.jaanuari “Postimehes”).

Järgnev peatükk sisaldab diskussiooni artiklite analüüsi tulemustest. Et tulemusi paremini selgitada, on diskussiooni sisse toodud ka intervjuude analüüs meediainimestega.

3. DISKUSSIOON

Intervjuud on uurimustöö toetavaks meetodiks, läbi mille püütakse leida vastused teoreetilises ülevaates esile kerkinud küsimustele. Uurimustöö hüpoteesist tulenevalt on oluline välja selgitada, kuidas meedia on mõjutanud suhteid kiriku ja indiviidide vahel ning kas huvi kristluse vastu on seotud sellega, kuivõrd meedias on kristlikke teemasid kajastatud.

Intervjuude käigus püütakse uurimustöö kontekstis leida vastused teoreetilises ülevaates üles kerkinud küsimustele:

- kuidas ühiskond on suhestunud kirikuga ja kuidas kirik suudab selgitada ja edasi anda põhiväärtuste olemust;
- kas ja kuidas on kaasaegne meedia mõjutanud suhteid kiriku ja indiviidide vahel;
- milline on olnud meedia areng kristlike teemade kajastamisel ning kas meedia on kaasa aidanud indiviidide võõrandumisele kirikust;
- kas kristlus oleks ühiskonnas populaarsem, kui kirik suudaks paremini kasutada massimeedia suuri võimalusi.

Intervjuu on struktureeritud ja avatud küsimustega (vt. lisa 3). Avatud küsimused on olulised, et saada intervjuueeritavalt võimalikult palju informatsiooni. Küsimused on ette valmistatud, et olla kindel, et intervjuueeritav saab küsimustest täpselt aru. Intervjuud lindistati. Need viidi läbi ajavahemikus 18.-21.09.2013. Intervjuueeritavateks olid ajaleht „Postimees“ lisalehe „Arter“ vanemtoimetaja Priit Pullerits, kes esindab ajakirjanduse poolt; ajakirja „Pere ja Kodu“ toimetaja Made Laas, kes on kristlasest ajakirjanik; Tallinna abipraost ja EELK'i avalike suhete spetsialist Arho Tuhkru, kes on kiriku eestkõneleja (vt. lisad 4, 5 ja 6). Intervjuueeritavaid valides pidasin silmas seda, et lisaks vaimulikule oleksid esindatud

ka ajakirjanduse pool. Sellisel juhul kajastavad intervjuud arvamusi meedia vaatevinklist, aga ka kiriku positsioonilt. Samuti oli oluline, et kui üks ajakirjanik esindab kristlase seisukohta (Made Laas), siis teine ilmalikust vaatenurgast (Priit Pullerits).

Intervjuude **sisuanalüüs** põhineb teoreetilisel raamistikul, mis tuleneb omakorda uurimisküsimustest. Et andmed oleksid rikkalikumad, lasti “andmetel rääkida” juba eelnevalt välja töötatud teoreetilise raamistiku sees. Sisuanalüüs eeldab kirjeldamist, arusaamist ja andmete selgitamist interpreteerival viisil. Seda võib kirjeldada kui süstemaatilist ja objektiivset võtmesõnade identifitseerimist meediasõnumite sisus (Mostyn 1985: 32). Enne võtmesõnade kindlaksmääramist on oluline määratleda teoreetiline raamistik. Sisuanalüüsis analüüsib uurija tekstide sisu ja selgitab nende tähendust vastavalt sotsiaalsele keskkonnale, kust need üles kerkivad. Kuna andmed peegeldavad tegelikku reaalsust, tuleb tõlgendusi selgitada vastavalt reaalsele kontekstile (Sarantakos 1998: 17). Intervjuude üheks piiranguks on see, et ajalimiidi tõttu ei olnud võimalik viia läbi intervjuusid usklake tavakodanikega, et kuulda nende arvamusi antud teemal.

Analüüsis on välja toodud olulisemad uurimustulemused ning analüüsitud neid teoreetilistest alustest lähtuvalt. Töö hüpoteesist ja uurimisküsimustest tulenevalt on ajaleheartiklites ning intervjuudes esile kerkinud teemad jagatud järgmistesse kategooriatesse:

1. kristlike teemade kajastamine ajakirjanduses
2. ühiskonna suhestumine kirikuga
3. meedia mõju ühiskondlikele väärtushinnangutele

Kristlike teemade kajastamine ajakirjanduses

Ka intervjuudest selgus, et religioon ei ole atraktiivne teema ega suuda konkureerida teemadega, mis puudutavad näiteks poliitikuid, lauljaid ja näitlejaid ning nende eraelu. Pullerits lisas, et Eesti kirikutegelaste käest ei küsi ajakirjanik nende eraelu kohta ning et Eestis ei ole olnud ka kirikuga seotud skandaale, mille põhjal uudisekünnist ületavaid artikleid kirjutada. Ajakirjanduse toimetused teavad, et *“religioon ei ole teema, millega saab lugejaid juurde”* (Pullerits). Intervjueeritavad rõhutasid, et ajakirjandus peab olema selline, nagu on ühiskond. Kui ühiskonnas ei ole religioon oluline teema, siis sellest ka ei kirjutata. Ajakirjanikud lähtuvad teemade valikul sellest, mille vastu tuntakse huvi ja mis neid (ajakirjanikke) ennast huvitab. Made Laas sõnab, et *“kirik, usk, religioon on inimeste elust kaugel, võõraks jäänud.”*

Marju Lauristin on väitnud, et religioossed tekstid pälvivad suuremat tähelepanu eelkõige inimeste hulgas, kellel on juba olemas huvi lugeda religioosse sisuga tekste (Lauristin 1977: 70). Intervjuusid läbib valdav arvamus, et ajakirjanikud, kellele usuteema on südamelähedane, võivad lugejates tekitada religiooni vastu huvi sellest kirjutades. Siinkohal mängivad rolli kirjutajate persoonid. Teisest küljest jällegi kõlas intervjuudes, et kuna tänapäeva sõnavabaduse maailmas kipuvad arvamused sageli jääma lahmiva kriitikatulva alla, siis on vähe neid, kes on nõus usuteemadel kirjutama.

Saar ning Liiman ja Tuisk on öelnud: enam ei peeta oluliseks kirikusse kuulumist või seal regulaarselt käimist, vaid pigem on inimestel Jumalaga oma privaatne suhe – selline, mida ei ole vaja kellelegi teisele tõestada või eksponeerida (Saar 2010; Liiman; Tuisk 2012: 114). Ka intervjuud toetavad seda väidet. Seotust kirikuga peetakse privaatseks ja seetõttu ei võeta usuteemadel sageli sõna. *“Usuteemad on kukkunud väga privaatseesse sfääri,”* sõnab Tuhkru. Kui religioossetel teemadel võetaksegi sõna, siis nende kirjutiste tagasiside on valdavalt selline, et *“... see on kohe meie survestamine, see on usu propaganda ning nõutakse väga tugevalt ja selgelt, et mitteusklik arusaam oleks eelistatud”* (Tuhkru). Kui aga usust kõnelejal on

ühiskonnas kindel positsioon (nt. poliitikul), siis reageeritakse usulisele kuuluvusele üsnagi tolerantselt. *“Sa saad kõnetada inimesi ainult enda isiku kaudu,”* lisab Pullerits.

Intervjuude põhjal võib järeldada, et meie ühiskonnas on kindlalt paigas, missugused teemad kuuluvad kiriku kompetentsi ja missugustel teemadel pigem sõna mitte võtta. Näiteks Tuhkru arvates oodatakse kirikult seisukohta ja sõnavõtmist teemal, et samasooliste abielu on negatiivne ja et kirik ei poolda seda. Tuhkru lisab, et *“sulle antakse väga kitsas nišš ette, kus sul ei olegi võimalust väga palju mängida. Muidugi ei ole ka kirik ise palju teinud või ei ole tal jõudu teha selleks, et pildil püsida.”*

Intervjueeritavad kinnitavad, et kirik on küll kaasatud ühiskondlikku protsessi, kuid üsna väheste võimalustega. Riiklikult arvestatakse kirikuga kaplanaatides, sõjaväes, vanglas, kaitseväes. Kindlasti saab kirik kaasa rääkida teemadel, mis on seotud kohalike omavalitsuste ja kogukondadega. Usuorganisatsioonide positsioon Eesti ühiskonnas on pigem tagasihoidlik, kuna nende liikmeskond on väike. Kiriku sõnavõtte ajakirjanduses on vähe ja nad ei suuda enda taha koondada sellist suurt massi, mis ületaks ajakirjanduses uudiskünnist. Kui aga sõna ei võeta kriitilistes küsimustes, kui puudub eestkõneleja ning liikmeskond, kelle nimel räägitakse, *“siis su häääl ei kostu ja sel ei ole ka mõjujõudu”* (Pullerits). Tuhkru sõnab, et kuigi meediakanaleid meil on, jääb küsimuseks: *“... kas meil ka on, mida öelda.”* Kirik peaks hakkama tugevamini oma seisukohti väljendama, *“... meid on mõneti väga tugevasse poliitilisse mugavustsooni pandud – kirik on alati see, kes ei astu koalitsioonile vastu, vaid vaikselt kuulab ära ja praktiliselt ei reageeri.”* Kirikul on tarvis sellest mugavustsoonist välja astuda.

Intervjueeritavad väidavad, et meie ühiskonnas eksisteerib usuvabadus, kus kõik usuorganisatsioonid saavad vabalt tegutseda ja kaasa rääkida. Iseküsimus, kas tahetakse kaasa rääkida ja kas ajakirjandust kaasatakse. Ajakirjandusega peab oskama suhelda: milliseid huvitavaid teemasid välja pakkuda ja kuidas neid pakkuda laiale lugejaskonnale. Made Laas rõhutab, et kui tekst on väga spetsiifilises keeles esitatud

ja tavalugejale raskesti arusaadav, siis võib juhtuda, et sellest ei saada aru ning ajakirjandus ei ole teema kajastamisest huvitatud. Terminid, mis 20 aastat tagasi veel märkisid midagi, neid tänapäeval enam ei mõisteta. *“Sõnavara, millega kirik räägib, nõuab inimestelt juba liiga palju pingutamist,”* ütleb Tuhkru. Tuleb rääkida teise sõnavaraga, et miks me elame teistsuguste väärushinnangutega, mis on meie elu, kuidas inimene kaasaks kiriku enda ellu.

Meedias võiksid kristlikud kogudused rääkida rohkem iseendast, mitte niivõrd kirjutada religioosseid artikleid, millest lugejad sageli aru ei saa. Näiteks võiks kajastada korraldatavaid heategevusüritusi – just oma tegemiste kaudu saab kõnetada inimesi. *“Mida rohkem ollakse silmapiiril, seda tuntumaks ka saadakse,”* sõnab Laas kokkuvõtvalt.

Nii ajaleheartiklitest kui intervjuudest lähtuvalt võib kokkuvõtteks öelda, et kristlikud teemad ei ole tänapäeva meedias populaarsed, sest sageli räägitakse tavalugejale arusaamatus keeles või teemadel, mis ei puuduta ühiskonda laiemas pildis. Samuti on oluline, et kristlikke teemasid kajastaks särav isiksus. Koostöö kiriku ja ajakirjanduse vahel peab olema tugevam ning teemade valik atraktiivne ja võimalikult paljusid lugejaid puudutav, seejuures esitatud lugejale arusaadavas keeles.

Ühiskonna suhestumine kirikuga

Valle väide, et meedia võtab üle müüdimonopoli, leidis kinnitust nii ajaleheartiklites kui ka intervjuudes. Ajakirjandus peegeldab ühiskonna olukorda: kui ühiskonnas ei ole religioon oluline, siis see pole ka teema, mida ajakirjandus kajastab. Tänapäeval on kirik, usk ja religioon inimeste elust kaugel. Made Laas arvab kiriku ja inimese võõrandumisest, et *“ühe põhjusena võib välja tuua nõukogudeaja, kus kõik kristlusega seonduv oli maha surutud.”* Teisalt jälle, inimestele ei olnud nõukogudeajal vaja seletada, mis on kirik ja millega ta tegeleb, seda teati niigi.

Tänapäeval on see ülesanne kirikule palju suurem väljakutse. Ka Liiman ja Tuisk on väitnud, et usuliste ühenduste mõju tavainimese elus on aastakümnetega vähenenud (Liiman; Tuisk 2012: 135).

Usuline mõju oleneb sotsiaalsest ümbruskonnast: mida sekulaarsem on ühiskond, seda vähem mõjutab arusaamasid usk (Liiman; Tuisk 2012: 135). Ka Pulleritsu arvates ei ole kirikul inimeste elukorralduses olulist rolli: *“Kodu korraldab, kool korraldab ja ümbrus korraldab. See, mida inimene ise tarbib, mida endale eeskujuks võtab. Kiriku roll on minu arvates siin küll täiesti olematu.”* Kirikult oodatakse pigem sellist kompetentsi, mis puudutab eeskätt eestkoste avaldamist (Tuhkru). Laas sõnab, et kui vanemad käivad kirikus, siis tulevad sinna ka lapsed, ning et see võib olla rohkem kultuuriküsimus. Tänapäeva postmodernistlikus ühiskonnas on tähtsad välised asjad, mida omakorda peegeldab ka ajakirjandus. *“Meil on selline pole-minu-asi ühiskond, kus igaüks peab ise vaatama, kuidas oma asjadega hakkama saab,”* lisab Tuhkru.

Liimani ja Tuiski (2012: 116) väide, et nõukogudeaegsed muutused, nagu ühiskonna kiire linnastumine ja samas kiire ilmalikustumine, mõjutasid elanikkonna arusaamasid ja tõekspidamisi usust, ning kirikutele seatud piirangud aitasid omalt poolt kaasa võõrandumisele, leidis kinnitust ka intervjuudes. Linnastumise tõttu liiguvad inimesed maalt linna, selle tulemusena jääb maal paratamatult inimesi vähemaks, ning bussiliikluse puudumisel ei pääseta enam külast kirikusse.

Liiman ja Tuisk (2012: 116) on rõhutanud, et inimesed teevad üha enam valikuid ja otsuseid oma elus selle järgi, mida nad isiklikult peavad tähtsaks. Vastavalt sellele seavad nad endale eesmärgid ja leiavad endale ka autoriteedid. Tänapäeva globaalses maailmas on kerge valida endale see, mis tundub sobivat ja on meeltemööda ning ehitada sellest iseenda tarbeks just sellised tõed ja arusaamised, mis sobivadki antud indiviidile kõige paremini. Ka intervjuueeritavad nõustusid sellega, et inimeste maailmapilt on muutunud. Oluline on, et saaks ise rahuldada oma hingevajadusi, võttes hingele sooje teemasid kas kirjandusest või erinevatest religioosetest

praktikatest ja neid siis enda tarvis meelepäraseks miksides. Hingelistel teemadel räägitakse täna palju, *“aga mitte enam konkreetsete traditsioonide raames”* (Tuhkru).

Kirjanduse ülevaates on välja toodud Kilemiti ja Renteli (2012: 164-165) väide, et eestimaalane on oma suhtumises kirikuasjadesse suhteliselt konservatiivne: talle meeldivad vanad kombes ja traditsioonid, ta leiab, et kirik peab jääma kindlaks oma õpetusele ja moraalinormidele ning mitte minema kaasa kõigi ühiskondlike muudatustega. Intervjuudest selgus, et tänapäeval on kirik küll aktsepteeritud ühiskonna osana, kuid siiski on kirik inimestele suhteliselt võõras. Kirikus on teatud valdkondi, kus oleks võimalik inimesi rohkem kaasata, näiteks laste- ja noortetöös. Teisest küljest aga ei tohiks kirik muutuda kultuurimajaks: *“Sõnum ja dogma – need peavad kirikus olema ja need peavad sinna ka jääma”* (Laas).

Pulleritsu arvates peab tänapäeva ühiskondlik hoiak olema positiivne, toetav ja inspireeriv. Kirik aga oma rangusega on justkui eelmisse sajandisse kinni jäänud, *“kiriku sõnum on väga morbiidne.”* Kuna meie igapäevaelu on niigi stressirohke, siis otsitakse meelelahutust ning kirik siia oma manitseva hoiakuga ei sobi. Ka Liiman ja Tuisk (2012: 137) on väitnud, et minnakse sinna, kus on huvitavam, sisukam ja meeleolukam, seetõttu on kogudustes vajalik mõelda, kuidas vastata inimeste vajadustele ja milliseks kujuneb indiviidi ning kiriku vaheline suhe.

Tuhkru rõhutab, et oluline on küsimus, kas me näeme ennast kirikuna suure ja tähtsusetuna või väikese ja vajalikuna. Võib-olla hakkabki siin pigem kumama väikese ja tarviliku kiriku roll, kus kirikud ja kogudus on hakanud tegelema iseenda ja oma rahvaga. Made Laas leiab, et vägisi kedagi kirikusse ei saa. Küll aga on oluline see, kuidas kristlased ise oma tegude ja hoiakutega mõjuvad ja mitteusklikes huvi tekitavad. *“Me peame jääma iseendaks ja mitte halvustama, tehes ikkagi neid asju, mida kirik ette näeb,”* sõnab ta.

Ühiskonna nõudlus kiriku osas on teatud määral determineeritud. Nagu Altnurme (2009: 209) väidab, on inimeste usuline innustus vaibunud, kirikust on taas

eemaldatud ning aset leidnud muutuste kaudu kogu maailmakäsitlus ümber hinnatud. Seda väidet toetasid nii ajaleheartiklid kui ka intervjuud. Tuhkru arvates nähakse kiriku rolli meie ühiskonnas enamjaolt visuaalses pildis – hoonete näol, ehk selliselt, mis puudutab muinsuskaitset ja kunstiväärtusi. Väga suur osa ressurssidest kulub hoonete püsti hoidmiseks. Ühiskond on nõus kuulama ka muid kiriklikke väärtusi kandvaid teemasid, kuid oodatakse, et need ei oleks poliitilised. Tuhkru rõhutab, et sotsiaalsüsteemis ja kultuurivallas oleks kirikul palju ära teha, kuid kahjuks pole piisavalt inimressursse. Kohaliku kogukonna tasandil on see eelkõige seotud vaimuliku kompetentsiga, *“...sellises olukorras tuleb kirikul oma tööd ja tegemised üle vaadata.”*

Kokkuvõtteks võib öelda, et tänapäeval on kirik, usk ja religioon inimesest kaugel. Kiriku sõnum ei jõua inimesteni ning kiriku rolli nähakse pigem muinsuskaitseobjektide taastajana. Ka artiklite ülevaade kinnitab, et paljuski kuvatakse kirikuid kui muinsuskaitseobjekte või vaatamisväärsusi. Sellise kuvandi muutmine nõuab lisaks inimressursile ka kiriku tegevuste kajastamist ning inimeste kaasamist nendesse tegevustesse.

Meedia mõju ühiskondlikele väärtushinnangutele

Valle on väitnud, et meedia on üle võtnud religiooni kohta ühiskonnas ning ohustab traditsioonilisi religioosseid uskumusi ja väärtusi, võttes üle siiani religioonile kuulunud huvid, motivatsiooni ja energia. Ka intervjuud kinnitasid, et ühtepidi ajakirjandus peegeldab ühiskonda, teistpidi aga mõjutab. Meedia on paljude hoiakute kujundaja. Tänapäeva ühiskond nõuab väga tugevalt ja selgelt, et mitteusklik arusaam oleks eelistatud, *“...seda on väga selgelt tunda ja mitte ainult ajakirjanduses, vaid see kumab ka suhtlemises riigiga”* (Tuhkru). Meedia mõjutab inimesi ja manipuleerib nendega. Meedia ka analüüsib, *“tal on selline valvekoera funktsioon, samas kui*

religioon täiesti sügavuti vormib inimest,” ütleb Laas. Tuhkru lisab, et tänapäeval on uudisteannuste impulsiivsus palju tihedam ning kirik ei jõuagi enam sammu pidada.

Margit Sutropi (2013) sõnul usutakse Eestis, et iga inimene on oma õnne sepp. Majanduskasvu ja varandust hinnatakse rohkem kui elukvaliteeti ja jätkusuutlikku arengut, kuigi sõnades väidetakse vastupidist. Kuna eestlased on üks sekulaarsemaid rahvaid Euroopas, siis ei ole enam takistusi, mis piiraksid inimeste individualistlikku püüdlemist isikliku heaolu ja suurema isikuvabaduse poole. Ka intervjuueeritavad kinnitasid, et postmodernistlik ühiskond on esile tõstnud sellised väärtused nagu edu ja raha. Oluline on, et lapsed õpiksid tublisti juba maast-madalast, pääseksid eliitkooli ja teeksid karjääri. Usutakse, et majanduslik edu (rikkus) teeb õnnelikuks. Made Laas väidab, et kui inimestel on esikohal muud asjad, siis kaob ka huvi religioossete teemade vastu.

Vastavalt Lahe (2010) väitele on kristlik sõnum läbi aegade mõjutanud inimeste käitumist, eetilisi otsustusi ja võimalusi ning kirik võib siin tänapäevalgi inimestele tuge pakkuda. Kaasaegne inimene tahab, et tema iseseisvust austataks, ja ka kirik peaks seda tegema – kui kirik tahab, et tema sõnum oleks kuuldav. Tänapäeva inimene vajab elus eetilisi orientiire, seejuures aga ei rahuldu enam mingite lihtsatele käskudele ja keeldudele viitamisega. Ka intervjuudes kõlas aramus, et eestlane ei taha end väga kammitseada, ta ei taha kuhugi kuuluda, *“kirikusse kuulumine tundub liiga paikapanemisena”* (Laas). Tänapäeval on tähtis vabadus: inimesel on vabadus valida, kas ta läheb kirikusse või ei. Kardetakse, et kirik surub norme ja reegleid peale, seetõttu tekivadki hirmud ja eelarvamused. Kui inimese teadlikkus on väike, siis ta parem hoiabki kirikust eemale.

Saare (2010) väidet, et inimestel on vajadus uskuda, kinnitavad ka kõik kolm intervjuueeritavat. Kui Jumalasse ei usuta, siis usutakse sensitiividesse, esoteerikasse või loodusesse. Tuhkru lisab, et *“tugevasti on näha, et traditsioonitruudus ei ole enam mingisugune autoriteet.”* Kiriku asemel minnakse loodusesse, usutakse omaenda edusse, sellesse, et ollakse iseenda õnne sepp. Ka kirjanduse ülevaatest

selgus, et kiriku kõrvale on ilmunud palju võistlevaid institutsioone, mis pakuvad samu võimalusi inimese identiteedi määretlemisel ning meid ümbritseva maailma seletamisel. Kirik pole enam ainus institutsioon, mis pakub turvalisust, tuge ja solidaarsust.

Kiriku tegelemine ühiskondlike probleemidega on väga oluline: *“ei saa olla nii, et inimese elu on kirikust väljas,”* sõnab Made Laas. Tähtis ongi see, kuidas kirik suudab aktualiseerida need väärtused ja vajadused, mis puudutavad inimese hinge. Tuhkru väidab, et ootus ja vajadus selliste teemade järgi on väga tugev. Ka kirjanduse ülevaates on välja toodud, et vaid juhul, kui kirikutel on soovi pakkuda usuotsijatele nende hingeelu ehitamise ehitusaineid ja mõttelist ruumi, mis austab iga persooni erisust, annab see inimesele hingelise kasvu võimalused (Liiman; Tuisk 2012: 139).

Intervjuud kinnitasid, et usuteemad ei ole populaarsed – kui teema ei huvita ajakirjanikku, siis järelikult ei kõneta see ka publikut. Ning vastupidi, kui ajakirjanik ise on usuga seotud, siis ta kirjutab sellest ja püüab läbi kirjutatu publikut kõnetada. Usku ei peeta oluliseks ühiskonna osaks, järelikult ei pea seda ka meedias kajastama. Ka kristlike teemadega seotud artiklite arv aastatel 1991 ja 2012 kinnitasid, et usuteemaliste artiklite avaldamine on seotud sellega, missugused protsessid parasjagu ühiskonnas toimuvad ning kui oluliseks ühiskonna osaks religiooni erinevatel aegadel peetakse.

Intervjuudest kõlas läbi arvamus, et kuna religioon on "püha teema", siis ei ole sellest võimalik atraktiivselt kirjutada. Usuteemad ei ole konkurentsivõimelised ega suuda meedias uudiskünnist ületada, kuna kirikutegelaste sõnavõtte meedias on vähe ja ka kirikuliikmete osakaal väike. Pigem kirjutatakse meedias poliitikutest ja tuntud artistidest, sest neid puudutavad teemad on isiklikumad, järelikult ka huvitavamad.

Kuna inimeste elus on palju stressi tekitavat, siis tahetakse meelelahutust. Arvestades tänapäevaseid väärtushinnanguid, siis kirik seda ei paku. Kirik justkui ei suuda ajaga kaasas käia, samal ajal kui inimesed on liialt materiaalses väärtustes kinni. Kui ühiskonna väärtushinnanguteks on raha ja edu, siis usk taandubki tahaplaanile. Kiriku

ja Eesti rahva vahel on suur lõhe – kirik, usk ja religioon on eestlaste jaoks eluvõõrad teemad. Samas eksisteerib "vajadus uskuda millessegi". Kui inimesel pole millelegi ega kellelegi enam toetuda, siis tulevad mängu sensitiivid ja esoteerika.

Liiman ja Tuisk (2012: 137-138) on kirjutanud, et eestlaste huvi usu ja kirikute vastu on olemas, kuigi liiga lähedast osalust peljatakse. Seetõttu tuleb kirikutel ja kogudustel meediakanalite kaudu vahendatavale teabele pöörata suuremat tähelepanu, et rääkida inimestele õpetusest, põhimõtetest ja väärtustest. Lisaks on Veidemann (2010) väitnud, et juhtiv kirik ei saa kaasa rääkida ühiskonna eetilises eneseharimises, kui religioon on taandunud eraasjaks. Ka intervjuusid läbis arusaam, et kindlalt on paigas nõ. kirjutamata reeglid, millisel teemal kirik peaks sõna võtma ja millisel teemal vaikima. Kui ajakirjanduses ongi kajastatud aktuaalseid teemasid ühiskonnas, siis kirik võtab sõna minimaalselt ning kiriku hääl ei kostu. Kirik peaks julgelt oma seisukohta avaldama, kui meedias kajastatakse ühiskondlikke teemasid. Teema peaks seejuures huvi pakkuma laiemale publikule ning olema kajastatud tavalugejale arusaadavas keeles. Usuga seotud inimesed (sh. vaimulikud) peaksid osalema rohkem sotsiaalsetes tegemistes, rohkem meedias sõna võtma ja olema nõ. rohkem tavainimese moodi. Oluline on julgus kirjutada usulistel teemadel. See omakorda tõstaks inimestes teadlikkust ja aitaks vähendada eelarvamusi religioonist.

Lõpuks, intervjueeritavate arvates – mida rohkem kirik sõna võtaks, seda rohkem usuteemad meedias kajastust leiaksid. Seda mõtet on toetanud ka teoreetilises osas kajastatud Jürgenstein (2010): tulevikule suunatud religioossus toob kaasa dialoogilisuse igapäevaelu ja usuliste seisukohtade vahel ja just sellises dialoogis sündinud mõtlemisoskus teeb religioossusest ühe inimese arengut taganttõukava teguri. Nagu rõhutab ka McQuail (2003:421), on meediast saanud vahend, mille kaudu on võimalik märkimisväärse kiirusega toimetada tohutule hulgale inimestele tohutut hulka informatsiooni. See aga tähendab, et taoline infoülekanne on oluline avalikkuse tähelepanu ja iga kontakti otsiva sotsiaalse institutsiooni (kiriku) jaoks, kes on sunnitud meediaga kohanema, sellele reageerima ja seda kasutama.

Kokkuvõtteks, kuigi Eesti taasiseseisvumisega 1991.aastal saabunud usubuum andis tõuke religioossete ühenduste ja liikumiste tekkele ning huvi kristluse vastu oli suur, ilmus sel aastal kristlusest kõnelevaid artikleid vähevõitu. Samuti kirjutati 2012.aastal ajakirjanduses kristlusest vähe. Mõlemal võrreldud aastal ilmunud ajaleheartiklite põhjal võib öelda, et kajastused on pigem informatiivset laadi ja vaimulike sõnavõtte oli neis minimaalselt. Sellest tulenevalt võib öelda, et ajakirjanduse kaudu kristlus inimesi kõnetanud ei ole.

Paraku võib väita, et usubuumiaegset olukorda ei kasutatud meedia vahendusel ära. Kirik/vaimulikud ei osanud nii suure inimeste huvi ja osalusega vabas ühiskonnas midagi peale hakata ning kirikut ei nähtud uue ühiskonna võrdväärse osana – ühikondlikel protsessidel lasti lihtsalt omasoodu kulgeda. Koolide õppeprogrammi oleks saanud sisse lülitada usuõpetuse. Praegune vähene huvi kristluse vastu võib olla osaliselt tingitud ka inimeste teadmatusest. Sellest tulenevalt levivadki väärarvamused kristlusest, mis ei ole kerged kaduma.

Usubuum vaibus üsna kiiresti. Ühiskonnas aset leidnud muutused sundisid kogu maailmakäsitlust ning väärtushinnanguid ümber hindama. Kui ühiskonnas nõudlust ega huvi kristluse vastu ei ole, siis ka meedias kirjutatakse usuteemadel vähe. Dialoog kiriku ja ühiskonna vahel on küll olemas, kuid võiks palju parem olla. Mida kirik saab teha, on see, et seegi vähene, mida kirjutatakse, oleks kirjutatud hästi, lugejale arusaadavas keeles, võttes teemasid laiemalt ette ja mitte rääkida kitsas valdkonnas. Samuti võiks kirik rohkem sõna võtta kirikupühadel, kirjutada regulaarselt lugejaid harivaid, hingehoidlikke artikleid, mis aitavad lugejatel oma elu väärtustada ning elus ettetulevate katsumustega toime tulla. Olulisel kohal on see, kuidas kirik suudab selgitada ja edasi anda põhiväärtuste olemust.

4. KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, milline roll on olnud ajakirjandusel kristlike teemade kajastamisel aastatel 1991 ja 2012 ja analüüsida, kas meedias kajastatu on mõjutanud inimeste käitumisi ja hoiakuid. Sellest tulenevalt püstitati **hüpotees**: huvi kristluse vastu on otseselt seotud ajakirjanduses esinevate kristlusest rääkivate artiklitega.

Uurimustöö käigus analüüsisin ajalehtedes “Postimees”, “Eesti Päevaleht” ja “Maaleht” ilmunud kristliku sisuga arikleid ning viisin läbi kolm intervjuud meediategelastega. Artiklite analüüsimisel kasutasin tekstianalüüsi, et selgitada, kuidas kristlikud teemad on lugejale esitatud ning kuidas need võivad mõjutada ühiskondlikke väärtushinnanguid läbi artiklite tõlgendamise. Analüüsi käigus jaotasin artiklid kolme kategooriasse: positiivse alatooniga artiklid, negatiivse alatooniga artiklid ja neutraalse tonaalsusega artiklid. Läbiviidud intervjuude analüüsimisel kasutasin sisuanalüüsi, mis eeldab kirjeldamist, arusaamist ja andmete selgitamist interpreteerival viisil. Et artiklitest ja intervjuudest tulenevad andmed oleksid rikkalikumad, lasin “andmetel rääkida” juba eelnevalt välja töötatud teoreetilise raamistiku sees.

Uurimustulemustest selgus, et kristlikud teemad ei ole tänapäeva meedias populaarsed, sest sageli räägitakse tavalugejale arusaamatus keeles või teemadel, mis ei puuduta ühiskonda laiemas pildis. Sellest tulenevalt võib öelda, et ajakirjanduse kaudu kristlus inimesi kõnetanud ei ole. Koostöö kiriku ja ajakirjanduse vahel peaks olema tugevam ning teemade valik atraktiivne ja võimalikult paljusid lugejaid puudutav, seejuures esitatud lugejale arusaadavas keeles. Kirik on inimesest kaugel – nende sõnum ei jõua inimesteni ning kiriku rolli nähakse pigem muinsuskaitseobjektide taastajana. Sellise kuvandi muutmine nõuab lisaks

inimressursile ka kiriku tegevuste kajastamist ning inimeste kaasamist nendes tegevustesse.

Kuigi Eesti taasiseseisvumisega 1991.aastal saabunud usubuum andis tõuke religioossete ühenduste ja liikumiste tekkele ning huvi kristluse vastu oli suur, ei kasutatud paraku usubuumiaegset olukorda meedia vahendusel ära. Kirik ei osanud nii suure inimeste huvi ja osalusega vabas ühiskonnas midagi peale hakata ning kirikut ei nähtud uue ühiskonna võrdväärse osana – ühiskondlikel protsessidel lasti lihtsalt omasoodu kulgeda. Kuna usubuum vaibus kiiresti, sundisid ühiskonnas aset leidnud muutused kogu maailmakäsitlust ning väärtushinnanguid ümber hindama.

Praegune vähene huvi kristluse vastu võib olla osaliselt tingitud ka inimeste teadmatusest. Sellest tulenevalt levivadki väärarvamused kristlusest, mis ei ole kerged kaduma. Kui ühiskonnas nõudlust ega huvi kristluse vastu ei ole, siis ka meedias kirjutatakse usuteemadel vähe. Dialoog kiriku ja ühiskonna vahel on küll olemas, kuid võiks palju parem olla. Olulisel kohal on see, kuidas kirik suudab selgitada ja edasi anda põhiväärtuste olemust, samal ajal tekitades inimestes huvi.

Kindlasti tuleb mainida, et antud uurimustöös on ka teatud piirangud. Esiteks, kristlike teemade käsitus ja eelnevad uuringud on tagasihoidlikud. Seega ei ole palju näiteid, millega saadud tulemusi võrrelda. Teiseks piiranguks on see, et võrreldi vaid kolme ajalehte, mis on ilmunud kahel kindlal aastal. Intervjuude üheks piiranguks on see, et ajalimiidi tõttu ei olnud võimalik viia läbi intervjuusid usklite tavakodanikega, et kuulda nende arvamusi antud teemal.

Tänapäeval on kaasaegsele inimesele väga raske rääkida kristlusest. Selleks, et kirik kõnetaks inimesi, tuleb leida sobiv kõnetusviis, peab ära tundma ja mõistma inimeste vajadused ja küsimused. Et paremini mõista inimeste ootusi kirikule, võiks edaspidiseks uurimuseks viia läbi intervjuud mittekristlike kodanikega.

KASUTATUD KIRJANDUS

Altnurme, Lea. Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006.

Altnurme, Riho. Kirikuelu Eestis teisel iseseisvusajal. – *Eesti Oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2009.

Au, Ilmo; Ringvee, Ringo. Usulised ühendused Eestis. Tallinn: Allika, 2007.

Barnes, Trevor; Duncan, James. Writting World: Discourse, Text and Metaphor in the Representation of Landscape. London: Routledge, 1992, pp. 72.

Denzin , N. K.; Lincoln, Y. S. Introduction: Entering the Field og Qualitative Research. – *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage, 1994, pp. 8.

Jaanus, Eva-Liisa; Unt, Marge. Eestimaalaste religioossus Euroopa taustal. – *Astu alla rahva hulka*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012.

Jennings, Gale. Tourism Research. Milton, Australia: John Wiley and Sons Australia Ltd, 2001, pp. 142.

Kiivit, Jaan. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik pärast Teist maailmasõda. Tallinn: Logos, 1995.

Kilemit, Liina; Rentel, Anu. Eestimaalaste ootused kirikule. – *Astu alla rahva hulka*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012.

Laats, Annika. Eestimaalaste arusaam kristlikest moraaliireeglitest ning süü ja vastutuse vahekorra. – *Astu alla rahva hulka*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012.

Lauristin, Marju; Vihalemm, Peeter. Eesti Ühiskonna ja meedia muutumine 1965 – 2004. – *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004.

Liiman, Raigo; Tuisk, Tarmo. Eestimaalaste hoiakute muutused usu- ja moraaliküsimustes 1990-2010. – *Astu alla rahva hulka*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012.

McQuail, Denis. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003.

Norris, Sigrid; Jones, Rodney H. Discourse in Action. Introducing Mediated Discourse Analysis. London: Routledge, 2005, pp. 57.

Sarantakos, Sotirios. Social Research. Second Edition. South Melbourne: Macmillan, 1998, pp. 17.

Tonkiss, Fran. Analysing discourse. – Edit. Seale, C. *Researching Society and Culture*. London: Sage, 1998, pp. 256.

Paul, Toomas. Kirik keset küla. Tartu: Ilmamaa, 2003.

Põder, Andres. Pärimuste pöördepunkt. Tallinn: Kunst, 2007

Vahtre, Lauri. Eesti rahva lugu. Tallinn: Ilo, 2005.

Wetherell, Margaret; Taylor, Stephanie; Yates, Simeon J. Discourse as Data. A Guide for Analysis. London: Sage Publications, 2001. pp. 89.

Woods, Nicola. Describing Discourse. – *A Practical Guide to Discourse Analysis*. London: Hodder Education, 2006, pp. 103.

Kasutatud internetiallikad

EELK, Aruandlus

<http://www.eelk.ee/intranet/> vaadatud 15.08.2013

Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013

<http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf> Vaadatud
22.08.2013

Jürgenstein, Toomas. Esimene või viimane koht.

<http://arvamus.postimees.ee/358479/toomas-jurgenstein-esimene-voi-viimane-koht?redir> vaadatud 10.09.2013

Lahe, Jaan. Anakronistlik moraliseerimine.

<http://www.eestikirik.ee/?p=9158> vaadatud 28.09.2013

Raudsaar, Mart. Pressivabadust mõjutasid allikaseadus ja kriis.

<http://www.postimees.ee/428758/raudsaar-pressivabadust-mojutasid-allikaseadus-ja-kriis> vaadatud 02.09.2013

Saar, Andrus. Miks me enam kirikus ei käi? Internetiaadressilt

<http://www.ekspress.ee/news/paevauudised/elu/miks-me-enam-kirikus-ei-kai.d?id=36773099> vaadatud 22.08.2013.

Sutrop, Margit. Kristlikud väärtused Eesti poliitikas.

<http://www.eelk.ee/ettekanne.php?id=30> vaadatud 05.10.2013

Tuhkru, Arho. Miks me enam kirikus ei käi? Internetiaadressilt

<http://www.ekspress.ee/news/paevauudised/elu/miks-me-enam-kirikus-ei-kai.d?id=36773099> vaadatud 22.08.2013.

Tiit, E-M. Eesti elanike suhtumine usku.

<http://www.eestikirik.ee/uploads/2013/09/Eesti-elanike-suhtumine-usku.pdf> vaadatud
29.09.2013

Vahtre, Lauri. Eesti Vabariigi kaks kakskümnendit.
<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/eesti-vabariigi-kaks-kakskumnendit/> - vaadatud 10.10.
2013

Valle, A. Carlos. Religion and Media.

<http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=273> vaadatud 07.09.2013

Veidemann, Rein. Kristluse käekäik religiooniturul.

<http://eesti.info/uudised/uudis.php?uid=802977> vaadatud 10.09.2013

Summary

The purpose of this study was two-fold. First, it attempted to find out, what kind of role is the media holding in reflecting the topics of religion in the years of 1991 and 2012. Second, it aimed to analyse, whether these issues covered on media have influenced behaviour and attitudes of individuals. Therefore it was hypothesized that the interest towards Christianity is directly related to the religion-based articles published in the newspapers.

During the study the religion-based articles from the newspapers “Postimees”, “Eesti Päevaleht” and “Maaleht” were analysed and three interviews with the media figures were conducted. For the analysis of the articles the discourse analysis was used to explain how these religion-based topics are presented to the readers and how they might influence social values through interpretation of these articles. The articles were divided into three categories: articles with positive undertone, negative undertone and neutral undertone. Content analysis was applied to analyse interviews, this method is describing, understanding, and explaining in an interpretative way. The content analysis of the interviews was based on a priori established framework in accordance with the research questions, literature and discourse analysis, the data were “let to do the talking.”

Findings from the study support the idea, that the religion-based topics are not popular in contemporary media, because often complicated language is used, or discussed the topics, which are not concerning society in a broader picture. Therefore, it can be said, that Christianity has not addressed individuals through the media. Collaboration between the church and the media should be better; also the topics should be more attractive and presented in understandable language and aimed to the broader public. The church stands far away from the individuals – its message cannot reach the target and the role of the church is rather seen as the restorer of heritage

protection objects. To change this image, it recommends human resources, reflection of activities of the church, and including individuals to these activities.

Though religion boom in 1991 has encouraged new religious organizations and movements and the interest towards Christianity was large, the situation was not used by means of the media. The church was unable to handle such large interest in a free society and the church was not seen as a part of the new society – social processes were let to run its course. As the religion boom abated quickly, the changes in the society forced to reconsider human values.

The low interest nowadays towards Christianity might partially derive from unawareness, which in turn cause misunderstandings related to religion. If there is no interest or demand towards Christianity, then the religion is not reflected in the media. There is little dialogue between the church and the society, but that should be much better. It is very important, how the church is able to explain and forward the nature of basic values, at the same time generating interest amongst individuals.

It must be understood that certain limitations exist in the research. Firstly, there is limited previous research on the topic. Thus, there are no many examples by which to compare. Secondly, only three newspapers were compared in certain years of publication. Thirdly, because of the time limit it was impossible to interview Christian individuals and have a better insight into the phenomenon of religion.

Nowadays in a modern society it is complicated to talk about Christianity. For the purpose, that the church would address individuals, the right mood should be used, and the needs and questions of individuals should be recognised and understood. To better understand individuals' expectations to the church, a further research shall be carried out.

Lisa 1. Ilmunud artiklid teemade kaupa ajalehtedes “Postimees”, “Eesti Päevaleht” ja “Maaleht” aastatel 1991 ja 2012

“POSTIMEES” (1991), kokku 65 artiklit

- 4 artiklit kirjutatud vaimulike poolt:

Jarne, Aivar „Villu Jürjo: valitsuse eest tuleb palvetada

Pilli, Toivo „Vaateid esimestele jõuludele“

Pilli, Toivo „Ühest teoloogist, kontuur – kaardist ja värvidest”

Salo, Vello „Jeesuse Kompanii Maarjamaal“

- 10 artiklit kohtumistest Rooma paavstiga
- 5 artiklit kirikuhoonete teemal (kirikute ehituslik seisukord, kirikud kui vaatamisväärsused
- 5 teadet kirikupühadest

“EESTI PÄEVALEHT” (1991), kokku 45 artiklit

- 1 artikkel vaimuliku kirjutatud: Pajula, Kuno „EELK peapiiskopi pöördumine vaikseda nädala ülestõusmispuhade puhul“
- 9 artiklit Rooma paavstist
- 7 artiklit kirikust kui hoonest
- 5 artiklit poliitilise alatooniga:

ETA „Riik ja kirik Eesti Vabariigis lahutatud“

BNS „Põhjamaade kristlikud demokraadid Tallinnas“

Jahilo, P „Rootsi kristlaste üleskutse palvetada Balti riikide eest“

Laar, Mart „Kristlikud demokraadid kutsuvad üles sõlmima kodurahu“

Ürpus „Eesti Kristliku Ühenduse avaldus“

- 2 teadet kirikupühadest

“MAALEHT” (1991), kokku 5 artiklit

On küll vähe artikleid, kuid kirjutades on mindud teemasse sügavamalt. Näiteks Raave artikkel „Halliste koguduse kiri Maalehe lugejatele“ on tänuavaldus kiriku toetamise eest selle renoveerimisel.

1991.aastal on veel oluline ära märkida Tartu Ülikoolis usuteaduskonna taasavamine.

“POSTIMEES” (2012), kokku 46 artiklit

- 2 artiklit Pussy Rioti teemal
- 5 teadet kirikupühadega seonduvat
- 4 artiklit Rooma paavsti tegemiste kohta
- 2 artiklit maailmalõpu teemal
- 2 vaimuliku kirjutatud artikkel: Lahe, Jaan „Eesti teaduspoliitika pärsib humanitaarteaduste arengut“ ja Randar Tasmuth „Jeesus ning uus papüüruusetükike

“EESTI PÄEVALEHT” (2012), kokku 32 artiklit

- 3 artiklit Pussy Rioti teemal
- 2 teadet kirikupühadega seonduv
- 4 artiklit Rooma paavsti tegemistest
- 1 artikkel ennustatava maailmalõpu teemal
- 6 artiklit kirjutatud Andrus Kivirähki

Vaimulike sõnavõtte ei olnud.

“MAALEHT” (2012), kokku 10 artiklit

- 3 artiklit vaimuliku, Paul Toomas „Jah, igas kloostriks on omad kombed“
- Paul Toomas „Kuhu viib meid ikkagi me tee“
- Paul Toomas „Paralleelsete sirgete lõikumine“
- 1 artikkel kirikupühade kohta Mikovitš Bianca „Jõulud karjaste väljal“

Lisa 2. Ilmunud artiklid autorite kaupa ajalehtedes “Postimees”, “Eesti Päevaleht” ja “Maaleht” aastatel 1991 ja 2012

“Postimees” (1991)

BNS. Laupäeval pühitseti sisse Halliste kirik. - *Postimees*, nr. 296, 23. detsember 1991, lk. 1.

BNS. Pühtitsa kloostri varastati kuldne rist. - *Postimees*, nr. 168, 25. juuli 1991, lk. 1.

Elias L, Heinsoo H. Uskmatu ei saa olla kohtumõistja. - *Postimees*, nr. 178, 08. august 1991, lk. 4.

ETA. Jumalateenistusest Baltikumi heaks võttis osa Rootsi kuningas. - *Postimees*, nr. 16, 21. jaanuar 1991, lk. 6.

ETA. Kremlis avatavates kirikutes hakkavad taas toimuma jumalateenistused. - *Postimees*, nr. 271, 25. november 1991, lk. 6.

ETA. Paavsti uued kardinalid. - *Postimees*, nr. 124, 30. mai 1991, lk. 6.

ETA. Paavst puhkab. - *Postimees*, nr. 158, 12. juuli 1991, lk. 6.

ETA. Rooma paavst kohtus ekspresident Jaruzelski ja Poola juutidega. - *Postimees*, nr. 133, 10. juuni 1991, lk. 6.

ETA. Rooma paavst on Ungaris. - *Postimees*, nr. 186, 17. august 1991, lk. 6.

ETA. Rooma paavst kiitis eile Gorbatšovi. - *Postimees*, nr. 188, 21. august 1991, lk. 6.

ETA. Rooma paavst ringreisil Brasiilias. - *Postimees*, nr. 235, 14. oktoober 1991, lk. 6.

ETA. Rooma paavst toetab Leedu iseseisvuspüüdlusi. - *Postimees*, nr. 130, 06. juuni 1991, lk. 6.

Gaškov, Ago. Kuremäe klooster sai saja-aastaseks. - *Postimees*, nr. 202, 06. september 1991, lk. 3.

Hanson, Raimu. Õigeusklike pühalikud hetked. - *Postimees*, nr. 5, august 01.1991, lk. 1.

Hodžejan, Mira. Igavene suhtlus elava Päästjaga. - *Postimees*, nr. 101, 03. mai 1991, lk. 6.

Jaanson, Kaido. Irimaa ja tema usund. - *Postimees*, nr. 179, 09. august 1991, lk. 7.

Jaanson, Kaido. Pastoraaldiplomaatia. - *Postimees*, nr. 129, 05. juuni 1991, lk. 6.

Jarne, Aivar. Villu Jürjo: valitsuse eest tuleb palvetada. - *Postimees*, nr. 170, 27. juuli 1991, lk. 2.

Jugar, Tõnu. Piibliseminar – „Valgus eluteel“. - *Postimees*, nr. 26, 02. veebruar 1991. Lk. 3.

Jõesaar, Ivar. Eesti jõulud vene koolis. - *Postimees*, nr. 295, 20. detsember 1991. Lk. 4.

Jõesaar, Ivar. Jumala tarkus on tarkuse algus. - *Postimees*, nr. 200, 04. september 1991. Lk. 3.

Jõesaar, Ivar. Kõik algas talaarinõõpidega Ida-Saksa kommipaberis. – *Postimees*, nr. 246, 25. oktoober 1991. Lk. 5.

Jõesaar, Ivar. Tartu jõulukuusk sai püsti jõulukuuks. – *Postimees*, nr. 275, 29. november 1991. Lk. 1.

Jõgiste, Mare. Baptistid õnnistasid linnavalitust. – *Postimees*, nr. 238, 17. oktoober 1991. Lk. 1.

Jõul, Peeter. Tartus algavad pühapäeval jõulud. – *Postimees*, nr. 273, 27. november 1991. Lk. 3.

Kaagjärv, Leo. Lamaismist ja kristlusest. – *Postimees*, nr. 254, 04. november 1991. Lk. 4.

Kaselüli, Antoni. Ka ususalivusel on piirid. – *Postimees*, nr. 241, 21. oktoober 1991. Lk. 4.

Keerd, Kaido. Paavstist teise pilguga. – *Postimees*, nr. 129, 05. juuni 1991. Lk. 6.

Kolle, Liisi. Tartus nähti Jeesuslast? – *Postimees*, nr. 82, 09. aprill 1991. Lk. 5.

Koppel, Olari. Paavsti pärast Poolas. – *Postimees*, nr. 222, 30. september 1991. Lk. 6.

Kruus, Oskar. Kirik jäägu lahutatuks riigist. – *Postimees*, nr. 107, 21. august 1991. Lk. 3.

Kruus, Tiina. Mysterion – Soome film Kuremäe kloostist. – *Postimees*, nr. 296, 23. detsember 1991. Lk. 5.

Kähr, Külvi. Usuteaduslik seminar Tartus. – *Postimees*, nr. 20, 25. jaanuar 1991. Lk. 3.

Linnart, Mart. Illar Hallaste kohtus Rooma paavstiga. – *Postimees*, nr. 274, 28. november 1991. Lk. 1.

Linnus, Jüri. Vaimulik Westerlandist. – *Postimees*, nr. 267, 19. november 1991. Lk. 3.

Lõhmus, Alo. Ajalooline päev Rannu kirikus. – *Postimees*, nr. 198, 02. september 1991. Lk. 3.

Lõhmus, Alo. Rannu kirikuõpetaja Tiit Kuusemaa: kogudus on koomaseisundis. – *Postimees*, nr. 299, 28. detsember 1991. Lk. 3.

Murutar, Kati. Sina ei pea mitte ... Sõna on Elu Sõnal“. – *Postimees*, nr. 4, 07. jaanuar 1991. Lk. 5.

Muuli, Kalle. Kristlased esitasid seaduseelnõu surmanuhtluse kaotamise vastu. – *Postimees*, nr. 32, 09. veebruar 1991. Lk. 1.

Muuli, Kalle. Talaari asemel miilitsamunder. – *Postimees*, nr. 32, 09. veebruar 1991. Lk. 2.

Mõtsküla, P. Ei ole Piiblil leninismiga pistmist. – *Postimees*, nr. 248, 28. oktoober 1991. Lk. 4.

Pilli, Toivo. Vaateid esimestele jõuludele. – *Postimees*, nr. 5, 08. jaanuar 1991. Lk. 5.

Pilli, Toivo. Ühest teoloogist, kontuur – kaardist ja värvidest. – *Postimees*, nr. 249, 29. oktoober 1991. Lk. 5.

Parmast, Erast. Kalendri ümbertegemisega ei maksa kiirustada. – *Postimees*, nr. 255, 05. november 1991, Lk. 3.

Puhmas, Oliver. Jälle kirikurööv. – *Postimees*, nr. 249, 29. oktoober 1991. Lk. 3.

Puusemp, Ene. Usuteaduse õppejõud ja Võnnu kirikuõpetaja Uppsala Ülikooli audoktoriks. – *Postimees*, nr. 39, 18. veebruar 1991. Lk. 3.

Ratassepp, Elmar. Kirikukalendrid. – *Postimees*, nr. 16, 21. jaanuar 1991. Lk. 16.

Reuter – ETA. Kas Kristus suri ristil? – *Postimees*, nr. 104, 07. mai 1991. Lk. 6.

Rozental, Väinu. Pastor Haapalo: minu amet on mu hobi. – *Postimees*, nr. 262, 13. november 1991. Lk. 4.

Salo, Vello. Jeesuse Kompanii Maarjamaal. – *Postimees*, nr. 199, 03. september 1991. Lk. 5.

Soidro, Mart. Miks TÜ usuteaduskonnas on oodatust väiksem konkurss? – *Postimees*, nr. 159, 13. juuli 1991. Lk. 5.

- Soidro, Mart. Mis saab Jaani kirikust? – *Postimees*, nr. 98, 27. aprill 1991. Lk. 5.
- Tali, Peeter. Eile ülikoolis usuteaduste õppimisest. – *Postimees*, nr. 95, 24. aprill 1991. Lk. 1.
- Tali, Peeter. NSVL sõjaväelased rikkusid jõulurahu. – *Postimees*, nr. 299, 28. detsember 1991. Lk. 1.
- Tali, Peeter. Usuteaduse õppimine on Tartu Ülikoolis võimalik. – *Postimees*, nr. 97, 26. aprill 1991. Lk. 3.
- Talvar, Tõnu. Suur töö on tehtud. – *Postimees*, nr. 294, 19. detsember 1991. Lk. 5.
- Tamm, Peeter. Uus õppeaasta Kõrgemas Usuteadlikus Seminaris. – *Postimees*, nr. 212, 18. september 1991. Lk. 5.
- Tamme, Marina. Kirikule vara tagasi. – *Postimees*, nr. 105, 08. mai 1991. Lk. 1.
- Tamme, Marina. Rootsi rahvamuusika Tartu kirikutes. – *Postimees*, nr. 169, 26. juuli 1991. Lk. 3.
- Tamme, Marina. Ususeadust veel ei tule. – *Postimees*, nr. 116, 21. mai 1991. Lk. 3.
- Tamme, Marina. Õhtulaulud Esslingeni Kiriku muusika Kõrgema Kooli koorilt. – *Postimees*, nr. 225, 03. detsember 1991. Lk. 5.
- Uus, Enn. Usuteaduse eelnõu peaks valmima aasta lõpuks. – *Postimees*, nr. 236, 15. oktoober 1991. Lk. 1.
- Vahtre, Sulev; Luik, Tõnu; Olesk, Peeter; Runnel, Hando. Usuteaduskond Tartu Ülikoolis. – *Postimees*, nr. 132, 06. juuni 1991. Lk. 6.
- V.N. Helmut Rüdmiik jutlustab Tartus ja Tartumaal. – *Postimees*, nr. 137, 14. juuni 1991. Lk. 3.
- Välisinfo. Jaapanis tapeti saatanlike värsside tõlkija. – *Postimees*, nr. 159, 13. juuli 1991. Lk. 1.

“Eesti Päevaleht” (1991)

Aas, Roland. Rahva päästmine ei alga siis, kui rahvas on päästetud. – *Eesti Päevaleht*, nr. 5 (281), 08. jaanuar 1991. Lk. 2.

Alatalu, Epp. Kaarma kiriku restaureerimine edeneb. – *Eesti Päevaleht*, nr. 86 (362), 14. aprill 1991. Lk. 1.

BNS. Kuremäe kloostri varastati rist. – *Eesti Päevaleht*, nr. 171 (447), 25. juuli 1991. Lk. 1.

BNS. Põhjamaade kristlikud demokraadid Tallinnas. – *Eesti Päevaleht*, nr. 227 (503), 29. september 1991. Lk. 1.

BNS. Pühtitsa klooster pühitses juubelit. – *Eesti Päevaleht*, nr. 207 (483), 06. september 1991. Lk. 1.

ETA. Aleksius II juhatas Nevski katedraalis liturgiat. – *Eesti Päevaleht*, nr. 156 (432), 07. juuli 1991. Lk. 1.

ETA. Illar Hallaste kohtus Rooma paavstiga. – *Eesti Päevaleht*, nr. 236 (512), 10. oktoober 1991. Lk. 3.

ETA. Landsbergis sõidab paavstiga kohtuma. – *Eesti Päevaleht*, nr. 129 (405), 04. juuni 1991. Lk. 1.

ETA. Naised ja usk. – *Eesti Päevaleht*, nr. 161 (437), 13. juuli 1991. Lk. 1.

ETA. Niguliste kirik jääb suletuks vähemalt suveni. – *Eesti Päevaleht*, nr. 236 (512), 10. oktoober 1991. Lk. 3.

ETA. Niguliste kirikus avati peaaltar. – *Eesti Päevaleht*, nr. 68 (355), 22. märts 1991. Lk. 1.

ETA. Paavst kutsus oma „armastuse tsivilisatsiooni“. – *Eesti Päevaleht*, nr. 189 (465), 16. august 1991. Lk. 1.

ETA. Paavst määras Baltimaadesse saadiku. – *Eesti Päevaleht*, nr. 279, 01. detsember 1991, Lk. 1.

ETA. Paavst Nuntsius Tallinnas. – *Eesti Päevaleht*, nr. 130 (406), 05. juuni 1991. Lk. 1.

ETA. Riik ja kirik Eesti Vabariigis lahutatud. – *Eesti Päevaleht*, nr. 43 (319), 21. veebruar 1991. Lk. 1.

ETA. Rooma paavst Horvaatiasse? – *Eesti Päevaleht*, nr. 191 (467), 18. august 1991. Lk. 1.

ETA. Taastatud Halliste Kirik pühitseti sisse. – *Eesti Päevaleht*, nr. 296, 22. detsember 1991. Lk. 1.

ETA. Tapeti „Saatanlike värsside“ tõlkija. – *Eesti Päevaleht*, nr. 161 (437), 13. juuli 1991. Lk. 3.

ETA. Tartu Ülikoolis taas usuteaduskond. – *Eesti Päevaleht*, nr. 133 (409), 09. juuni 1991. Lk. 1.

ETA. Ukraina katoliku kiriku pea naaseb kodumaale. – *Eesti Päevaleht*, nr. 74 (350), 29. märts 1991. Lk. 1.

Jahilo, Peep. Rootsi kristlaste üleskutse palvetada Balti riikide eest. – *Eesti Päevaleht*, nr. 19 (295), 24. jaanuar 1991. Lk. 3.

Kirss, Emmanuel; Sarapik, Aivar; Tosso, Henn. Õigeusu kirik Eestis – kas meie Belfast? – *Eesti Päevaleht*, nr. 152 (428), 03. juuli 1991. Lk. 2.

Kivimaa, Evelin. Piibel majakaks. – *Eesti Päevaleht*, nr. 197 (473), 25. august 1991. Lk. 3.

Konsistooriumi Presiidium. Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku pöördumine eesti rahva poole Eesti riikliku iseseisvuse otsuse puhul. – *Eesti Päevaleht*, nr. 194 (470), 22. august 1991. Lk. 2.

Kesa, Johannes, Franciscus 6. Septembril kell 16 toimub Püha Neitsi Maarja sünnipäeva ettevalmistav jumalateenistus Tallinna Niguliste kiriku ees. – *Eesti Päevaleht*, nr. 206 (482), 05. september 1991, Lk. 2.

Laar, Mart. Kristlikud demokraadid kutsuvad üles sõlmima „kodurahu“. – *Eesti Päevaleht*, nr. 31 (307), 07. veebruar 1991. Lk. 3.

Lang, Tiina. Algasid sisseastumiseksamid Usuteaduse Instituuti. – *Eesti Päevaleht*, nr. 6 (282), 09. jaanuar 1991. Lk. 3.

Lang, Tiina. Konfirmatsioon ja traditsioon. – *Eesti Päevaleht*, nr. 98 (374), 28. aprill 1991. Lk. 3.

Lang, Tiina. Kirikuõpetajate konverents Nõmmel. – *Eesti Päevaleht*, nr. 123 (399), 29. mai 1991. Lk. 2.

Lepp, Kristjan. Endises pühas Vaino katedraalis. – *Eesti Päevaleht*, nr. 184 (461), 10. august 1991. Lk. 2.

Linnart, Mart. Kristlikud demokraadid võtsid tagasi ettepaneku kaotada surmanuhtlus. – *Eesti Päevaleht*, nr. 83 (359), 11. aprill 1991. Lk. 1.

Lindsalu, Indrek. Diplomaatilised suhted Püha Tooliga taastatud. – *Eesti Päevaleht*, nr. 231 (507), 04. oktoober 1991. Lk. 1.

Maak, Georg. Arnold Rüütel võttis vastu Saksamaa Luterliku Kiriku tegelase. – *Eesti Päevaleht*, nr. 138 (414), 15. juuni 1991. Lk. 1.

Maltsulevitš, Tiit. Ülikoolis taastatakse usuteaduskond. – *Eesti Päevaleht*, nr. 84 (359), 14. mai 1991. Lk. 1.

Michelsoni, Lembit. Petseri kloostri varad tagasi kodus. – *Eesti Päevaleht*, nr. 84 (360), 12. aprill 1991. Lk. 1.

Newsweek. Kas ateistid ja homoseksualistid võivad saada skautideks? – *Eesti Päevaleht*, nr. 153 (429), 04. juuli 1991. Lk. 3.

Pajula, Kuno. EELK peapiiskopi pöördumine eesti rahva poole vaikse nädala ülestõusmispühade puhul. – *Eesti Päevaleht*, nr. 74 (350), 29. märts 1991. Lk. 3.

Randalu, Ivalo. Kas on orelit vaja ekstra kiita? Täna algab Rahvusvaheline Orelifestival. – *Eesti Päevaleht*, nr. 178 (454), 02. august 1991, Lk. 2.

Ruta, Pels. Kristlik heategevuslaev „Anastasis“ on Tallinnas. – *Eesti Päevaleht*, nr. 179 (455), 03. september 1991. Lk. 1.

Salumäe, Tiit. EELK XXII kirikukogu. – *Eesti Päevaleht*, nr. 149 (425), 29. juuni 1991. Lk. 1.

Sirel, Priit. EELK õpetajate konverentsil oli kõne all kirikuomandi tagastamine. – *Eesti Päevaleht*, nr. 119 (395), 23. mai 1991. Lk. 1.

Tiido, Harri. Paavsti raske koduvisiit. – *Eesti Päevaleht*, nr. 129 (405), 04. juuni 1991. Lk. 3.

TT-ETA. Riias Rooma paavsti esindaja. – *Eesti Päevaleht*, nr. 17 (293), 22. jaanuar 1991. Lk. 1.

Vare, Tõnu. Rooma paavst neljandal visiidil Poolas. – *Eesti Päevaleht*, nr. 127 (403), 02. juuni 1991. Lk. 1.

Ürpus, A; Keskküla, J; Piirlaid, J. Eesti Kristliku Ühenduse avaldus. – *Eesti Päevaleht*, nr. 194 (470), 22. august 1991. Lk. 2.

“Maaleht” (1991)

Kesa, Johannes – Franciscus. Püha roosipärg. – *Maaleht*, nr. 43 (213), 24. oktoober 1991. Lk. 10.

ML. Koolis uus õppeaine. – *Maaleht*, nr. 43 (213), 24. oktoober 1991. Lk. 10.

Poldre, Annika. Õpetati Piiblit. – *Maaleht*, nr. 27 (197), 04. jaanuar 1991. Lk. 5.

Raave, Kalev. Halliste koguduse kiri Maalehe lugejatele. – *Maaleht*, nr. 29 (199), 18. juuli 1991. Lk. 6.

Tiigi, Leili. Andkem hingedele rahu ehk kalmistukultuurist. – *Maaleht*, nr. 1 (171), 03. jaanuar 1991. Lk. 11.

“Postimees” (2012)

AP/BNS. Vaimulik lahkus Pussy Rioti toetuseks kirikust. – *Postimees*, nr 218 (6603), 19. september 2012. Lk. 11.

Betlem, Jaanus. Kui armastus risti löödi. – *Postimees*, nr. 80 (6465), 06. aprill 2012. Lk. 10.

BNS. Pastor sai Saksa presidendiks. – *Postimees*, nr. 65 (6450), 19. märts 2012. Lk. 11.

BNS/PM. Suri Egiptuse koptide paavst. – *Postimees*, nr. 65 (6450), 19. märts 2012. Lk. 10.

Filippov, Madis. Eestlaste kirik Toropetsis hävimas. – *Postimees*, nr. 142 (6527), 19. juuni 2012. Lk. 6.

Jürgenstein, Toomas. Teadjate tulek. – *Postimees*, nr. 134 (6519), 09. juuni 2012. Lk. 5.

Kaldoja, Evelin. Kirikute ühenduse esindaja: misjoni aeg on läbi. – *Postimees*, nr. 221 (6606), 22. september 2012. Lk. 7.

Kaldoja, Evelin. Paavst Kuuba visiidi eel: marksismi aeg on möödas. – *Postimees*, nr. 70 (6455), 24. märts 2012. Lk. 12.

Koch, Tuuli. Maailmalõpu uus algus. – *Postimees*, nr. 297 (6682), 20. detsember 2012. Lk. 6-7.

Lahe, Jaan. Eesti teaduspoliitika pörsib humanitaarteaduste arengut. – *Postimees*, nr. 93 (6478), 21. aprill 2012. Lk. 5.

Lamus, Leho. Püha geomeetria mõistatused Eestis. – *Postimees*, nr. 46 (6431), 25. veebruar 2012. Lk. 5.

Lääne Elu. Haapsalus mälestati lastekodupõlengu ohvreid. – *Postimees*, nr. 43 (6428), 21. veebruar 2012. Lk. 3.

Masso, Iivi Anna. Pühadus ja sõnavabadus. – *Postimees*, nr. 88 (6473), 16. aprill 2012. Lk. 12.

Merusk, Mae. Saatuslik kuupäev läheneb. – *Postimees*, nr. 297 (6682), 20. detsember 2012. Lk. 10.

Muuli, Kalle. Lendav pastor. – *Postimees*, nr. 162 (6547), 14. juuli 2012. Lk. 13.

Männi, Marian. Usuäärmuslaste esiletõus. – *Postimees*, nr. 117 (6502), 21. mai 2012. Lk. 10.

Niita, Nils. Keskmise eestlane teab kristlusest ja luterlusest vähem kui laps. – *Postimees*, nr. 199 (6684), 22. detsember 2012. Lk. 6.

Niitra, Nils. Pelg pühakoja lammutamise ees. – *Postimees*, nr. 277 (6662), 27. november 2012. Lk. 6.

Niita, Nils. Põlva kirikusse koguneb 400 inimest. – *Postimees* nr 299 (6684), 22.12.2012. Lk 6.

Pajula, Hardo. Krediidikriisist usukriisi. – *Postimees*, nr. 90 (6475), 18. aprill 2012. Lk. 12.

PM. Eile maeti Kuno Pajula. – *Postimees*, nr. 286 (6671), 07. detsember 2012. Lk. 3.

PM. Kiriku remont jäi omanikuga kooskõlastamata. – *Postimees*, nr. 223 (6608), 25. september 2012. Lk. 3.

PM. Kristlased meenutasid eile Kristuse kannatusi. – *Postimees*, nr. 81 (6466), 07. aprill 2012. Lk. 9.

PM. Kristlased tähistasid ülestõusmispühi. – *Postimees*, nr. 82 (6467), 09. aprill 2012. Lk. 11.

PM. Kui kristlik on Eesti riik. – *Postimees*, nr. 149 (6534), 29. juuni 2012. Lk. 15.

PM. Oleviste jõulupuule kogunesid puuduse kannatajad. – *Postimees*, nr. 301 (6686), 28. detsember 2012. Lk. 3.

PM. Paavst kohtus Fideliga. – *Postimees*, nr. 75 (6460), 30. märts 2012. Lk. 11.

PM. Paavst kutsus üles leidma poliitilist lahendust Süürias. – *Postimees*, nr. 300 (6685), 27. detsember 2012. Lk. 11.

PM. Paavst külastab Kuubat. – *Postimees*, nr. 73 (6458), 28. märts 2012. Lk. 11.

PM. Raamat Jaani kirikust tõi preemia. – *Postimees*, nr. 222 (6607), 24. september 2012. Lk. 15.

PM. Susan Boyle tuleb kirikufestivalile. – *Postimees*, nr. 112 (6497), 15. mai 2012. Lk. 15.

PM. Õigeusklikud meenutasid Kristuse kannatusi. – *Postimees*, nr. 87 (6472), 14. aprill 2012. Lk. 1.

PM. Ülestõusmispüha jumalateenistus Lasnamäel. – *Postimees*, nr. 88 (6473), 16. aprill 2012. Lk. 7.

Pärnu Postimees. Imettegev ikoon pani ratastoolihaige käima? – *Postimees*, nr. 22 (6407), 27. jaanuar 2012. Lk. 3.

Randlo, Toomas. Usuliidri surm jättis jüngrid messiaata. – *Postimees*, nr. 204 (6590), 04. september 2012. Lk. 10.

Randlo, Toomas. Usuvabadus on suurema löögi all. – *Postimees*, nr. 226 (6611), 28. september 2012. Lk. 11.

Repson, Ksenia. Ilvese žest tekitas küsimusi. – *Postimees*, nr. 79 (6464), 04. aprill 2012. Lk. 8.

Reuters/BNS/AFP/PM. Õigeusklikud palvetasid Moskva kiriku juures. – *Postimees*, nr. 94 (6479), 23. aprill 2012. Lk. 9.

Salu, Mikk. Eesmärk ja vahend. – *Postimees*, nr. 81 (6466), 07. aprill 2012. Lk. 3.

Tallinnapostimees.ee. Linn kinkis õigeusukiriku hooned kogudustele. – *Postimees*, nr. 278 (6663), 28. november 2012. Lk. 6.

Tallinnapostimees.ee. Nädalavahetuseks toodi Eestisse imettegev ikoon. – *Postimees*, nr. 11 (6396), 14. jaanuar 2012. Lk. 4.

Tallinnapostimees.ee. Suure reede ristitee rännak Tallinnas. – *Postimees*, nr. 81 (6466), 07. aprill 2012. Lk. 4.

Teder, Merike. Peterburi Jaani kiriku lepingud tõid Eesti Kontserdi juhile trahvi. – *Postimees*, nr. 83 (6468), 10. aprill 2012. Lk. 3.

Tooming, Urmas. Kaarli kirik läheb uuenduskuuri. – *Postimees*, nr. 45 (6430), 23. veebruar 2012. Lk. 8.

Valge, Jaak. Piiskop Eduard Profittlichi lugu Hirm oma tumeda mina ees. – *Postimees*, (Fookus) nr. 93 (6478), 21. aprill 2012. Lk. 2-3.

Veermäe, Kadri. Punkbändi toetajaid tõrjuti püha veega. – *Postimees*, nr. 100 (6485), 30. aprill 2012. Lk. 8.

“Eesti Päevaleht” (2012)

Anvelt, Kärt. Kuno Pajula – raskete aegade kirikutalade rahulik kandja. – *Eesti Päevaleht*, nr. 274, 27. november 2012. Lk. 7.

Delfi. Metropoliit: kui Pussy Riot kahetseb, tuleb nad vabastada. – *Eesti Päevaleht*, nr. 182, 07. august 2012. Lk. 7.

Delfi. Peapiiskop kuulutas välja jõulurahu. – *Eesti Päevaleht*, nr. 284, 17. detsember 2012. Lk. 2.

Delfi. Põder heidab Ilvesele ette Pussy Rioti õigustamist. – *Eesti Päevaleht*, nr. 79, 04. aprill 2012. Lk. 9.

EPL. Eksortsism: üks paavst sai hakkama, teine mitte. – *Eesti Päevaleht*, nr. 35, 11. veebruar 2012. Lk. 9.

EPL. Kas Jeesus oli abielus? – *Eesti Päevaleht*, nr. 219, 20. september 2012. Lk. 14.

EPL. Kirikupea Poolas. – *Eesti Päevaleht*, nr. 191, 17. august 2012. Lk. 9.

ERR. Endine pastor jäi süüdi lasteporno omamises. – *Eesti Päevaleht*, nr. 256, 07. november 2012. Lk. 2.

ERR. Paavst. – *Eesti Päevaleht*, nr. 276, 5. detsember 2012. Lk. 2.

Hermaküla, Hannes. Miks ma usun? – *Eesti Päevaleht*, LP nr. 11/289, 22. detsember 2012, Lk. 2.

Jõesaar, Tuuli. Täiskasvanute maailmalõpujutud hirmutavad lapsi. – *Eesti Päevaleht*, nr. 287, 20. detsember 2012. Lk. 5.

Kahu, Tõnis. Pühadus ja lihtsameelsus. – *Eesti Päevaleht*, nr. 82, 09. aprill 2012. Lk. 4.

Kivirähk, Andrus. Inimese ja rahva loomine. – *Eesti Päevaleht*, nr. 150, 30. juuni 2012. Lk. 2.

Kivirähk, Andrus. Ministrite pühad jänesed. – *Eesti Päevaleht*, nr. 227, 29. september 2012. Lk. 2.

Kivirähk, Andrus. Munad, tibud ja jänesed. – *Eesti Päevaleht*, nr. 81, 07. aprill 2012. Lk. 2.

Kivirähk, Andrus. Oht on möödas. – *Eesti Päevaleht*, (LP) nr. 7, 24 november .2012. Lk. 2.

Kivirähk, Andrus. Preestrite ja kerjuse sõda. – *Eesti Päevaleht*, (AK) nr. 192, 18. august 2012. Lk. 9.

Kivirähk, Andrus. Pussy Riot ja kristlus. – *Eesti Päevaleht*, (AK) nr. 197, 25. august 2012. Lk. 197.

Kopli, Raivo. Paast, püha nädal ja ülestõusmisaeg. – *Eesti Päevaleht*, nr. 77, 02. aprill 2012. Lk. 9.

Kressa, Kaarel. Kristuse sünnikirik ja Rootsi talud pürivad maailmapärandiks. – *Eesti Päevaleht*, nr. 146, 26 juuni 2012. Lk. 13.

Leitmaa, Dannar. Savisaar toob patriarhi büsti avamisele Vene prominendid. – *Eesti Päevaleht* nr. 194, 22. august 2012. Lk. 5.

Provera, Fiorello. Rünnakud kristlaste vastu. – *Eesti Päevaleht*, nr. 85, 12. aprill 2012. Lk. 5.

Sikk, Rein. Rahvaloendus: Eestimaa lõpp on pühapiltidest lookas. – *Eesti Päevaleht*, nr. 54, 06. märts 2012. Lk. 8.

Sikk, Rein. Õ-häälik andis piiskop Philippe Jourdanile müstilise kogemuse – *Eesti Päevaleht*, LP nr. 5, 24.11.2012. Lk. 7.

Simson, Priit. Andres Põder: mitte ainult kirik pole püha, vaid ka teine inimene. – *Eesti Päevaleht* nr. 81, 07.aprill 2012. Lk. 2-3.

Simon, Priit. Usuteadlane: eestlase jumal muudab ilmet. – *Eesti Päevaleht*, nr. 76, 31. märts 2012. Lk. 2.

Simson, Priit. Religioonisotsioloog: kirik ei oska enam inimesi kõnetada. – *Eesti Päevaleht*, nr. 288, 21. detsember 2012. Lk. 5.

Sisask, Kaia. Kui almust jagad, ärgu su vasak käsi teadki, mida su parem käsi teeb. – *Eesti Päevaleht*, nr. 35, 11. veebruar 2012. Lk. 15.

Suurkask, Heiki. Paavst püüab visiidiga päästa Kuubat ateismi varemeilt. – *Eesti Päevaleht*, nr. 72, 27. märts 2012. Lk. 10.

Suurkask, Heiki. Rahusõnum Vatikanist sisaldas murenoote. – *Eesti Päevaleht*, nr. 82, 09. aprill 2012. Lk. 11.

Tasmuth, Randar. Jeesus ning uus papüüruusetükike. – *Eesti Päevaleht*, nr. 223, 25. september 2012. Lk. 4.

Veskioja, Risto. Kirikute selge seisukoht: homoseksuaalsus on patt. – *Eesti Päevaleht*, nr. 229, 02. oktoober 2012. Lk. 8.

“Maaleht” (2012)

Ehasalu, Jüri. Valguse ja pimeduse piirimail. – *Maaleht*, nr. 48 (1312), 29. november 2012. Lk. 16.

Lättemäe, Silja. Risti pühakohal on eriline võlu. – *Maaleht*, nr. 34 (1298), 23. august 2012. Lk. 13.

Kallas, Teet. Ülejäänud elu esimene päev. – *Maaleht*, nr. 52 (1316), 27. detsember 2012. Lk. 12.

Lõhmus, Alo. Jeesusele toodi kingiks parim. – *Maaleht*, nr. 51 (1315), 20. detsember 2012. Lk. 34.

Melder, Katrin-Helena. Järva-Jaani kiriku orel heliseb jälle. – *Maaleht*, nr. 13 (1277), 29. märts 2012. Lk. 16.

Mikovitš, Bianca. Jõulud karjaste väljal. – *Maaleht*, nr. 51 (1315), 20 detsember 2012, Lk. 36.

Palli, Ilmar. Isa, poeg ja papagoi. – *Maaleht*, nr. 51 (1315), 20. detsember 2012. Lk. 28.

Paul, Toomas. Jah – igas kloostris on omad kombes. – *Maaleht*, nr. 39 (1303), 27. september 2012. Lk. 14.

Paul, Toomas. Kuhu viib meid ikkagi me tee? – *Maaleht*, nr. 29 (1293), 19. juuli 2012. Lk. 20.

Paul, Toomas. Paralleelsete sirgete lõikumine. – *Maaleht*, nr. 51 (1315), 27. detsember 2012. Lk. 12.

Lisa 3. Intervjuude küsimused

1. Eesti seadusandlus usuküsimustes on üks liberaalsemaid Euroopas, kuid ometi jõuab ajakirjandusse väga vähe religiooniteemalisi artikleid. Millest võib see olla tingitud?
2. Eesti inimesed ei pea religiooni oma elus oluliseks. Millised on Teie arvates need kirjutamata normid, mis mõjutavad inimesi ja kujundavad nende arvamust just ajakirjanduse kaudu?
3. Milline on usuorganisatsioonide positsioon Eesti ühiskonnas ja kas neile antakse võimalus kaasa rääkida?
4. Kui palju on Teie arvates täna Eesti ühiskond nõus kirikuid osana ühiskonnast aktsepteerima?
5. Kellesse või millesse Teie arvates inimesed tänapäeval usuvad ja mida nad peavad enda jaoks tähtsaks?
6. Toomas Paul on öelnud: “Kirikud, kelle tegevus oli nõukogude perioodil süstemaatiliselt takistatud, seisid Eesti taasiseseisvumisel olukorras, kus neil mitte ainult ei olnud võimalus osaleda ühiskondlikus elus ning pühenduda usulise sõnumi kuulutamisele, vaid selleks oli ühiskondlik-poliitiliste muutuste kütkeis olevas ühiskonnas selge nõudlus. Kuhu on see nõudlus ühiskonnast nüüd kadunud või on see teisenenud?
7. Millest see tuleb, et kirik ei oska enam inimesi kõnetada?
8. Väidetavalt pole teoloogidele võõras kõnekäänd, et Piiblit ja ajalehti peab lugema koos. Kas ja kuidas on see võimalik?
9. A.C. Valle on väitnud et meedia on üle võtnud religiooni kohta ühiskonnas. Milline on Teie seisukoht antud väite puhul?
10. Millega ja kuidas peaksid usuorganisatsioonid täna läbi ajakirjanduse inimesi kõnetama?

Lisa 4. Intervjuu ajaleht „Postimees“ lisalehe „Arter“ vanemtoimetaja Priit Pulleritsuga

Intervjuu toimumise aeg: 18.09.2013 kell 8:15-9:00

1. Eesti seadusandlus usuküsimustes on üks liberaalsemaid Euroopas, kuid ometi jõuab ajakirjandusse väga vähe religiooniteemalisi artikleid. Millest võib see olla tingitud?

Sellepärast, et Eesti inimesed on usuleiged. See ongi ühene vastus. Me peame ajakirjanduses vaatama, et need teemad puudutaksid inimesi või et neil oleks nende teemadega otsene seos, kokkupuude. Kui me aga vaatame kasvõi seda, kui vähe inimesi käib kirikus. Siin ei saa isegi öelda, kui palju käib, vaid kui vähe käib. Mul ei ole küll andmeid, aga mäletan, et usklike inimesi on ääretult vähe. See teema lihtsalt ei kõneta enamikku auditooriumist. Sellest ka ei kirjutata. Siin võib välja tuua veel tegureid. Näiteks mul puuduvad andmed, et ajakirjanike hulgas oleks tõsiselt usklike inimesi ja kui neid ajakirjanike hulgas ei ole, kellele usuteemad oleksid südamelähedased, siis ega keegi ei hakka kirjutama teemadel, mis neid ei huvita. Toimetused teavad, et religioon ei ole teema, millega saab lugejaid juurde. Mina ise pean väga lugu usklikest inimestest ja mulle ei meeldi, kui nendesse suhtutakse üleolevalt. Ma usun, et usklikes on midagi, mida mittereligioossetes inimestes ei ole. Mina ise ei ole religioosne inimene.

15 aastat tagasi Ameerikas käies ühes sealses ajakirjandustoimetuses oli küll olemas religioonireporter. Aga see on Ameerika, kus inimesed võrreldes meiega on väga religioossed. Ajakirjandus peab olema selline, nagu on ühiskond. Kui ühiskonnas ei ole religioon oluline, aktuaalne teema, siis sellest ka ei kirjutata.

Ma ei kujuta ette, et religioonist saab kirjutada atraktiivselt. Ma ei ole seda vähemasti näinud. Religioon on ise selline püha teema, sakraalne teema ja hakata selle

kajastamisel ei saa hakata mingeid vigureid tegema. Ka need sõnumid, mis religioonisfääris edastatakse, ei ole mingi pillerkaar ega trullalla.

Me oleme kaalunud Arteris ülestõusmispühadel või muudel kirikupühadel teha mõne usutegelasega intervjuu, aga oleme alati need teemad maha matnud. Meil on kõigil ajalooline mälu. Olles ajakirjanduses töötanud ja olles näinud selliseid intervjuusid, siis on selgelt näha, et need sõnumid, mis sealt tulevad, ei suuda konkureerida teiste intervjuudega, mida me võtame olgu poliitikutelt, olgu lauljatelt, olgu näitlejatelt. Vaimulikkonna esindajatel on kogu aeg selline väärikas rüü seljas. Nad ei saa ega võib-olla ei tohigi sellest välja tulla. Poliitikud, lauljad, nad on ka vabamad inimesed. Kultuuriinimesed on ühed liberaalsematest, huvitavamad. Nende käest saab küsida: „Kuule, sul oli 3 aastat tagasi joomaperiood, kuidas sul nüüd on?“ Ma ei kujuta ettegi, et ma läheks vaimuliku käest seda küsima. Me teame, et vaimulikkonnas, eriti katolikus kirikus, on olnud hulk skandaale. Eestis õnneks ei ole, vähemasti ei ole kuulda midagi. Ma ei kujuta ette, et läheksin selliseid asju küsima. Sellisel juhul peaksin tõusma teisele tasemele ja rääkima väga abstraktsetest asjadest, et mida te arvate tänapäeva inimeste religioossetest hoiakutest? Ausalt öeldes ajab see haigutama. Religioonisfäärist ei saa atraktiivset lugu. Kui me teeks atraktiivse loo neile, kes on ebareligioossed inimesed, siis see lugu solvaks neid, kes on usklikud.

Vahest olen ma ajakirjanduses näinud, kuidas muudest sfääridest inimesed saavad aru. Näiteks poliitikud. Ja teinekord saavad nad ka ise aru ja ütlevad: „Vot, see ei huvita ju kedagi.“ Kui ma lähen poliitiku juurde ja tahan teha sellistel pehmematel teemadel intervjuu, kellega saab teha pulli, nalja ja lolli, siis põhimõtteliselt saavad nad aru, et see on teema, mis neid huvitab ja nad on valmis end lõdvaks laskma. Aga kirikuinimesed, nagu ma ütlesin, neil on alati selline rüü seljas ja nad peavad sirge seljaga olema ja rääkima sakraalsetel teemadel. Neil ei ole sellist paindlikkust, aga võib-olla ei peagi olema ja ma ei heida seda ette. Nad on vähemasti endale kindlaks jäänud.

2. Eesti inimesed ei pea religiooni oma elus oluliseks. Millised on Teie arvates need kirjutamata normid, mis mõjutavad inimesi ja kujundavad nende arvamust just ajakirjanduse kaudu?

Kodu korraldab, kool korraldab ja ümbrus korraldab. See, mida inimene ise tarbib, mida endale eeskujuks võtab. Kiriku roll on minu arvates siin küll täiesti olematu. Miks inimesed lasevad end ristida? See on ju tegelikult mäng. Korraks tehakse show ära ja ongi kõik.

3. Milline on usuorganisatsioonide positsioon Eesti ühiskonnas ja kas neile antakse võimalus kaasa rääkida?

Väike on. Sest nende liikmeskond on juba väike. Hiljuti päevakorras olnud homoteemadegagi oli sõnavõtte küllaltki vähe. Kiriku sõnavõtte on nii vähe ja nad ei suuda enda taha koondada sellist suurt massi, mis ületaksid ajakirjanduses uudiskünnist. Praegu võtavad enam sõna Philippe Jourdan, Vello Salo, Toomas Paul, samas nad ei võta ka sellistes olulistes teemades eriti sõna. Kevadine homotemaatika püüdis väga palju kirgi, kuid kirik oli sel hetkel suhteliselt vait. Nende hääl ei kostunud. Ma ei tea, kas nad ise ei sõandanud või ei lastud neid ajakirjanduse ligi või ei tahtnud nad ise selles mudamaadluses osaleda, aga kui sa sõna ei võta kriitilistes küsimustes, kui sul ei ole eeskõnelejat, liikmeskonda, kelle nimel sa räägid, siis su hääl ei kostu ja sel ei ole ka mõjujõudu. Kiriku hääl on Eesti ühiskonnas ikka väga nõrk. Me ei kuule teda.

4. Kui palju on Teie arvates täna Eesti ühiskond nõus kirikuid osana ühiskonnast aktsepteerima?

Ühiskond on nõus aktsepteerima küll, aga et n.ö. pildil püsida, selleks on vaja sõna võtta, ennast näidata.

5. Kellesse või millesse Teie arvates inimesed tänapäeval usuvad ja mida nad peavad enda jaoks tähtsaks?

Millessegi ei usu. Iseendasse peab igaüks uskuma. Kui sa endasse ei usu, siis ei ole mõtet. Paljud usuvad, et riik aitab ja et riik peab nende eest tegema, aga see on selline halb mõtlemine. Riik ei ole hoolekandja, riik on vägivalla aparaat. Mõni usub Euroopasse, NATO-sse. Mina usun NATO-sse.

Kellesse usutakse? Ma tõesti ei tea. Ma usun, et tuleb uskuda iseendasse, oma perekonda, tegeleda sellega, et see (perekond) oleks tugev. Jälle oli marksistidel õigus, et perekond on ühiskonna algrakuke ja kui perekond on nõrk, siis oled ise ka elus pidetu nagu hulpiv neer. Iga inimene vajab elus turvatunnet. Mis selle turvatunde annab? Töö ei anna tänapäeval turvatunnet, kollektiiv ei anna turvatunnet, sõbrad ei anna turvatunnet. Kuidas saavad sõbrad anda turvatunde? Paljudel on naiivne suhtumine, et sõbrad annavad turvatunde. Muidugi on sõpradele teinekord hea toetuda, aga see pole päris see. Ikka perekond on see. Tänapäeval räägitakse kärgperekonnast, aga see pole päris see õige. Ikka tuumperekond. Tuum on see, mis hoiab asja koos. Kui tuum laiali laguneb, siis polegi millessegi uskuda enam. Ühiskond on muutunud äärmiselt küüniliseks, pragmaatiliseks, nahaalseks, seetõttu pääsevad esile postmodernistlikud väärtused, mis on minu arvates täielik jama, sest see on äärmustolerantsus ehk kõik on nagu võrdselt hea. Ei ole kõik võrdselt hea. See on küll hull asi, kui ühiskond hakkab mingitele sellistele asjadele toetuma.

Inimesed usuvad ka sensitiividesse, see on väga hea teenimise võimalus. Kui inimesel on pidepunktid ära kadunud, siis tulevadki sensitiivid.

6. Toomas Paul on öelnud: “Kirikud, kelle tegevus oli nõukogude perioodil süstemaatiliselt takistatud, seisid Eesti taasiseseisvumisel olukorras, kus neil mitte ainult ei olnud võimalus osaleda ühiskondlikus elus ning pühenduda usulise sõnumi kuulutamisele, vaid selleks oli ühiskondlik-poliitiliste muutuste kütkeis olevas ühiskonnas selge nõudlus. Kuhu on see nõudlus ühiskonnast nüüd kadunud või on see teisenenud?

See kadus samamoodi ära, kui tuldi koos lauluväljakule ja lubati süüa kasvõi kartulikoori. Nüüd aga tahavad inimesed kartulit, siis veel hakklihakastet ja veel salatit ka juurde Mitte piima, vaid võtaks ikka õlle ja veini. Tol ajal tuldi paisu tagant välja. Mis Eesti ühiskonnas ei olnud aktsepteeritud, seda tehti tasa, lastes end tagantjärele ristida ja tehti hulgi igasugu kiriklikke laulatusi. Nüüd on elu läinud materialistlikumaks ja kapitalistlikumaks. Olukord on muutunud.

7. Millest see tuleb, et kirik ei oska enam inimesi kõnetada?

Kui te vaatate ümberringi, siis need, mis inimesi kõnetavad, on hoopis muud asjad. Seal sees on tugev meelelahutusaspekt. Inimesed otsivad meelelahutust. Elu on niigi stressirohke. Kui ma lähen veel kirikusse, kus mulle veel räägitakse, et sa pead kannatama, siis what the fuck, ma ei taha kannatada. Ma elan üks kord. Ma tahan, et pagana pull oleks, lahe oleks. Kui ma seda mujalt ei saa, siis ma keeran youtube'i lahti ja naeran, kuidas seal kass lõngakera taga ajab. Ka lahe. See toob mulle palju rohkem kergendust. Kiriku sõnum on väga morbiidne. Mulle tundub, et kirik on jäänud paljuski oma sõnumitega eelmisesse sajandisse kinni, kus ta oli väga range, kus ta oli, katsudes piltlikustada, piitsaga mees, kes vaatab ja ütleb, et ma annan sulle piitsaga ata-ata ja mis pärast seda saab, on veel õudsem. Tänapäeval on hoiakud muutunud. Tänapäeval peab olema selline avatud, lõbus, naerusuine; ühiskondlik hoiak peab olema positiivne, toetav, peab olema ergutav, inspiratsiooni andev. Kiriku tänapäeva manitsev hoiak on out. Mitte keegi seda ei taha. Koolis ei või õpetaja lapsi karistada, ei või neile mingit paha sõna öelda, varsti ei või tõenäoliselt enam kahte ka

panna, et lapsi mitte ruineerida. Hoiak on teise kanti läinud ja kirik on jäänud Piiblisse kinni.

8. Väidetavalt pole teoloogidele võõras kõnekäänd, et Piiblit ja ajalehti peab lugema koos. Kas ja kuidas on see võimalik?

Ajalehti peab lugema selleks, et olla eluga kursis. Eks teoloog peab ajalehti lugema selleks, et sa siis kindlal kursil püsiksid ja hing puhas oleks. Mina ei ole Piiblit lugenud ja seetõttu ma sel teemal sõna ei võta.

9. A.C. Valle on väitnud et meedia on üle võtmas religiooni kohta ühiskonnas. Milline on Teie seisukoht antud väite puhul?

Võib olla küll, sest religioon on ka see, mis kujundab ja suunab. Vanasti hoidis see sind eksimast. Kõike seda, mis meile pakutakse, ja mitte ainult see, mis ajalehest tuleb, vaid ka televisioonist ja internetist, blogidest kuni youtube'ini välja. Meedia on väga paljude hoiakute kujundaja. See on selge, see on päevselge. See on sedavõrd selge, kuidas need muud institutsioonid on muutunud kujundajana nõrgemaks, eriti perekond. Tänapäeval on kasvatusfunktsioonid jäetud paljuski ühiskonna, eriti kooli kanda. Kool on see, kus õpitakse, kasvatakse. Väga palju on selliseid lapsi, kes räägivad, et kodus neid ei kuulata, tunnustata, vanematel pole nende jaoks aega. Kuskilt pead sa neid pidepunkte saama ja meedia on üks neist. Facebook'i sõbrad, need pole mingid sõbrad. Eks kutsu neid appi puid riita laduma. Vaata, paljud neist appi tulevad!

10. Millega ja kuidas peaksid usuorganisatsioonid täna läbi ajakirjanduse inimesi kõnetama?

Oi, kui ma seda teaks, siis ma saaks ratsa rikkaks! Ega sa ei saa nüüd võrrelda seda, kui inimesed sind ei taha kuulata. See, kes hakkab kõnetama, võiks olla noor. See usuorganisatsiooni kõnetaja võiks karismaatiline olla, tal peaks olema ühiskonnas juba eelnev koht, ta peaks olema autoriteet. Veel ägedam, kui ta oleks naine. Valdavalt on mehed olnud. Mehed on igavad. Sellepärast peaks naine olema, ja ilus. Väga ilus. Pilt on väga tähtis, sest kui inimene ei ole ilus, siis ta kaotab poole oma usaldusväärsusest, atraktiivsuse. Mis see sõnum on? Kui siit nüüd edasi mõtlema hakata, siis midagi ehk leiab. Noor, atraktiivne, ilus, originaalne, mitte pealesuruv, mitte dotseeriv. Ta peaks suutma endale tekitama mingisuguse järgijaskonna. Tal peaks olema mingi jube äge blogi, kus ta tegutseb. Ja nii sa saad seda. Seda kõike on hea teoorias välja mõelda, aga kust sa leiad selle noore, sõnaka, maast-madalast üles kasvatatud järgijaskonnaga naisterahva? Kust me leiame? Ei leiagi. Seega langeb kogu meie konstruktsioon kokku. Me peame vaatama siis neid, kes olemas on. Vaadates neid meediainimesi, kes on igavad, mornid, kellel ka ei ole originaalset sõnumit, kes ei suuda kommunikeeruda, kes ei suuda vahetut sidet luua inimestega, kes on kinni mingites dogmades, aga endal ei ole sellist loovat lähenemist. Need kõik saavad takistuseks. Sa saad kõnetada inimesi ainult enda isiku kaudu. Ehitame uue uhke kiriku, aga ega sellest kiriku positsioon ühiskonnas ei kasva.

Lisa 5. Intervjuu ajakirja „Pere ja Kodu“ toimetaja Made Laasiga

Intervjuu toimumise aeg: 19.09.2013 kell 18:00-19:10

1. Eesti seadusandlus usuküsimustes on üks liberaalsemaid Euroopas, kuid ometi jõuab ajakirjandusse väga vähe religiooniteemalisi artikleid. Millest võib see olla tingitud?

Miks jõuab vähe religiooniteemalisi artikleid ajakirjandusse, on see, et huvi on järelikult vähe. Me (ajakirjanikud) lähtume alati sellest, mille vastu on huvi. Kindlasti on huvi ja kuigivõrd ka usuteemalisi artikleid, aga ikkagi vähe. Ühe põhjusena võib välja tuua nõukogudeaja, kus kõik kristlusega seonduv oli maha surutud.

Ajakirjandus tõepoolest peegeldab ühiskonna olukorda. Ajakirjanikud ise võivad samuti tekitada huvi. Siinkohal mängivad rolli kirjutajate isikud. Kui ajakirjanik ise on kristlane või budist ja kui on võimalik tööalaselt neid teemasid sisse tuua, siis on see üks võimalus. Mina olen seda teinud isegi Postimehes. Kunagi tegin ühe reportaaži ristimisest. Mind ennast oli just äsja ristitud. Minu jaoks oli kõik see nii uus ja huvitav ning ma otsustasin sellest teha artikli. Ma küll ei tea, mida minust kolleegid arvasid, aga ristimine otseselt mõjutas mind ja ma otsustasin sellest kohe kirjutada. Olen ajakirjas „Pere ja Kodu“ vähemalt kolmest kirikuõpetajast kirjutanud, tehes nendega intervjuud teemadel, mis võiksid inimesi kõnetada. Ma ei ole intervjuusid kitsalt teinud, vaid võtnud sellise üldhuvitava teema. Teise asjana mõjutabki ajakirjanikupool.

Ajakirjanduses on kaks poolt. Ühtepidi ta peegeldab, teistpidi mõjutab. Need mõlemad pooled on alati olulised. Ju see huvi ikka on vähene. Kirik, usk, religioon on inimeste elust kaugel, võõraks jäänud. Võib-olla see ongi see põhjus.

2. Eesti inimesed ei pea religiooni oma elus enam oluliseks. Millised on Teie arvates need kirjutamata normid, mis mõjutavad inimesi ja kujundavad nende arvamust just ajakirjanduse kaudu?

See võib olla rohkem kultuuriküsimus. Need normid ongi välja kujunenud selliselt, et kui inimesed üldse kirikus käivad, siis ainult jõulupühal. Ülestõusmispühad on ka toredad, kui värvitakse mune. Need on need seadusandlusest tulenevad normid. Aga ikkagi taandub kõik sellele, et kogu see religioonimaailm on hästi võõras ja inimesele kauge. Kui vanemad käivad kirikus, siis tulevad sinna ka lapsed.

Ma ei kujuta hästi ette, kuidas ajakirjanduse kaudu mõjutada. Meie president käib ka kirikus. Kui kedagi presidendi eeskuju innustab, siis palun, aga ma arvan, et see ei ole väga suur ja sügav mõjufaktor. Postmodernistlikus ühiskonnas on tähtsad välised asjad. Staaride puhul vaadatakse nende käitumist, mida omakorda peegeldab ajakirjandus. Ma siiski arvan, et selline mõju on pinnapealne. Usk on ikka niivõrd süvatasandi asi.

3. Milline on usuorganisatsioonide positsioon Eesti ühiskonnas ja kas neile antakse võimalus kaasa rääkida?

Meil on usuvabadus, kus kõik usuorganisatsioonid saavad vabalt tegutseda. Positsioon on ju iseenesest hea, kui võrrelda praegust aega nõukogudeajaga. Samas Vene ajalgi suudeti majanduslikult ikka midagi pitsitada. Praegu saab luteri kirik päris palju abi; muinsuskaitse restaureerib kirikuid. Me ei saa päris nii öelda, et kirik oleks vaeslapse osas. On ka valdkondi, kus riik kirikuid toetab. Tegutsemisvabadus ja võimalus kaasa rääkida on olemas. Kõik saavad kaasa rääkida. Iseküsimus on, kas tahetakse kaasa rääkida, kas ajakirjandust kaasatakse? Kas nende poole pöördutakse? Teine variant on muidugi ise teemasid välja pakkuda. Tegelikult on ju teed lahti. Organisatsioonid saavad vabalt tegutseda. Iseküsimus, kui aktiivsed nad on, kui palju nad ise teemasid välja pakuvad. Muidugi nad võiksid aktiivsemalt kaasa rääkida. Kui

olid skandaalid Pussy Riot'i ümber Moskvast, siis võeti sõna küll. Kui küsida võimaluste üle, siis võimalusi on. Muidugi on räägitud, et kristlikke teemasid ei avaldata, vaimulikke ei võeta jutule. Eks muidugi peab ajakirjandusega oskama suhelda. Milliseid teemasid sa pakud, mis võiks huvi pakkuda ja mis vormis seda pakkuda? Kui tekst on väga spetsiifilises keeles esitatud, tavalugejale raskesti arusaadav, siis võib tõesti olla, et ei võeta jutulegi. Mille jaoks? Kui on teema, mis ajakirjanduse arvates ei puuduta kedagi, siis see jälle ei haaku. Tulebki leida teema, mis võiks pakkuda huvi laiale lugejaskonnale ja seda ka nii esitada, et see oleks inimlähedane. Et kõik sellest aru saaksid.

4. Kui palju on Teie arvates täna Eesti ühiskond nõus kirikuid osana ühiskonnast aktsepteerima?

Rangelt võttes ei tohiks siin ju probleemi olla. Loomulikult kõik aktsepteerivad kirikuid osana ühiskonnast. Ühiskond laseb kirikutel tegutseda. Probleemi ei ole. Kui nüüd vaadata, kui südamelähedane on kirik inimestele, kuidas tema sõnumit on omaks võetud, siis kirikud on suhteliselt võõrad. Nad on küll osa ühiskonnast, aga laiale ringile suhteliselt võõrad. Kui kirik muutub kultuurimajaks, siis ei ole sel enam mõtet. Kirikus on teatud valdkondi, kus on võimalik inimesi rohkem haarata, näiteks lastetöö, noortetöö; tehakse laagreid, kuhu võivad ka mittekristlased tulla. Kristlased osalevad sellistes valdkondades, kus nad võivad oma tegevuse kaudu tähelepanu tõmmata ja sellega inimesi kirikusse kaasata. Samas on näiteks õigeusu kirik, kes midagi sellist ei tee ja nad ei tahagi teha. Nende põhimõte on, et kirik on olemas ja kõik võivad sinna tulla. See ongi kõik. Piisab kiriku olemasolust. Sa ei pea end reklaamima, sa ei pea muutuma kaasaegseks, kirikul on oma kindel ülesanne, pakkudes lunastust, uut elu koos Jumalaga ja inimene saab siin ütelda kas „jah“ või „ei“. Kui ta ütleb „ei“, et kirik teda ei huvita, siis on ta valinud pimeduse. Siin on ka suhtumise küsimus. Kirik ei tohiks kaotada oma nägu, muidu ta muutub mõttetuks.

Kui me laseme kirikusse kõiksugustel kontserditel tulla, siis mis kirik see enam on? Sõnum ja dogma – need peavad kirikus olema ja need peavad sinna ka jääma.

Samas, mida siis teha, et inimesed haakuksid ja tuleksid kirikusse? Siin on erinevatel kongressioonidel eri hoiakud. Minule väga meeldib õigeusu kiriku kontseptsioon, kuigi ma ise kuulun luteri kirikusse, kus räägitakse ka kiriku viimisest inimesteni. Samas jälle on meil kirik olemas ja kui inimene ei taha sinna minna, siis ta ei taha. Ta võib küll tulla ja kuulata selle kontserdi ära, aga ta läheb ikka minema.

5. Kellesse või millesse Teie arvates inimesed tänapäeval usuvad ja mida nad peavad enda jaoks tähtsaks?

Siin ongi pilt hästi mitmekülgne. Minu arvates on new-age'lik liikumine Eestis hästi kanda kinnitanud, mis tähendabki seda, et inimesed mitte ei usu, vaid et nad usuvad ikka. Kui nad ei usu Jumalat, siis usutakse muid asju, esoteerika jne., mis on hästi populaarne. Inimestes, eriti naistes, on vajadus uskuda suurem. Kui Jumal ei paku huvi, siis on mingi muu aseaine. Millesegi ikka usutakse. Edukusse näiteks. See on lääne ühiskonnas number üks, nn. eduteoloogia. Üks asi, millesse samuti usutakse, on haridus. Kui talurahvas hakkas koolis käima, oli see ka üks kultuuri aluseid. Kui see aga saab liiga tähtsaks, kus vanemad piinavad oma last, et laps eliitkooli pääseks, mille tulemusena on laps stressis ja ei saa magada. See on kõik algus. Sealt edasi käivad lapsed psühholoogide juures, õpetajad samuti. Terviseajakirjades olen sel teemal kirjutanud. See on eliitkoolide teine pale, mida me ei näe - saada edukaks, lapsed õpiksid kõvasti, teeksid tulevikus karjääri. Kõik see on üle paisutatud. Ja mille nimel? Ikka selle nimel, et saada hea töökoht ja teenida raha. Majanduslik pool on oluline. Paljud usuvad, et rahaga tuleb õnn õuele. Neil on see usk, et rikkus teeb õnnelikuks. Selliseid murettekitavaid asju Eestis on väga palju. Kõik asjad, mis on Jumalast tähtsamad, on halvad. Mõni asi võib olla iseenesest hea, aga kui see on juba üle pingutatud, siis on see juba halb. Väärtushinnangud on ühiskonnas paigast ära. Inimese usk haridusse on väga tugev ja selle nimel ka väga pingsalt tegutsetakse.

Haridus, karjäär, staatus ühiskonnas on olulised. Kõik kapitalistlikule ühiskonnale omased asjad on tähtsad.

6. Toomas Paul on öelnud: „Kirikud, kelle tegevus oli nõukogude perioodil süstemaatiliselt takistatud, seisid Eesti taasiseseisvumisel olukorras, kus neil mitte ainult ei olnud võimalus osaleda ühiskondlikus elus ning pühenduda usulise sõnumi kuulutamisele, vaid selleks oli ühiskondlik-poliitiliste muutuste kütkeis olevas ühiskonnas selge nõudlus.“ Kuhu on see nõudlus ühiskonnast nüüd kadunud või on see teisenenud?

Esiteks peab mõtlema, milline oli see nõudlus tol ajal? Miski nagu pääses paisu tagant valla. Palju oli sellist uudsust, siirast soovi saada usklikuks. Kõik, mis oli tol ajal keelatud, oli nüüd järsku lubatud. Inimestel tekkis lihtsalt selline huvi religiooni vastu. Kuhu see huvi ja nõudlus nüüd on kadunud? Eks kui inimestel on esikohal muud asjad, siis kaob ka huvi religioossete teemade vastu, selle asemel on hakatud raha tegema. Räägitakse, et eestlane ei taha end väga kammitseda, ta ei taha kuhugi kuuluda. Kirikusse kuulumine tundub liiga paikapanemisena. Eestlane on loodushuviline, ta läheb ennem ja vaatab allikat, paitab kivi, kui et seab sammud kirikusse. Peaks eestlase loomust rohkem uurima ja vaatama, mis talle lähedane on. Ristiusuga on kinnitunud müüdid, mis on ta vastumeelseks muutnud. Mulle tundub, et tol ajal ei olnud see mitte niivõrd huvi kiriku ja religioossete teemade vastu, kui võrd just uudishimu. Uudishimu rahuldati ja sellega kadus ka huvi ära.

Kui inimesed vajavad tasakaalu oma hinge, siis nad ikka otsivad või lähevad kirikusse. Väga palju on ka selliseid, kes nimetavad end kristlasteks, aga paralleelselt tegutsevad teiste asjadega. See pilt on väga mitmekülgne. Kui inimene ka on mingis koguduses, siis see ei välista tema kuulumist veel mingisse gruppi. Vajadus vaimsete asjade järele on inimestes kogu aeg olemas. Sul võivad kõik suhted olla korras, aga ikka on justkui midagi puudu. Seda tühimikku hakataksegi täitma.

Praegu on hästi populaarsed igasugu selgeltnägijad. Inimesed, kes nende juurde lähevad, on juba hädas, probleemides ja nad loodavad sealt mingit lahendust leida.

7. Millest see tuleb, et kirik ei oska enam inimesi kõnetada?

Kuidas kirik kõnetab? Ühtepidi on ju kirikute ukсед kogu aeg lahti. Siin on balansseerimise koht. Kui kirik üldse inimestele korda ei lähe, siis sa võid seal võimelda palju tahes, aga nad ei tule. Kirik peaks ikka jääma kirikuks.

Ma arvan, et see ei ole ühepoolne asi, et kirik ainult ei oska kõnetada. Kui mu vestluspartner minuga rääkida ei taha, siis ma võin teda nii palju kõnetada, kui vähegi oskan, aga ta ikka ei räägi minuga. Teise asi on muidugi see, et peab rääkima sama keelt. Mina ei tea, mis see retsept on. Aga ma arvan, et asi ei ole ainult kirikus. Võib-olla me peaksime rahulikumalt võtma seda, et meil ongi nii vähe kristlasi. Olulisem on see, kuidas me kirikus kõnetame, kuidas me kristlastena kõnetame. Kristlastena me saame kõnetada tegelikult ju igal pool: tööl olles, tänaval, sõpradega koos olles jne. Armastus kaasinimese vastu ongi kõige olulisem. Me saame oma tegude kaudu kõnetada. Me ei pea käima tänaval Jumala sõna kuulutamas. Ka täiesti tavalises suhtluses me saame tekitada huvi. Mulle tundub, et sellises lääne ühiskonnas ongi põhiliselt selline käitumine. Kui hakata hästi agressiivselt kõnetama, võib see vastupidiselt tekitada trotsi ja sealt omakorda tulevadi väärhoiakud: ah, need ongi need kristlased, kes tulid tule ja mõõgaga. See võib tekitada oodatust vastupidise reaktsiooni. Me peame jääma iseendaks ja mitte halvustama, tehes ikkagi neid asju, mida kirik ette näeb. Õigeusu kirik ei tee inimeste püüdmiseks peaaegu midagi, luteri kirik teeb jällegi rohkem.

Meedias võiksid kristlikud kogudused rääkida rohkem iseendast, mitte niivõrd kirjutada religioosseid artikleid, millest mitte keegi aru ei saa. Näiteks enda korraldatavatest heategevusüritustest, supiköögist. Selle peale tulevad ka

ajakirjanikud kohale ja üritust kajastatakse ajakirjanduses. Just oma tegemiste kaudu kõnetatakse inimesi.

Mõnikord inimesed varjavad oma usklikkust. Sellist argust ei tohiks olla. Kui küsitakse minu usklikkuse kohta, siis ma sellest ka räägin. Üks asi on tõesti see, et iga kristlane saab rääkida, kuidas ta seda elu elab. Või siis teised näevad ja kirjutavad sellest.

8. Väidetavalt pole teoloogidele võõras kõnekäänd, et Piiblit ja ajalehti peab lugema koos. Kas ja kuidas on see võimalik?

Ma olen selle väitega nõus. Kuigi on see rohkem kiriku probleem. See, et kirikus tegeldaks ka ühiskondlike probleemidega, on väga teretulnud. Ei saa olla nii, et inimese elu on kirikust väljas. Inimesel on ikkagi üks elu ja see paneb paljud väärtushinnangud paika. Hea jutlustaja haarab neid teemasid. Siin saab tuua paralleeli ajakirjandusega. Ma olen ajakirja „Pere ja Kodu“ toonud lugusid kirikuõpetajatega. Samas ei peagi need olema just kirikuõpetajad, vaid ükskõik millised kristlased, kes oskavad paremini rääkida näiteks surmateemadel, mis igale inimesele teatud eluetapil korda lähevad. Me ei saa öelda, et inimesele ei lähe korda haigused, surm. Need on asjad, mis on kristlaste jaoks sügavamalt ja rohkem lahti mõtestatud ja nendel teemadel võiks rääkida. Ei pea rääkima kitsalt, vaid just neil teemadel, mis inimesi puudutavad laiemalt. Tegin intervjuu Tanel Otsaga, kes töötab diakooniahaiglas. See intervjuu tekitas väga elavat ja positiivset vastukaja, sest teatud eluetapis on selliseid teemasid vaja. Samuti on meil sajandite vanused traditsioonid. Need on teemad, mida võime käsitleda ajakirjanduses rohkem.

9. A. C. Valle on väitnud, et meedia on üle võtmas religiooni kohta ühiskonnas. Milline on Teie seisukoht antud väite puhul?

Need kaks asja on nii erinevad. Võttes neid tähtsuse tasandilt, siis võib-olla tõesti ei ole religioon enam nii tähtis, küll aga on seda meedia. Meedia mõjutab inimesi, manipuleerib nendega, aga need tasandid on väga erinevad. Meedia ka analüüsib, tal on selline valvekoera funktsioon, samas kui religioon täiesti sügavuti vormib inimest. Euroopas, kus religioon on suhteliselt tähtsusetu, saab sellise võrdluse teha.

10. Millega ja kuidas peaksid usuorganisatsioonid täna läbi ajakirjanduse inimesi kõnetama?

Eri kirikutel on eri viisid, mõni ei taha üldse kõnetada. Siin ei saa kindlat reeglit paika panna. Me ei saa öelda, et õigeusu kirik peaks hakkama mingeid päevi korraldama. Nad ei tee seda niikuinii. See on nende tugevus. Samas on seda moslemid kristlastele ette heitnud, et vaadake, mida te olete oma kõnetamiste ja järeleandmistega teinud. Meie ei anna järgi ja me oleme tugevad. Iga kirik peaks lähtuma iseendast ja julgelt seda siis ka tegema. Kui näiteks luteri kirikult oodatakse seisukohti, siis ta võiks neid rohkem välja öelda. Kui see sellele kirikule sobib, siis ta võiks seda julgelt ka teha. Rääkida, julgelt rääkida, mitte karta seda ära lükkamist. Mida rohkem ollakse silmapiiril, seda tuntumaks ka saadakse. Me oleme osa ühiskonnast ja meil on õigus arvamust avaldada. Seda tasuks võtta kergemalt, mitte sedasi kompleksides. Isegi kui on sellist negatiivset suhtumist, siis sellest mitte hoolida. See on loomulik.

Ajakirjanikud on ka inimesed ja nad teevad subjektiivseid otsuseid. Lugejal peab olema sellest lihtne aru saada. Ajakirjaniku roll on ka see, et intervjuuerides pigistada intervjuueeritavast välja lihtne kõne, mitte ei lasta erialasel keelel rääkida. Mida rohkem sa räägid, seda lähedasemaks sa saad. Kui arutelule tulevad ühiskondlikud teemad, näiteks eutanaasia, siis peaks kirik sõna võtma ja täiesti julgelt oma seisukohta avaldama. Selliseid võimalusi on ju küll.

Tänapäeval on tähtis vabadus. Inimesel on vabadus valida, kas ta läheb kirikusse või ei. Kardetakse, et kirik surub oma norme ja reegleid peale. Teadlikkus on väga väike ja siis tulevadki asemele hirmud, et ma ei ole enam vaba ja ma ei tohi miniseelikuga käia. Kui inimese teadlikkus on väike, siis ta parem hoiabki eemale. Sellest tulenevalt on koolidesse vaja usuõpetust, siis kaovad ajapikku ka need hirmud.

Kuna eestlane tahab end harida, siis võiks teha selliseid kultuuriloolisi artikleid, kuhu on kaasatud ka religioon. Selliseid teemasid tahab eestlane ajakirjandusest lugeda.

Religiooni ja usuga kaasnev ongi raskesti mõistetav, see on saladuslik. Las see saladuslikkus jääda. Kui me hakkame kõike tohutult tõlkima ja kaasajastama, siis on oht, et me kaotame oma usu sõnumi ja kiriku ära. Seda ei tohi juhtuda. Meie usume, et lõpuks sõltub paljuski ikka Jumalast endast.

Lisa 6. Intervjuu Tallinna abipraosti ja EELK avalike suhete spetsialisti Arho Tuhkruga

Intervjuu toimumise aeg: 21.09.2013 kell 14:00-15:30

1. Eesti seadusandlus usuküsimustes on üks liberaalsemaid Euroopas, kuid ometi jõuab ajakirjandusse väga vähe religiooniteemalisi artikleid. Millest võib see olla tingitud?

Religiooni puudutavaid artikleid on meil küll väga palju, aga sellist kristliku religiooni sügavamalt puudutavaid, konstruktiivseid artikleid on suhteliselt vähe. Kui me vaatame pealiskaudseid teemasid, sealhulgas inimese hingega seotud teemasid, siis neidki on päris palju. Elektroonilises meedias on üldine meedia kuvand pigem märgistav, allapoole vaatav - kes või mis te siin olete? Religiooniga seonduvat terminoloogiat kasutatakse päris palju. Eriti sellistel puhkudel, kui räägitakse tervise ja hingega seotud teemadel, näiteks paast, paastulaagrid, paastumine, mis on seotud otseselt toitumise ja käitumisnõuetega või räägitakse lihtsalt abstraktselt, puudutades hinge, südant ja meeli ning seda eriti praktikates, millises teemas ja millises traditsioonis see võiks olla.

Usuküsimusi puudutatakse põhjalikumalt üldriiklikus meedias. Kahjuks on meil väga vähe neid, kes on nõus kirjutama. Vaadata meedias, mis on arvamislugu, mis on seisukohalugu, mis on apologetiline lugu, siis meil ei ole väga palju inimesi, kes ajalehtede „Postimees“ või „Eesti Päevaleht“ formaadis oleksid nõus arvamislugusid kirjutama. Inimesed, sealhulgas ka vaimulikud, pigem pelgavad kirjutada, neil on targem tegeleda teiste asjadega, oma kirikuga, kui n.ö. kirjatsurana midagi kirja panna.

Teine teema on muidugi see, et arvamused saavad suure kriitika osaliseks, isegi lahmiva kriitika, ja see ei ole kuigi positiivne. Me räägime küll sekulaarses maailmas,

et meil on arvamuste paljusus ja demokraatia. Siiski need inimesed, kes ei ole kirikuga seotud ja need, kes ütlevad, et nad on usuvabad (neil on vabadus mitte uskuda) nõuavad, et nende seisukohad oleksid eelistatud. Kui religioossetel teemadel sõna võetakse, siis nende kirjutiste tagasiside valdavalt on selline, et see on kohe meie survestamine, see on usu propaganda ning nõutakse väga tugevalt ja selgelt, et mitteusklik arusaam oleks eelistatud. Seda on väga selgelt tunda ja mitte ainult ajakirjanduses, vaid see kumab ka suhtlemises riigiga. 15 aastat tagasi oleks saanud rohkem kaasa rääkida, midagi ära teha, aga siis ei osatud seda võimalust ära kasutada. Tänapäeval öeldakse pigem seda, et aga mis teil sellega asja on, teie tegelege pigem oma asjadega. Väga tugevalt suunatakse seda, et mis kuulub kiriku kompetentsi ja kus kirik võiks sõna võtta ja kus mitte.

Samas ma pean ütlema, et aeg-ajalt ikka kirjutatakse kristlikel teemadel, kui me räägime „Postimehest“ või „Maalehest“. Meile on osaks saanud ka väike kaotus - hiljuti lahkusid Raivo Raave, Andrus Norak, kes olid väga head sulemehed. Siiski on veel mõned head ajakirjanikud, kes ka oma kristliku tausta tõttu on nendel teemadel aeg-ajalt peatunud.

2. Eesti inimesed ei pea religiooni oma elus enam oluliseks. Millised on Teie arvates need kirjutamata normid, mis mõjutavad inimesi ja kujundavad nende arvamust just ajakirjanduse kaudu?

Ajakirjanduse kaudu on seda eriti hea näha, et kirikule antaksegi ainult teatud roll, kus ta võiks sõna öelda või siis nõutakse seda sõna väga kitsast nišist. Näiteks küsib ajakirjandus kirikult teemal, mis puudutab samasooliste abielu. Samas ei taheta näha samast seadusandlusest lähtuvalt teisi problemaatilisi võimalusi, mis puudutab näiteks arvabielu. Notariaalses abielus on võimalik n.ö. kokku leppida, et mina hoolitsen sinu eest ja seda ei pea nägema abielu mõiste all, mis on ka põhiseaduses. Kirik peabki sellest rääkima, et samasooliste abielu on negatiivne ja me ei poolda seda. Sulle antakse väga kitsas nišš ette, kus sul ei olegi võimalust väga palju

mängida. Muidugi ei ole ka kirik ise palju teinud või ei ole tal jõudu teha, selleks et pildil püsida. Kirik astus väga teravasse konflikti ühiskonnaga mõni aeg tagasi, kui Moskvast Issanda Muutmise katedraalis toimus aktsioon, mida kirik ei saa kuidagi heaks kiita. Teine ebakõla oli see, kui luteri kirik ei asunud kaitsma Süüria pommitamist. Samuti ka see vastukõla, mis on suure Araabia demokratiseerimisega toimunud, kus kannatajaks on kristlased, vanad kirikud.

Mis puudutab samuti kristlaste religiooni, on linnastumine. Inimesed liiguvad maalt linna, mille tulemusena jääb maal paratamatult inimesi vähemaks, bussiliikluse puudumisel ei pääseta külast kirikusse. Inimeste maailmapilt on muutunud. Nende jaoks on oluline, et nad ise saavad valida, ise on kompetentsed rahuldama oma hinge vajadusi, võttes neid hingele sooje teemasid kas kirjandusest või erinevatest religioossetest praktikatest ja neid siis enda jaoks meelepäraseks miksides. Inimesed peavad igavikuga, hingeliste asjadega tegelemist väga oluliseks, aga see on praegu väga privaatse ruumi vajunud, nendest räägitakse palju, aga mitte enam konkreetsete traditsioonide raames.

Meil on väga tugev kakstendents. Ma ei usu, et Eesti inimene on sekulaarne, vaid mulle tundub, et ei taheta teistele välja näidata, et ma nüüd sellest või teisest asjast hoolin, pidades sellega kinni religioossetest praktikatest. Meil on selline pole-minu-asi ühiskond, kus igaüks peab ise vaatama, kuidas oma asjadega hakkama saab.

Viimasel ajal on päevakorda tulnud omaste hoolekanne, kus kirikul on väga head võimalused hästi panustada. Medali teiseks pooleks on, et tänu riiklikele normidele ja nõuetele kirikul väga palju pakkuda ei ole. Pigem siis olla nähtav ja vajalik väikestes asjades, eluväärtuste piirimail, mis puudutavad inimesi, kui nad ise enam hakkama ei saa. Kirikult oodatakse sellist kompetentsi, mis puudutab eeskätt eestkoste avaldamist. On need siis lapsed, perevägivald, perekonnad, kus üks abikaasast peab töötama välismaal, et kuidas inimesed siis saavad hakkama. Sellist oodatust on, aga meil paraku napib jõudlust selliste teemade kirjutamisel.

Kõneisikuid on tõesti vähe. Meil küll on neid, kes oskavad hästi kõneleda, aga sellest ei juleta kõva häälega rääkida. Poliitikutest on väga üksikud, kes on julgenud seda välja öelda, et nad on kristlased ja neid ei ole nahutatud selle eest. Ühiskond neelab selle üsnagi rahulikult alla. Kui seda ütleksid sellised tegelased, kellel puudub selline positiivne eelfoon, siis öeldakse kohe, et miks te mõjutate mind. Digitaalmeedias on väga tugevalt tunda seda, et sa võid vastustundetult lahmida ja visata hinnanguid kristliku kiriku peale. Selline lahmimine on lubamatu mõne teise religiooni puhul, sest siis süüdistatakse sind kohe vihakõnes ja vaenu õhutamises.

Meil on paljud poliitikud ja kultuuriinimesed kirikuga seotud, aga seda peetakse privaatseks asjaks ja sellest kõva häälega ei räägita. Me võime siin välja tuua väga tugeval meediapositsioonil olevad inimesed: Indrek Treufeldt, Nils Niitra, kes käsitlevad kristlikke teemasid väga sümpaatselt ja huvitavalt.

Põhjusena toongi välja, et usuteemad on kukkunud väga privaatseesse sfääri ja kuna meil ei ole väga palju kõneisikuid, siis nendel teemadel kirjutataksegi vähe.

3. Milline on usuorganisatsioonide positsioon Eesti ühiskonnas ja kas neile antakse võimalus kaasa rääkida?

Ühiskondlikus elus antakse küll võimalus kaasa rääkida, aga väga rangelt determineeritakse ära suunitlused, milles kirik võib kaasa rääkida. Näiteks muinsuskaitse teemade puhul öeldakse, et kirik peab ise oma varadega hakkama saama või vastupidiselt, et kuna need ei ole meie põlvkonna inimeste varad, siis järelikult on see meie ühine vara ja meie oleme nende hoidjad ja säilitajad ja kirikul ei ole õigus neid varasid käsutada.

Loomulikult oodatakse teatud puhkudel eestkoste rolli võtmist, aga peale nii-öelda sisuliste jututeemade ei ole kirikul väga palju võimalusi rääkida. Ilusaks näiteks on haridus, kus vaatamata kõiksugustele ponnistustele ei ole suudetud usuõpetust koolis kohustuslikku õppekavva sisse viia. Vastuseis sellele on suhteliselt tugev, aga samas

passiivne. Küll aga öeldakse, et meil on vaja rohkem matemaatikatunde, võõrkeeli jne. Selle tulemusena on hakanud tekkima kristlikke erakoole. Vaatame, kuidas neil läheb.

Alati oodatud on perekonda puudutavad teemad, oma kodupaigast eemale asumisest, kas siis linnastumine või linna ääristumine. Ei saa öelda, et kirik pole kaasatud ühiskondlikku protsessi. Kirik on kaasatud, aga üsna vähese võimalusega.

Kristlikud kirikud on koondunud Eesti Kirikute Nõukogusse, kellele on Siseministeeriumi poolt ette nähtud igal aastal kindel rahasumma, mis siis jagatakse erinevate kirikute vahel. Eesti Kirikute Nõukogu räägib kõigi kirikute eest. Tihtipeale nähakse eestkõnelejana luterlikku kirikut, kuna ta on suurim. Seda oli selgelt näha vene õigeusu kiriku patriarhi külaskäigul, kui tehti visiidid luterlikku kirikusse, mis omakorda jõudis ka meediasse.

Riiklikult arvestatakse kirikuga kaplanaatides, sõjaväes, vanglas, kaitseväes. Kindlasti saab kirik kaasa rääkida teemadel, mis on seotud kohalike omavalitsuste, kogukondadega, läbirääkimiste arendamisega. Samas on see jäänud kohaliku omavalitsuse tasandile. Meedia pilk kohaliku omavalitsuse tasandil on luterliku kiriku positsioonis suhteliselt soodne. Kohalikud vaimulikud oma sõnavõttudega ikkagi on seal olemas. Olgu need siis maakondlikud või väiksemad väljaanded. Loomulikult sõltub see ka vaimuliku enda võimekusest, tahtest ja jaksamisest. Kohalikus omavalitsuses on selleks loodud väga positiivne eelfoon.

4. Kui palju on Teie arvates täna Eesti ühiskond nõus kirikuid osana ühiskonnast aktsepteerima?

Seda nähaksegi enamjaolt visuaalses pildis – hoonetena. Tihtipeale jäetakse neile selline privaatruum, et teie ei sega meid ja meie ei sega teid. Osana ühiskonnast mõistetakse küll, kuigi riik näeb rohkem seda, mis puudutab muinsuskaitset,

kunstiväärtusi, mis puudutab kaitsejõudusid ja vanglaid. See osa on kenasti ja tugevasti olemas.

Enamasti nähakse just luteri kirikut väga paljude muinsuskaitseväärtuste hoidjana. See on midagi võrreldav muuseumidega, aga vahe on selles, et kui muuseumide finantseerimise puhul aktsepteeritakse riiklikku või kogukondlikku panustamist, siis kiriku puhul seda ei aktsepteerita. Kirik peab ise hakkama saama. Seda jällegi ei osata näha, et muuseumid ei pea ka oma piletirahadest ainult elama.

Ühiskond on nõus kuulama ka muid kiriklikke väärtusi kandvaid teemasid, aga oodatakse, et need ei oleks poliitilised või on siis poliitikale alternatiivsed teemad.

5. Kellesse või millesse Teie arvates inimesed tänapäeval usuvad ja mida nad peavad enda jaoks tähtsaks?

Väga tähtsaks peetakse seda, mis puudutab inimese kõige lähimat ümbrust, kõige lähemaid inimesi, milleks on minu perekond, kolleegid ja tuttavad. Selle ringi tugevus on väga tugevasti tunda. Muu neid eriti ei huvita.

Inimesed usuvad vaimsetesse praktikatesse, millega tänapäeval väga paljud tegelevad, näiteks pilates ja jooga. Vähemasti nad hindavad neid vaimseid praktikaid, mida nad ise kaasa teevad. Paljud praktikad on irdunud oma traditsioonilisest kasvulavast või sünnikeskkonnast. Paast on läinud üle puhtalt paastulaagriteks, kus juuakse ainult vett, niisama ümisetakse. Ka puhtad vaimsed praktikad on läinud üle füüsiliste harjutuste või füüsiliste kaemuslike kogemuste peale. Tugevasti on näha, et traditsioonitruudus ei ole enam mingisugune autoriteet.

Kui me vaatame traditsiooniliselt, millesse või kellesse usutakse, siis on väga olulisel kohal loodus, looduslähedased teemad, ehk rohelised teemad. Arvatakse, et mul ei ole kirikut vaja, ma lähen metsa või käin niisama looduses. Paljud sinna loodusesse ka lähevad, on omaette küsimus. Eesti ühiskonnale on väga oluliseks väärtuseks

loodusrahvaks, niiöelda metsapöole rahvas olemine. Siit tulevad ka taarausulised, uuspaganlus, kus vaimsete praktikatega püütakse end kehtestada. Nad proovivad hõivata kohta meie religioossuses, pakkudes end „meie oma“ olevana. Eesti inimesel on väga raske ütelda, et ma ei austa seda puhast loodust või metsa. See on samamoodi, kui näiteks vene õigeusu kiriku patriarhaadis öeldakse, et kõik vene keelt rääkivad on meie omad ja meie oleme nende hoolitsejad. Vanad ajalooliselt teoloogilised või kultuurimälestuslikud paigad püütakse uuspaganlike tendentsidega hõivata. Niisugune uusreligioossete ja lühikeste traditsioonidega nõue, kus püütakse hõivata seda ruumi, muutes selle autoriteetseks ja öelda siis, et see ongi meie oma ja me oleme seda teile juba 3000 aastat rääkinud. Selline tendents on üsna tugevalt tunda.

Muidugi usutakse väga palju omaenda edusse, sellesse, et ma ise olen oma õnne sepp. Huvitaval kombel just kuni 40.nda eluaastani usutakse iseendasse, seda on tunda ka suhtlemises ametivõimudega.. Kirikul on tänapäeval palju raskem alla 40-ndates eluaastas olevatele inimestele selgeks teha, mis on kirik. Nõukogude ajal oli kerge, inimesed töötasid omavalitsustes või mujal, neile ei olnud vaja seletada, mis on kirik ja millega ta tegeleb, seda teati niigi. Tänapäeval on see ülesanne kirikule palju suurem väljakutse.

6. Toomas Paul on öelnud: „Kirikud, kelle tegevus oli nõukogude perioodil süstemaatiliselt takistatud, seisid Eesti taasiseseisvumisel olukorras, kus neil mitte ei olnud võimalus osaleda ühiskondlikus elus ning pühenduda usulise sõnumi kuulutamisele, vaid selleks oli ühiskondlik-poliitiliste muutuste kütkeis olevas ühiskonnas selge nõudlus. Kuhu on see nõudlus ühiskonnast nüüd kadunud või on see teisenenud?

Ühiskonna nõudlus kiriku osas on teatud määral determineeritud. Kui kirik räägib muinsuskaitseväärtustest, siis küsitakse kohe, kui palju te raha tahate? Kirikut nähakse väga palju sellise organisatsioonina, et mida me peame neile jälle andma.

Kirikul on väga raske ette antud määrustega teatud tingimusi täita, eriti mis puudutavad lastehoolekannet, päevakeskusi, lastelaagreid. 90.ndate algus tutvustab Eesti Vabariigile esimest korda kipsplaati, need on tegelikult pastoraalide kirikud, mis humanitaarabina välismaalt toodi. Väga vähesed kogudused on jõudnud majutusteenust edasi arendada. Kui me vaatame ressursse, siis tegelikult meeletu osa sellest läheb hoonete püsti hoidmiseks.

7. Millest see tuleb, et kirik ei oska enam inimesi kõnetada?

Siin on nüüd küsimus, et kas me näeme ennast kirikuna suure ja tähtsusetuna sõi väikese ja vajalikuna. Võib-olla hakkabki siin pigem kumama väikese ja tarviliku kiriku roll, kus kirikud ja kogudus on hakanud tegelema iseenda ja oma rahvaga. Lõhe on küll olemas, et me ei ole enam rahvakirik, kuigi osaliselt see positsioon on meil veel olemas. Kui ei viitsita või ei taheta kirikut kuulda, määratakse ette ära, et kirik peab edaspidi ainult teatud teemadel rääkima. Siis on väga hea ütelda, et kirik ei oska enam rääkida, kõnelda, aga kas ollakse üldse valmis kõnet kuulama?

Üks põhjustest, miks kirik enam ei kõneta, võib olla ka see, et kirik kasutab liiga kirikusisest keelt. Terminid, mis 20 aastat tagasi veel märkisid midagi, neid tänapäeval enam ei mõisteta. Kõik on kuulnud sõna „prohvet“, „Messias“, „Lunastaja“, aga enam ei teata nende tähendusi. Sõnavara, millega kirik räägib, nõuab inimestelt juba liiga palju pingutamist. Kooliharidus ei anna enam neid teadmisi Kunstiajaloos veel kasutatakse taolisi pilte, me näeme neid sümboleid, aga need on muutunud veel tühjemaks kui need olid 25-30 aastat tagasi. Seda peetaksegi siis kuivaks, keeruliseks, mitte inimest kõnetavaks. Taas me jõuame välja selleni, et kas me oleme väikesed ja olulised või suured ja tähtsusetad. Kuidas ületada see barjäär? Püüda kuidagi siis rohkem, kui sul lapsed sünnivad, kui sind ristiemaks või –isaks palutakse, laulatus, jõulud, ülestõusmispühad? Suur Reede ei kõneta enam inimesi, nende jaoks on see vaba päev, kui ei pea tööle minema. Tuleb rääkida teise

sõnavaraga, et miks me elame teistsuguste väärushinnangutega, mis on meie elu, kuidas kõnetada, kuidas inimene kaasaks kiriku enda ellu.

8. Väidetavalt pole teoloogidele võõras kõnekäänd, et Piiblit ja ajalehti peab lugema koos. Kas ja kuidas on see võimalik?

See on nüüd see sama roll, mida kunagi täitis kantsel. Traditsioonilistes sakramentaalkirikutes algab kantsli trepp alati altari ruumist. See, mis on igavene, püsiv ja jääv, aktualiseeritakse läbi kantsli. Oluline ongi see, kuidas kirik suudab aktualiseerida need väärtused ja vajadused, mis puudutavad inimese hinge. Ootus ja vajadus selliste teemade järgi on väga tugev. Võib-olla ka teemadel, mis puudutab muid vaimseid praktikaid. Luterlaste jaoks tundub see jutt kindlasti nii jabur, ullikestele mõelduna. Ometi me näeme seda, kuidas televisioonis on need energiate vahetajad, ennustajad, selgeltnägijad. Ajakirjanduses pannakse nõiad väga täpselt ettemääratud aktsioonidesse, et nii palju kui see meid kütkestab, nii palju me küsime. Kui ei ole kütkestav, siis otsitakse sündmust, püanti ja aktsiooni ja kui see muud ei ole, siis ta ei ole.

9. A.C. Valle on väitnud, et meedia on üle võtmas religiooni kohta ühiskonnas. Milline on Teie seisukoht antud väite puhul?

Tänapäeval on mingil määral ka kirik ise privaatmeediasse läinud, suutes luua oma fiktiivsed kogukonnad ja suhtluskonnad. Olgu need loodud facebook'ide või twitter'ite mudelite järgi. See võib anda väga võimsaid ja tugevaid kogemusi. Seal ei ole enam vaja jalgu kõhu alt välja võtta. Kui sa hakkad kirikusse tulema, on see nähtav märk ja meedia ronib sul uksest ja akendest sisse. Vanasti vaadati uudiseid õhtul üks kord: kell 20:30 oli Aktuaalne Kaamera ja 21:00 oli Vremja. Sellest uudiseannusest tol korral piisas. Tänapäeval on uudisteannuste impulsiivsus palju tihedam. Kirik ei jõuagi enam sammu pidada. Tihtipeale öeldakse, et kiriku

positsioon meie ühiskonnas on omapärane. Inimestel ei ole enam kombeks nimeliselt kuuluda, vaid pigem anonüümselt toetada. Kirik on saavutanud sellise huvitava langevarjupositsiooni - hea, kui on olemas, aga annaks Jumal, et mul seda vaja ei läheks. Selline positsioon on kirikule väljastpoolt tekkinud.

10. Millega ja kuidas peaksid usuorganisatsioonid täna läbi ajakirjanduse inimesi kõnetama?

Meil on vähe kirjutajaid, kõneisikuid. Ka need vähesed, kes on, ei kirjuta seda avalikus ruumis. Poliitikutest võime rääkida Tunne Kelamist, Kristlikest Demokraatidest, aga järjest vähem on sealgi kristlikku osalust. Sama on kultuuriinimestega, see piirdub isikliku teemaga ja sellest kõva häälega ei räägita.

Meil on vaja inimesi, inimesi, inimesi ja ressursse, ressursse ja veel kord ressursse. Ma ise ei oska väga hästi kirjutada, aga ma näen, et see vajadus on olemas. Kui suudaks teemasid välja pakkuda, ajakirjanikega koostööd teha, neid vajaliku infoga varustada. See puudutab erinevate eestkostete võtmisega, eestkosterolli võtmisega valdades erinevate gruppide peale, mis on seotud peredega; lapsed, haridus, maakohtade tühjenemine, muinsuskaitse, kultuuriväärtused. Ka riiklikes süsteemides, eriti sotsiaalsüsteemis ja kultuurivallas oleks kirikul palju ära teha, aga kahjuks pole meil inimressursse. Kohaliku kogukonna tasandil võib olla see sama jõuetus ja oskamatus, mis on seotud ka vaimuliku kompetentsiga. Seda on selgelt tunda ja sellises olukorras tuleb kirikul oma tööd ja tegemised üle vaadata. Tuleb kohe ära märkida, et see on pikk protsess ja oluline on mõista seda, et see nõuab ressursse. Vaadates praegu EELK'i vaimulike keskmist majanduslikku baasi, rääkimata töötajatest, siis enamasti on need vabatahtlikud. Ressursside puudus jätab paratamatult teatud jälje. Siit edasi peame vaatama, mis on seotud koguduse noortega, eriti laste tööga, mis on samuti väga suur kuluartikkel.

Kohalikul tasandil on ehk see pilt parem kui seda üleriiklikult vaadata. Samas meil on heaks meediaväljundiks Eesti Rahvusringhääling. Pühapäeval on Vikerraadios kristlik pühapäevaprogramm, igal hommikul hommikumõtisklus, mis on oikumeeniline. Kristlike meediakanalitenä on meil tegutsemas kaks raadiojaama: Pereraadio ja Raadio 7. Inimesed ei osta enam kristlikke ajalehti nagu „Teekäija“ või „Valgus“. Sama teema on „Eesti Kirikuga“. Kui „Eesti Kirik“ ajalehena suudaks saada sama ree peale, kus ta oli varem, saaks ta väljaandmistoetust nii, nagu ta varasemal ajal on saanud. Samas on „Eesti Kirik“ siiani oma võimaluste piires väga hästi hakkama saanud. Nähtavuse poolest on ta Eesti meediamaaastikul olemas. Küll marginaalne, aga siiski olemas ja mitte kitsa niši väljaandena, vaid kvaliteetväljaandena.

Poliitikute meediakajastused kristlike väärtuste teemadel on jäänud samuti väiksemaks. Meediakanaleid meil on, aga iseküsimus on see, kas meil ka on, mida öelda..

Kirik peaks tõepoolest hakkama tugevamini oma seisukohti väljendama ja võin öelda ka seda, et meid on mõneti väga tugevasse poliitilisse mugavustsooni pandud - kirik on alati see, kes ei astu koalitsioonile vastu, vaid vaikselt kuulab ära ja praktiliselt ei reageeri. Ma arvan, et see muutuste aeg on tulemas, kus on vaja sellest mugavustsoonest välja astuda. Arvatakse, et kirik on hea ja mugav partner, annad neile vähe või üldse ära anna, ikka nad on rahul.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina KAIRE PIIR
(autori nimi)

(sünnikuupäev: 19.03.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

KRISTLIKE TEEHARDE KAJASTAMINE AJALEHTEDES
„POSTIMEES“, „EESTI PÄEVALEHT“ JA „MAALEHT“
AASTATEL 1991 JA 2012
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on KAIDO SOOM
(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, **pp.kk.aaaa**

TARTUS 12.11.2013

